

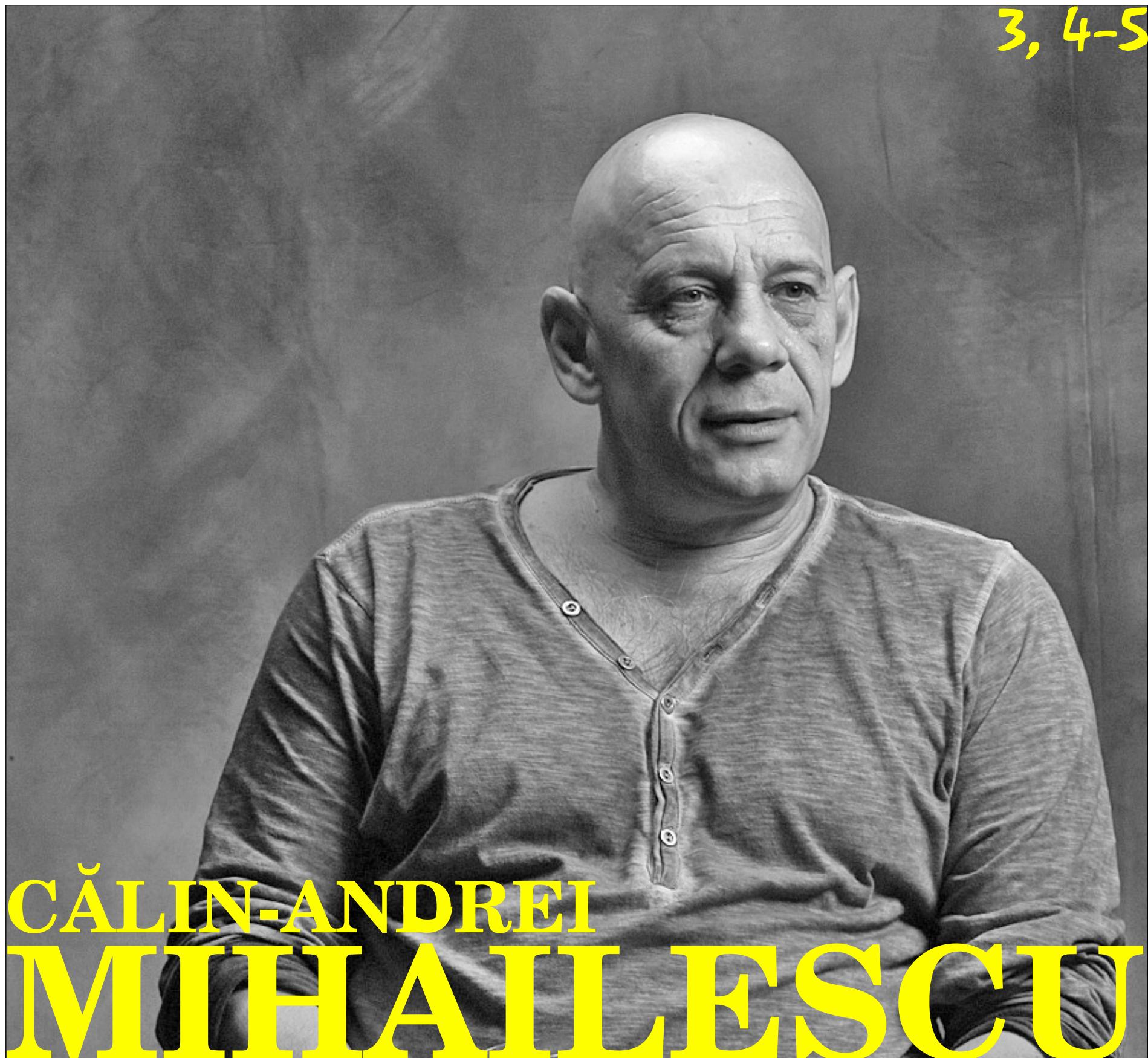
Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA
SERIE NOUĂ, 32 PAGINI
AUGUST 2016
NR. 8 (1612)
ANUL XXVIII
1 LEU

8

www.revistaorizont.ro

3, 4-5

CĂLIN-ANDREI MIHAILESCU

ANCHETA

CE ATI FACE DACĂ PRIMA PORUNCĂ A
DECALOGULUI AR FI "SA NU SCRII"?

TEODOR BACONSCHI

ANDREI CORNEA

EUGEN DORCESCU

MARLEN HECKMANN NEGRESCU

IOAN T. MORAR

MIHAIL NEAMȚU

DAN NEGRESCU

MONICA PILLAT

IOAN STANOMIR

FLORIN TOMA

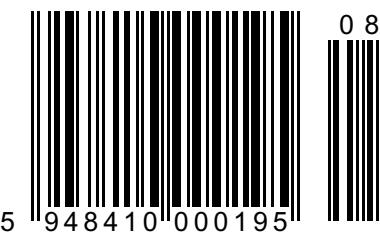
TUDOR CĂLIN ZAROJANU

6-7

CÂINI TURBATI SĂ FIE ÎMPUȘCAȚI PÂNĂ LA UNUL VLADIMIR TISMĂNEANU

A fost vorba de isterie dialectică, în care Kamenev și Vișinski l-au antrenat, de la distanță secolelor, pe Niccolò Machiavelli: "Și deși Machiavelli a fost un căteluș și un needucat comparat cu aceștia, chiar și aşa, a fost preceptorul lor spiritual". Ne întoarcem însă la Moscova, în august 1936, la primul proces-spectacol. Șeful NKVD, Genrik Iagoda, eșuase în anul precedent în tentativa de a obține mărturisiri de la Zinoviev și Kamenev. Așa că, de data aceasta, omul pus s-o facă este Nikolai Eiov, secretar CC și curând înlocuitorul lui Iagoda. Dar adevaratul autor al scenariului este Stalin însuși (vezi Sheila Fitzpatrick, *op. cit.*, pp. 119-142). Discursul procurorului general al URSS Andrei Vișinski (un fost menșevic) îl acuză vehement pe vechiul bolșevic Lev Kamenev cu privire la prefața acestuia la volumul lui Machiavelli.

08
**TIMIȘOARA
CAPITALĂ
EUROPEANĂ
A CULTURII
ORAŞ CANDIDAT**

15

ALTE EXERCITII DE APROPIERE

CORNEL UNGUREANU

Nu cred că am scris despre cărțile lui Ilie Rad, timișorean odinioară, azi personaj de vârf al publicisticii, dar și al istoriei literare. Personaj de vârf, prin stilul de a se aprobia de autorii "inactuali", uitați de cercetătorii, de editorii, de liderii instituțiilor culturale. Inactuali sau contradictori? Ștefan J. Fay este adus în actualitate de Ilie Rad prin două volume, unul de dialoguri și unul, masiv, *De amicitia. Scrisori de la Ștefan J. Fay*. Ștefan J. Fay e unul dintre personajele substantiale nu doar ale scrisului, ci și ale istoriei naționale. Descendent dintr-o aristocrație maghiară de rang înalt, tatăl lui Ștefan J. Fay devine, după 1919, un filoromân de seamă, iar Ștefan J. Fay rămâne între personajele mari ale anilor douăzeci, treizeci. Mircea Vulcănescu va fi unul dintre apropiatii săi. Un volum de memorialistică, *Sokrateion*, ne poate atrage atenția asupra locului pe care Ștefan J. Fay îl are în epocă, dar și despre devotamentul cu care își urmărește iluștrii contemporani. "În 1980 fiicele lui Mircea Vulcănescu, Sandra de Hillerin și Marioara Vulcănescu – m-au rugat să pun pe hârtie amintirile pe care le am despre tatăl lor", explică Ștefan J. Fay în argumentul cărții.

Fusește încercat în anii cincizeci de fascinația scrisului și pătrunde în lumea literară cu câteva cărți realist-socialiste care displac chiar oficialilor, aşa că se va retrage, pentru o vreme, din viața literară. Revine cu volume în care încearcă a numi impozantul arbore genealogic. După 1990 tipărește numitul *Sokrateion* și e abordat cu grație, cu insistență, cu har jurnalistic de Ilie Rad, care devine confidentul, grefierul, prietenul său. E una dintre miraculoasele întâlniri care lasă urme – care înlăie un mare personaj. Și care atrage atenția asupra unui investigător necesar. Asupra unui editor necesar, odată cu apariția celor trei volume ale ediției Agârbiceanu.

Edīția Pienescu lăsase la o parte pagini indezirabile atunci, iar Ilie Rad adună tot ce se poate așeza în paginile unei ediții massive. Din nou necesare. Așa cum necesar e dialogul cu Ion Brad. Și mai necesare ni se par *Însemnările unui om de rând. Pagini de jurnal și memorii (1965-1969, 1971-1974)* de Mihai Beniuc, ediție cu un cuvânt înainte al lui V. Fanache. E o "ediție îngrijită, prefață, notă asupra ediției, note și comentarii, indice de nume de Ilie Rad". De ce sunt necesare memoriile, jurnalele, epistolele lui Beniuc? De ce e nevoie să-l recitim pe Mihai Beniuc? Să scriem că primul volum al scriitorului (1938) se încadra unui tipar ardelean: era o carte despre pierdere, despre înfruntarea dezastrelor. Mihai Beniuc scrie, în anii treizeci ai literaturii române *Cântece de pierzanie*.

"Cântece de pierzanie" scriu toți poetii importanți ai Ardealului, dar și cântece ale înfruntării. Coșbuc, Goga, Aron Cotruș sunt poetii unor dezastre, dar și ai unei înfruntări eroice. Sunt combatanții unei cauze. Combatantul Beniuc trăiește sentimentul că pătrunde, după 1945, într-o nouă lume ca un soldat care a câștigat războiul. Sau, un pic mai târziu, ca un general? Autoiluzionarea care a marcat atâtafiguri importante ale literaturii anilor patruzeci, anilor cinzeci, l-a "prins" pe scriitorul Mihai Beniuc în postura de lider politic.

Mihai Beniuc a fost un poet care a devenit lider politic și a încercat să ilustreze,

în scris, programul său de poet și de lider politic. Uniunea Scriitorilor, așa cum funcționa ea în perioada în care a fost condusă de Mihai Beniuc, trebuia să pună în practică programul partidului, așa cum era el formulat în Uniunea Sovietică. Noua metodă de creație, realismul socialist, era pentru Mihai Beniuc un program de lucru. Poetii, prozatorii, dramaturgii care participau la viața Uniunii Scriitorilor, trebuia să scrie conform noii metode de creație. Trebuia să scrie o nouă literatură.

Obsesiile lui Mihai Beniuc sunt ale ierarhiei, ale locului pe care trebuie să-l aibă în politică și în literatură. Primul. Între versificatorul abundant și autorul prozastic, de romane, de articole, de rapoarte nu-i mare diferență. S-a scris foarte mult despre raportul dintre Lucian Blaga și Mihai Beniuc. E una dintre temele mari ale literaturii din perioada comunistă: interdicția lui Blaga, a literaturii sale, a cărților sale. *Dosarul* realizat de Ilie Rad se ocupă cu atenție de segmentul din *Pe muchie de cuțit* în care atacurile la adresa lui Lucian Blaga poartă pecetea infamiei. Editorul transcrie și paginile din *Gazeta literară* și arată că în volum au existat modificări importante. Ticăloase. Transcrie interviuri pe care publiciști importanți îi leau lui Beniuc. Și în dialoguri Mihai Beniuc revine în câteva rânduri asupra felului în care l-a ajutat pe Lucian Blaga, susținând, cu cuvenitele remunerări, aparitia traducerii.

L-a susținut într-adevăr? În mărturiile adunate de Ilie Rad, Mihai Beniuc afirmă că Blaga nu știa bine limba germană. Că n-ar fi în stare să traducă, el, *Faust*. Ar trebui să mai cercetăm în ce măsură Mihai Beniuc a susținut traducerea lui Blaga și în ce măsură a încercat să-l excludă pe Lucian Blaga și din "operațiunea Faust". Fiindcă, la începutul anului 1954, revistele încep să publice traduceri din *Faust* de Ion Iordan. În *România liberă* din 4 iulie 1954 apare un fragment din *Faust* tradus de Ion Iordan, repede interceptat de Eugen Jebeleanu și de A. E. Baconsky, care se vor ocupa de el fără să utilizeze alte formule pamphletare decât cele care se utilizau în epocă. Traducătorul Ion Iordan folosește cuvinte "cu totul străine de frumosul grai al poporului", scrie cu umor Baconsky. Unele

versuri sunt "ermetice".

Adevărul că atât textul din *România liberă* despre care A. E. Baconsky scrie în *Colocviu critic* (ESPLA, 1956, pp. 182-187), cât și cele două volume din *Faust* apărute în 1957-1958 în versiunea lui Ion Iordan sunt ridicole. Este una dintre cele mai ridicolă traduceri în românește a unei opere literare majore. Este Immanuel Weissglas, cel care semnează Ion Iordan, responsabil, doar el, de această înfruntare? Sau a fost invitat să se ocupe cu grăbire de capodopera promisă lui Blaga?

O scrisoare a lui Andrei Lillin, personaj de seamă în București anilor '50 ai literaților germani, susține într-o scrisoare-referat că Blaga face erori în traducerea sa. Va fi fost convins Andrei Lillin, harnic scriitor în limba germană, profesor de estetică în anii războiului la Liceul de limbă germană din Timișoara, de neputința lui Blaga de a traduce bine *Faust*? E implicat Mihai Beniuc în această încercare de excludere a lui Lucian Blaga din literatură? Ion Bălu transcrie în *Viața lui Lucian Blaga*, IV, replici ale lui Beniuc despre neștiința de limbă germană a lui Blaga sau despre faptul că "filosofia lui Blaga a stat la baza mișcării legionare din România".

Lucian Blaga este cea mai importantă temă a confruntărilor literare beniuciene,

dar un capitol important, cu pagini vizibile și invizibile ar merita Tudor Arghezi. Importanța volumului îngrijit de Ilie Rad este că se oprește asupra climatului literar ilustrat de jurnalul, de confesiunile, de afirmațiile brutale ale lui Mihai Beniuc. Asupra generalului care a pierdut războiul. Care, scrie Beniuc, a fost părăsit de toți aliații săi. Care aliați?

La moartea lui Stalin, suferă că *Scânteia* nu i-a cerut cuvenita versificare. Luăm volumul de *Poezii* apărut în 1953 ca supliment al revistei *Cultura poporului și citim că, după versurile închinate lui Stalin de Scipaciov, Surcov, Bobohidze, Svedov, Gamzatov, Oșanin, urmează A. Toma (*Viață dată Stalinistului gând!*), Eugen Frunză (*Așa ne-nvață Stalin!*), Dan Deșliu (*Pentru Stalin!*), Radu Boureanu (*Stalin e vesnic*), urmează din nou A. Toma (*Partidului*) și abia pe urmă Mihai Beniuc cu *Cântec pentru tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej*. Întâi defilează maresalii sovietici, pe urmă generalii români și abia pe urmă, viitorul general. Care va fi trădat, aşa va sugera în jurnal, chiar de tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, "impostor", pe care îl urmase cu credință!*

Cărțile lui Ilie Rad ne ajută să ne apropiem de o literatură de care, cred, ne despărțim prea repede.

DESPRE ION POP LA O VARSTĂ ROTUNDĂ

De fiecare dată când îl întâlnesc, când am timp să stau de vorbă cu Ion Pop el e în mișcare: aici rămâne două zile ca să-și susțină conferința, ca să participe la susținerea unei teze de doctorat, ca să ia un premiu. Pe urmă pleacă mai departe, ca să ia un premiu, ca să vorbească despre avangarde, despre Tristan Tzara sau despre Voronca sau despre cutare mare poet. Oare răgaz avem la Botoșani, la decernarea Premiului național de poezie. Poate că vom povesti altădată de când și de unde vin supărările, fiindcă trebuie. Aici trebuie să amintesc că Ion Pop se apropie de încheierea lucrării sale monumentale consacrate istoriei poeziei românești.

Le știe cam pe toate și prin școală lui au trecut câțiva dintre cei mai importanți poeti de azi. A scris despre ei, ca un pedagog de elită, pagini esențiale, definitoare pentru trecerea lor prin poezie și prin lume. Prin școală de poezie girată de el au trecut mulți, unii laureați (unanimitate) cu premiul național. Are harul

comunicării, ilustrat de stagii sale prin străinătăți, când a inițiat dialoguri cu cei mai mari cărturari ai zilei. A fost – este – în aceste dialoguri o voce românească importantă. Cum au fost – sunt – foarte puține.

A debutat cu poezie, a scris multe volume de poezie pe care, într-o geografie a literaturii, le-am legat de nordul său originar. Se trage din Maramureș, dar s-a format într-un Cluj al destinului universitar – al disciplinei și al ordinii. Profesorul, criticul și istoricul literar, constructorul *Echinoxului* se întoarce mereu acasă, în poeme de o vibrație mereu înnoită de sentimentul vârstelor, care se adună. Și trebuie să-i amintim că doar neștiutorii mai cred în risipa itinerariilor domniei sale. Să ne mai amintim că, de fiecare dată, popasurile sale bănățene, la Timișoara, Jimbolia sau la festivalurile "Reflex" de la Băile Herculane sunt momente sărbătorești, cu lectii despre adevărata poezie. Să-i urăm și noi... (Cornel Ungureanu)

bana(R)t

SORINA VAZELINA

Poveștile Sorinei Vazelina se întind ca o caracătiță pe suprafața paginii, lăsând în urmă cerneala organizată în pătrate mici și mari, caricaturi ale banalului, cu oamenii pe care-i întâlnim la colț, la piață, la semafor, în căldura din tramvaie, poate chiar și la intrarea în bloc. Creațiile sale devin o poveste vizuală care se citește tot de la stânga la dreapta, dar care are puterea de a transmite mesaje și învățături într-un mod provocator și comic. O lume absurdă, dar reală, un basm urban cu și despre noi. Sorina este autoare de benzi desenate, locuiește în București, dar a crescut în Timișoara și se ocupă de ilustrație și design grafic.

CLAUDIA BUCSAI

TEME AUGUSTE: LUCY IN THE SKY NEWS WITH DIAMONDS

10 august. Televiziunile de știri au luat foc de azi-dimineață: reportajul televiziunii britanice Sky News ar fi o făcătură. Dar nu o făcătură oarecare, ci una să discreditze România.

Mă tem că nu înțeleg cum ar putea discredită o țară faptul că 3 guguștiuci au încercat să vândă arme unui terț și, ca atare, ei ar putea vinde arme până și teroriștilor de la Isis. Ca de obicei, atunci când un străin spune lucruri neplăcute despre o fărâmă din România fiecare român se simte atacat în parte.

Drept pentru care jurnalistii de pe la televizoare își întreabă invitații ce e de făcut. Majoritatea mizează pe o poziție forte: protest dur al ambasadorului nostru (vorba vine) de la Londra, proces cu Sky News, vărtosenie! Sigur, aşa ceva era de imaginat în cazul în care ar fi fost o făcătură în care ar fi fost implicați lideri politici sau vizate instituții ale statului. Așa, e ca și cum noi singuri ne asumăm că actorii-vânători suntem noi, poporul român. E de văzut cine sunt ai noștri. (Între timp am aflat: sunt niște români etnici maghiari, uraaaaaaa!!!!)

De teamă că ne vom face definitiv de râs când occidentalii vor trage concluzia că printre români sunt și traficanți de arme, politicienii se grăbesc să propună și ei riposte năprasnice.

Iar moderatorii noștri impecabili deontologic lansează ironii nimicitoare despre ineptia postului TV din Marea Britanie. Așa e! Până acum, pare o făcătură nesimțită. Întrebarea mea e ce ar zice oare britanicii despre România dacă ar avea ghinionul să vadă o juma de oră la Antena 3 sau România TV. Eu zic că evidenta făcătură de la Sky News s-ar dovedi o naivă inocență deontologică față de piscinele de lături și flegme de la numitele canale (sic!) mediatici. Acolo unde adversarii sunt reduși la caricatura unor oribile antropoide, iar justiția e luată cu șuturi în cur de nu mai știi dacă suntem în Africa sau în fundul Asiei neolitice. La această discreditare abjectă, continuă și condusă de niște infractori, condamnați sau lichele, oare de ce nu reactionează sfânta noastră indignare națională? Ce organ ne lipsește să fim reactivi, mai întâi, la propria maculare?

Și să nu ne umflăm în penele aceluiasi caraghios complex că alții au mereu ceva cu noi.

ALTELE-S ARTELE CISMIGIU DECOMP. CĂLIN-ANDREI MIHAILESCU

Am intrat în parc să mă predau. Parcul în care Amelia dispăruse cu ani în urmă.

Cum ne plimbam, îndelung și precis potrivindu-ne pașii în urmele altrei perechi ce trecuse pe-acolo cîndva, își smulgea mîna din a mea și fugea să se ascundă în spatele unui stejar cu nume scurt și răsunător; de acolo îmi striga: "prinde-mă dacă poți, fraierule!" Mi-era lumea toată – ea; și mereu, cochet, mă lăsa să-o găsească. Dar în seara blestemată s-a ascuns în spatele copacului și dusă a fost. În înscrierea adîncă lucrurilor de-abia mai aruncau umbre, și cea mai lată era a stejarului cu nume scurt. Acolo am căutat-o pe Amelia, dar nu am găsit-o. Apoi m-am uitat printre tufișuri, după ceilalți pomi, pe bânci, pe lac. Dar fiecare loc era fără de Amelia și inima-mi bătea aiurea, cînd tare, cînd deloc. Nu era acasă, nici la universitate nu era, la cafeneaua noastră, nu, ori la părții ei orbi. Spitalele, poliția, stațiile de radio nu știau de ea; și niciunul din grănicerii pe care i-am vizitat. Am căutat-o ani întregi și rupti și-am pierdut tot ce-aveam și-aș fi avut.

Azi, deodată, toate cotloanele s-au umplut de nișări. Am intrat în parc să mă predau.

Nu prea stiam de unde să încep. Nu-mi fac planuri. Amelia le făcea pentru amîndoi. M-am oprit la o încrucișare de alei; aproape de stejar. Gîndul de-a mă spînzura a trecut printre minte. Să fi fost a mea? Mi-am rotit privirea peste tot, nehotărît. Oi fi arătat de parcă lovit cu leuca.

– Încotro?

– Cine naiba să-mi spună?

– Rău rău rău!, torcea un motoras. Era înăuntru meu. Ba nu, venea de departe. Ce...?

– Păreți pierdut, spuse o voce catifelată.

– Aă, da. Într-un fel.

M-am întors spre el. Bătrîn. Eleganță prăfuită. Gesturi onctuoase. În mînă, o servietă de piele numai riduri. E cioclu? Vînzător de mașini ieșit la pensie?

– Domnule, atî fi un invităt perfect pentru show-ul meu.

– Ce show?

– Permiteți-mi să mă prezint: mă numesc Pop Popescu. Sînt gazda Show-ului De Prea Tîrziu.

– N-am auzit de el. Nu mă prea uit la televizor.

– Ar fi momentul să aflăti ceva despre el, nu credeti?

Suna mai pedant decît cea mai ușoară amenintare.

– Que sais-je?, i-am răspuns.

– Mă rog. Spuneți-mi, dragă domn, ce vă aduce aici?

Ce-aveam de pierdut? I-am povestit totul

– dispariția Ameliei, pierderea jobului, a prietenilor mei, care o porecliseră Dusa și făcea mișto de mine.

– Nu mă mai văd cu ei, i-am șoptit. În minte dureros de bine de câte ori nu-mi spuseseră că Amelia o fi plecat în Argentina sau în State, după un cascador, sau poate era bancher. Înțelegeți, domnule Popescu?

– Da.

– Astă-i tot. Nu mai fac două parale.

– Cine să numere?, mi-a spus clipind prietenos, în timp ce deschidea servietă, care se făuse mai mare decît mi se păruse la început. A scos din ea ocoală. Cu un "asta v-ar putea interesa", a lăsat vocea puțin mai jos și a început să citească. Era aproape întuneric, dar el putea să citească; sau o fi sătuit-o pe dinafară:

– "Acesta lucruri au început să se întâpte pe la începutul anilor 1900, în Cișmigiu, parcul central al Bucureștiului și nobilul sau detaliu. Și ce contează și ce se pierde, aici are loc mai întîi, de departe de mlaștinile și mizeriile orașului, în parcul continuu care vibrează fin. Grăbitii l-ar putea lua de criptă; îndrăgostitii ar vrea să-l ia cu ei; bătrînul profesor de clasice n-a reușit să-l descifreze, dar măcar și-a trecut timpul cumva. Cișmigiu e prea rapid și prea lent pentru

cacofonia de vibrații a Buenos Aires-ului nord-estului. În parc lucrurile apar și dispar prea iute; și deștepă să-ti plimbi în el iubita îndelung. Acolo dragostea păreste mai încet".

– Iertați-mă, îl întreup, nu credeți că vorbăria asta e cam lungă? Ce-i asta? Un manuscris nepublicat?

– Puțină răbdare, domnule. Vă rog! Sînt atât de care nu le știu. Și-a reînceput să citească sau recite, cu-o voce-acuma și mai melodioasă.

– "Cișmigiu a fost exilat din Vienna hăt în mijlocul Bucureștiul, oraș încropit, mai degrabă decît construit, plin de scandal și praf. Prin găuri din harta de deasupră-i zeii gîlcevnici au plouat casele orașului și străzile și dinții falși și deltele de noroi și de sînge. Alte legende spun că zeii au părasit orașul cu doar o clipă înainte de-a fi creat din vîntul încărcat cît pe ce să închipuie copaci și au lăsat în urmă mlaștini, jurăminte pestilentiale și epidemii mediocre de nebunie și dezgust".

– Ce-ai toate astea de-a face cu mine?, l-am tăiat scurt. Åsta e show-ul dumneavoastră?

– Și-a ridicat ochii de pe scriptă de parcă să-ar așteptă să-l întreup. Și m-a privit. Ochii lui erau acuma verzi deschis. Puteai să-i vezi clar în întuneric.

– Au de-a face, credeti-mă!, mi-a spus convins. Parcul și altceva decît credeti. Nici dumneavoastră nu sînteți altfel. Și-a continuat să citească din manuscris; iar eu nu puteam nici măcar să văd foaia, necum cuvintele de pe ea.

– "Noptile-s aicea rele și vîneori. Se-aud zgomote groase: unii scuipă, alții vomită, tufișurile tremură, puști plini de coșuri sughiță și se-ascund, nu degeaba joacă alcoolurile față cu mintile lor. În mica peșteră alge nevăzute sufocă ecorile. Natura întreagă se joacă cu focul. Cenusărea nu a petrecut în pantoful ei mai mult de-un miez de noapte. Meandralii sînt supți din hartă în hazna..."

Am amețit. S-a prins. Regina Fatiga îmi suge din vene. Trebuie că am căzut pe jos. Blana udă a ierbii îmi gîdila obrazul. Mut ca o măicuță. Nu puteam să mă rog. Stelele, înlăcrimate, în jurul capului lui care creștea. S-a așezat lîngă mine. Apoi n-a mai fost decît vocea lui, ecoul ei reverberând de pe firmament.

Aveam optsprezece ani, veneam de la un ceai, m-am așezat pe stîncile din Cișmigiu, am avut o iluminare. Înșfăcat și aruncat de gînduri înalte. L-am văzut pe tata bînd vodca pe care eu nu o mai pot bea și turnînd la povești pe care nu le mai pot suferi. Popescu își reîncepuse monologul.

– "Acesta lucruri au început să se întâpte pe la începutul anilor 1900. Primul care și-a dat seama a fost un profesor de istorie suspectă la Universitatea din București. Unii, care intrau în umbra unui copac sau a unui tufiș mare, nu mai ieșeau de-acolo niciodată. Cînd soacra lui a dispărut, a răsuflat usurat. Dar cînd soția nu i-a mai arătat din umbră, a rămas singur și bîntuit. Și-a petrecut restul vieții culegînd numele celor dispăruti și încercînd să construiască o teorie a sevențelor de evenimente. Uite, spune el, să zicem că tî-ai scos cîinele la plimbare în parc întî-o seară. Ești cu o umbră înaintea lui, iar el, în lesă, te urmează credincios. Dacă ești ales, dacă-ți întorci capul foarte repede, poți să vezi cum un abur îți sare din umbră și se ascunde în tufișul cel mai apropiat. Umbra tî se oprește o clipă; cîinele o acoperă și schiava speriat; apoi umbra o ia iarăși după tîne, ca din elastic. Aburul acela e sufletul umbrei, bătrînul profesor spunea. Cînd aburul a ieșit, soarta tî-e pecetălită. Dar trebuie să-știi încotro să te uiți. Altfel n-ai să-știi niciodată ce va fi cu tîne. Acele legende spun că aburul se numește Hairy-Tail sau Zin-Zen sau Sora Soarelui sau Miss Terra. Își schimbă formă și felul prea repede ca muritorii să-o poată prinde altfel decît prin nume".

Popescu a tăcut. Am amortit. Umbrele aruncă umbre. Șansa, boală abolită. Degetele aurorei pocnesc. Un stol imens de ciori se ridică.

"ADAPTAREA SPECIEI UMANE LA UMANISTI LASĂ DE DORIT"

CĂLIN-ANDREI MIHĂILESCU

Cristian Pătrășconiu: Ai scris cartea vietii tale, cartea pe care ai visat cîndva să o scrii?

Călin-Andrei Mihăilescu: Stilistic, nu. *Le style, c'est la vie și continuă să devină.* Kafka spune că *păcatul cel mare nu este că Adam și Eva ar fi mîncat din pomul cunoașterii, ci că nu au mîncat din pomul vieții.* Eu cred că – și asta se poate spune doar în engleză – *the tree of knowledge barks around the tree of life.* În jurul vieții crește scoarța pomului cunoașterii, care "latră" în jurul și-n numele lui. Cartea vieții poate fi doar halucinată, nu și scrisă. N-am halucinat-o decât în parte, aşa că ego latru în jurul ei spre a o scoate dintr-o scoarță. Ideea că ar exista o "carte a vieții" nu e lipsită de generozitatea perversă a martirilor: să-ți dai soarta și trupul unei cărti care să te locuiască, înlocuiască și reprezinte, e o mîntuire post-creștină la fel de modernă ca frumoasa carte mallarméeană în care lumea era menită să se împlinească. Eu, postmodern, văd că expresia "Carte frumoasă, cinste-ți că m-ai îngropat!" – melancolizează în jurul imposibilității de a mai fi modern.

– Dar, spre 60 de ani, ce este acum literatura pentru tine? Ce înțelegi în anii aceștia din urmă despre literatură și nu ai înțeles niciodată pînă acum?

– Dinspre spațiile anglo-saxon, spaniol/latino-american, francez/ francofon și românesc/ românoafon, literatura se vede a fi într-o stare de recesiune simbolică. Literatura a fost fundamentală pentru secolele XVIII și XIX – pentru că a fost legată de o formă sau alta de emancipare: a unui imperiu (englez, francez), a rățiunii ironice (iluministe), a individului (romantic, adică german; apoi modern, deci franco-englez) și, mai ales, a națiunii. După ce i-au fost puse armele și bagajele în sluja unui mit sau altul, literatura modernă (de la Hoffmann, Kleist, Poe și Baudelaire încocace), "în fine, și-a permis să devină estetică", cum ar fi spus-o G. Călinescu despre cea română dacă n-ar fi spus-o deja. Arta pentru, *faute de mieux*, artă, care nu servește fantasme non-estetice (rățiune anti-eclaziastică, individ, stat-națiune...), a rămas fără aliați care să-i sară în ajutor. De cînd modernismul înalt și-a consumat capitalul sacru odată cu Wilde, Proust, Joyce, Kafka, Ion Barbu, Borges..., literatura și-a pierdut puterea simbolică.

Imaginea sa publică suferă de paloare progresivă, iar explozia tehnologică a ultimelor decenii a contribuit, indiferent și constant, la diminuarea accelerată a importanței literaturii. Junilor mei studenți, de exemplu, le vine greu să citească, *naturaliter*, texte mai lungi de două-trei pagini. Mintea lor este formatată (*and in template we trust!*) de spartanismul verbal al SMS-urilor, al Twitter-ului, al Facebook-ului, al erei – c-o vorbă scurtă – abreviationismului. Cum știi, cum știam, verbalul e, de nu puțină vreme, ambusat de vizual. O imagine face cît o mie de cuvinte. Dar ce mai e mia în ziua de azi? Cine să numere, cînd nouă cititor de-abia ce se poate concentra pe-o mică halcă, gata, cum este, să sară la alta. Iată – un alt *om nou*. Acum 20 de ani, studenții mei de anul

întîi se puteau concentra cam șapte minute (crescuseră holbați la televizor și între două serii de reclame văzuseră, mereu, șapte minute de filme, știri sau ce-o fi fost). Î-am antrenat să se concentreze la 8 minute de discurs (primul minut extra era cel mai greu). Pînă în noiembrie ajungeau să urmărească un argument timp de 10 minute; îmi place să cred că, spre sfîrșitul anului universitar, în aprilie, se puteau concentra timp de oră fără să moară după aceea. Antrenamentul asta i-a ajutat să poată citi texte mai lungi. Douăzeci de ani mai tîrziu, dragă Athos, cei fragezi dacă pot să se concentreze două-trei minute. Eta abreviație! Tehnicile pedagogice trebuie să schimbă – asta e, însă, o poveste mai lungă.

Cum se face, aşadar, că genul de cel mai mare succes astăzi este romanul. Cum citesc romane oameni care se pot concentra – iarăși, *naturaliter* – doar câteva minute? *Multitasking*-ul pe fi cere hipertextul, multitudinea ecranelor, salturile de la un joc la altul în jocurile de pe un site sau altul, atoate-prezentul sindrom de deficiență a atenției (ADD sau, în varianta hiperactivă, ADHD), mă rog, toate astea te pun pe gînduri: cum pot acești oameni să aprecieze texte de dimensiuni pe care le presupun și propun romanele. Astăzi problemă! Baudelaire avea dreptate: cititorul îi este asemănător, fratern autorului – un ipocrit. Cititorul care se scufundă în romane – că de Dickens, de Balzac, de du Gard –, cu care petrece ca la cinci zile sau (cum, ar trebui procedat cu Proust, cinci luni) să-a dus.

Și atunci, cel care citește romane și cumpără romane pentru că și alții cumpără romane și citește romane și aşa dă bine, e un ipocrit. Cititorii cu nervul sincerității atrofiați? Ipochimeni ipocriți? Metroul sunt pline de cititori de romane; nu de proză scurtă, ori poezie, ori – ha! – eseuri. Multe din romanele astăzi sunt, de fapt, romanțuri, însă; iar stațiile nu-s nu știu cît de lungi. Romanțul (Coelho, Dan Brown, (cei)alți edulcoranți) e genul cel mai popular al zilei. Deci cel mai escapist, nu? Pe astea am ajuns să le pricep și altfel în vremea din urmă. Știi, nu merg cu metroul, dar conduc mult, îmi place; îmi place pînă și să mă opresc la stop cînd îl văd roșu plin. O frîñă delicată, ca de ambulanță, și-mi și împlînt ochii în cartea care mă așteaptă pe locul mortului. O pagină și ceva, pînă se face stopul verde; și-am țîsnit.

Iar cînd aștept – o clipă! – prin vreun parking, citeșc ca la două-douăzeci de pagini; depinde de cîte are ea de cumpărat sau nu. Care draci? – că ăștia slăbesc sistemul imunitar. Lectura mulcomește. Pe mine m-a mulcomit aşa: pînă să încep să citeșc la stop, îmi pierdeam, una-două, răbdarea cetitoricească. Că, unde dădea domnul să citeșc o pagină din Thomas Mann, scriam două; la Kundera reieșea scara 1:3; d'alde Heraclit, ce să mai zic? De cînd citeșc pe apucatelea, nu mai scriu în mașină (decât rar, că am un caiet din piele de vîtel sanskrit moale și e mai mare dragul să scriu în el). Așa că înțelegerea mea pentru textele lungi (am săvîrșit un ditamai Murakami plat în două fracturate luni), s-a schimbat. Lectura astă fragmentată – pe fugă la stop

– mi-a creat noi ritmuri de recitare și scriere; m-a ajutat, cel puțin în principiu, să interacționez galopant (sînt momente în care nu mai știu dacă am citit sau am gîndit sau am scris un ceva; subiectivitatea fenomenului e certă, iar ce nu se poate subiectiva e bun doar de vîndut, deci de aruncat).

M-a ajutat să-mi modulez reacția viscerală și la corporatizarea universității, și la excesele corectitudinii politice. Am ajuns contemporan acestor fenomene, pe care, înainte, le priveam din balconul etern al ființei deștepțe. Am devenit mai eficient în polemică, chit că nu-mi place. Ce face viața din om!

– Și atunci, umaniștii, literații sunt ei, acum, aproape o sectă? Așa cum, schimbând ceea ce este de schimbă, desigur, sunt ca un fel de sectă cei care ascultă, mai ascultă operă?

– Sîntem o specie adaptabilă – adaptabilă și la condițiile vieții de securitate. Fiecare moment pe care istoria are ironia de a-l reține pentru noi, inclusiv cel în care conversăm, Cristi, documentat strănic pentru tot infomanul, cum este, este neocolit și neocolonizat de contradicții. Exemplu: învățământul finlandez, cel mai înaintemergător, introduce de anul astăzi "subiecte tematici" (de pildă, "Uniunea Europeană", sau, mai practic "serviciile turistice", în care se studiază interdisciplinar economia, istoria, matematica, limbile străine și geografia), în locul disciplinelor tradiționale. Acest tip de învățămînt (experimentat în cîteva școli din California anilor 1970, apoi abandonat) favorizează interdisciplinaritatea și caracterele dinamic, interactiv, imaginativ și creativ al studiilor școlare. Dar! Simultan, plozii finlandezi nu vor mai învăța să scrie de mînă, ci doar pe tastatura computerului.

Pentru mine, cel puțin, schimbarea e gravă (nu mi-am revenit complet după scoaterea caligrafiei din programele școlare românești în anii 60) – nu mă gîndesc numai la caracterul esențial al manu-scrisului, ci și la cîteva studii neurologice relativ recente, care arată că numărul și varietatea opțiunilor neuronale activate în manu-scris sunt mult mai mari/ complexe decât în cazul scrisului pe tastatură. Lucrurile nu merg grozav dacă îmi chem argumente științifice în ajutor.

Se schimbă specia; specia noastră adaptabilă chiar și la astfel de divergențe finlandeze. Umaniștii sunt o amestecătură de imaginativitate radicală și de rezistență încăpăținată la inovație. În zilele noastre, adaptarea speciei umane la umaniști lasă de dorit.

Dar raporturile dintre oameni și tehnologie (definită ca progres cert și certă absentă a credinței) nu e lipsit de complicații – și nu doar post-operatorii. Efectul tehnologic care rezultă din această interacțiune face ca utilizatorul unui produs tehnologic nou să fie cu cel puțin un pas în urma acestuia. Cînd ajungi să operezi "natural" într-un sistem sau într-un limbaj din tentaculara lume tehnologică, acela e deja învechit. Efectul tehnologic, prin care civilul e contemporan doar cu mașinăriile demodate și cu acei militari în retragere care le folosesc cu ani buni înaintea civililor, canalizează adaptabilitatea și mediază între nostalgie și profetism. Tehnologia, magică prin esență, militară prin uz prim, teologică prin justificare, e modul dominant prin care astăzi specia se devansează pe sine. Acest proces impune o adaptabilitate rapidă; întreaga societate e "dromologică" (cum o numea Paul Virilio), o societate a vitezei (ori a accelerării, cum spune, mai corect, Șerban Foarță). Vitezele umane par a fi mai mici – poate că din ce în ce mai mici – decât cele ale tehnologiei. Ne lasă tîhnica în urmă, dar tîhnă nu ne dă.

Lentele umanoare (limbile clasice, moderne, literatura, filosofia, filologia, istoria, arheologia, artele...) cer mult timp pentru a fi deprinse temeinic. Justificarea lor socială e din ce în ce mai problematică. Se taie granturi, se taie poziții universitare, dispar departamente, edituri specializate în umanoare... Fenomenul e general în povida și din cauza diferențelor locale.

Un argument istorico-demografic, poate interesant pentru această discuție, vine de departe. În quattrocento-ul italianesc a început o operație masivă de recuperare a trecutului (mai cu seamă a clasicității pagîne). Era o sarcină urgentă (a ceea ce, de pe la 1860, se numește Renaștere), căci, în secolul precedent, populația Europei se împuținase drastic (din cauza ciumei

bubonice, a altor molime și a cîtorva perioade de secetă crîncenă). Cu cît sănț mai puțin oameni, cu atît crește valoarea individului. De la începutul secolului al XV-lea (influxul manuscriselor din Bizanț și traducerea lor în latină și în vernaculară; tiparita lui Gutenberg...), singurătatea oamenilor amenință de catastrofe a prins a fi mulcomită de acte culturale.

Umanștii sănț cei care au contribuit esențial la popularea prezentului dezolat cu manuscrise, tipărituri, biserici, tablouri, sculpturi și muzici. Umanismul renascentist a avut, dacă vrei, sau dacă nu, și un rol demografic, de "supraviețuire" prin cultură. A luat cam o jumătate de mileniu ca prestigiul umanoarelor să fie torpilat tehnologic atît de temeinic, încît azi ele au ajuns să fie doar tolerate. Tehnocratii au cîştigat un capital simbolic solid: ei sănț vîrful de lance al speciei în drumul rapid către un viitor pe care doar fantasmele lor îl populează legal. Problema acută a speciei umane e, azi, opusă celei a renascentiștilor, căci sănțem din ce în ce mai mulți.

– Să atunci, ce sens are să te (mai) ocupi de literatură în vremuri ca acestea cu care sănțem contemporani? Acum, cînd între științele exacte și umanoare distanța pare să crească, eu știu, geometric...

– Bună întrebare! Uite un argument în favoarea continuării investiției în umanoare. Cînd lovește vreo criză, economică sau nu doar (cum au fost cele din 2001 și 2008), crește numărul studenților din departamentele de umanoare. Cînd zeul (Dolarul) se retrage, or avea junii nevoie să se îndrepte întâi-un sens nu unic, ci mai răbdător, cuprinzător și în răspărul lumii. Atari fenomene nord-americane îmi dau speranță că studiul umanoarelor are de cîştigat în timpuri de criză. Cînd iarăși are loc teofania doldollarului, studenții se buluiesc la gura școlilor profesionale: biznis (care se numea teologie mai demult), medicină, avort și drept. Cînd despre mine, preșcolar în ale științei, dar convins că știința e grădiniță filosofiei, fac ce fac demult. Ce-ți pasă?

– Ce fel de avere îți dă literatura, îți dau umanoarele?

– Îmi limitează violență; mă fac mai puțin rău; îmi dau cîmp deschis de bătălie metaforică și ironică; mă individualizează (și astfel, sper, îmi individualizează studenții și cititorii, trecători prin vremurile noastre mediocre, destate dividualizării și micilor pariuri); îmi îinfoae pricepera estetică a lucrurilor, astfel că sănț în contact ca și tactil cu ele. În afara umanoarelor concretețea se estompează pînă la indiferență. Umanoarele, ai ghicit, mă țin viu viu.

– Nu e amară bogăția aceasta pe care ti-o dă literatura, pe care ti-o pot da umanoarele?

– Umanist fericit? Ce oximoron! Cînd de trist trebuie că s-a văzut Flaubert ca să resusciteze Cartagina în *Salammbô*. Literatura simulează reînvierii, dar e religioasă doar din slăbiciune; ca oamenii. A fi om – nu doar accesoriu, umbră ori proteză cutărei ideologii, mașinării sau înțelegeri – e soarta amară și dulce pe care literatura o poate înțelege și simula cel mai bine.

– Rescrii acum sau, mai degrabă, recitești?

– Cînd vine vorba de rescris, sănț analfabet. Scrisul e generație spontană. Citirea ar fi ca limba lui Adam; doar recitarea e reală. Așă că mai degrabă recitesc, de vreme ce nu pot rescrie.

Încep un an sabatic, un an întreg de scris, ca-n vis. Ce lux e-n occident! Am

de terminat cîteva cărți în română, un volum în spaniolă și, în engleză, o trilogie. Cum asta din urmă e gîndită în patru volume, se va numi *Freelogy*. E prima construcție sistematică (adică lungă și legată) pe care o încerc. Volumul central se ocupă de erosofie, adică de erotizarea gîndirii. El e flancat de un volum de erosofie a limbajului și de unul de erosofie a timpului. Iar volumul prim, scurt și dens ca o uvertură ce este, e un balet de ricoșeuri numit *Cartea punctelor*. Așă că o să am de rescris unele lucruri. Disprețuiesc sistemele, că mușamalizează rușinoasele gafe din care s-au născut. Așă că scriu freelogia împotriva credinței mele în gust. Probabil că o să iasă un antichrist, un sistem eliberat de gafe și indirect îndreptat de dreapta să luptă împotriva popimii, a judecătorimii și-a precurvarilor pești care se proțapesc în mijlocul drumului ca să le cojească trecătorilor niscai procente.

N-am ce-i face: trebuie să recitesc lumea. Dar să mă citez ar fi un dezastru. La fel de cras ca și cum aş repeta identic o poantă sau o idee. Ideile și poantele sănț singulare – te ating o singură dată. Repetate, nu mai sănț idei. Ce nu-i spontan, e pe sponci.

Cînd despre ce re-recitesc? Pe cei cinci gînditori esențiali ai Vestului: Heraclit, Spinoza, Kant, Benjamin și Deleuze. și mai ales Nietzsche, legislatorul drepturilor supraomului. Dintre scriitori, pe Cervantes, Flaubert, Dostoievski și Proust orișcînd. Pe mulți alții – uneori. Atunci mă apucă un chef de scris...

– Ai invocat în răspunsurile tale anterioare chestiuni, achiziții sau inserturi care vin dinspre neuroștiințe către umanoare. Schimbă aceste input-uri literatura?

– Un rotundo *no!* Am făcut cu ceva vreme în urmă un volum colectiv (*Teoria literaturii și științele*) în care majoritatea contribuților discută legăturile dintre teoria literară și neuroștiințe. E la modă o asemenea abordare inclusiv pentru că merge către *imaging*, către o poză mișcată a adevărului. Am menționat neuroștiințele în ceea ce am spus mai înainte, pentru că neurologia pare să fie acea interfață de succes, azi, între fenomenele lingvistică, filozofice, literare și realitate, către acea realitate care încă nu e sau care chiar nu complet tehnico- și ideologizată. Neuroștiințele par a ne oferi un soi de realism credibil – de adevăr, cum susțin grăbitii și mega-grăbitii. Sigur că e o modă (goală), care o să dispară în cîțiva ani, aşa cum, bunăoară, acum două decenii și mai bine, genetica era universală (și, înainte de ea, microbiologia, un pas înainte chimia, încă unul – fizica, încă unul și gata).

Fără să intru în detalii, că sănț prudent, uneori, pentru mine, știință în genere, aşa cum a apărut ea în modernitate de la finele secolului al XVI-lea a fost și a rămas în *kindergartenul* filosofiei. Grădinița cunoașterii, nu? Știința e hebefrenie la putere (infantilizantă, precum cultura de masă, făcută să te lase mut); de aceea fiecare știință trăiește puțin, ca Făt Frumos, care creștea într-o zi cînd alții-ntr-un an, drept care a murit după trei luni. Știința se naște dintr-un reflex anti-filosofic, adică anti-autocritic. Mai mult, știința duce la un anumit tip de tensiune intelectuală care poate să te duca în mormînt, pentru că nu poți să luptă împotriva lumii. Imaginea pe care azi o proiectează știința – e, cred, un imens spectacol, uneori de circ. Circul pornește cînd știința prinde a se justifica prin cîștigurile tehnologice, prin acel progres care intersectează Legea cu numărul.

Relația dintre știință și filozofie se

găsește prin turism epistemologic în tinuturile infinitului mic și al reducției la absurd. Tehnologia (altfel spus, anti-filosofia științei) este, la rîndul ei și-n rîndurile noastre, cuprinsă între doi centri, din care unul este prea tare – marketul – și celălalt, prea slab – știința ca atare!

Dar și un exemplu numeric: în America de Nord, profesorii de matematici pure dacă au doi-trei studenți; cei de matematici aplicate (ITIști pe care lumea nu putea să-i mai încapă), au sute. Dar ce spun eu, sute? Zeci de mii, domnule! Matematicienii sănț, iarăși, ca poetii: inutilizabili. Minunată inutilitate, căci din ea crește și sporește creativitatea – nu glodul justificării sociale, al funcției și rolului într-o cușcă dată și iute luată). Creativitatea e o oază în desertul lumii. Dacă nu îți-o cultivi cum trebuie, mori odată cu ea. Gîndirea creativă e o formă de supraviețuire, iar scrisul – modul spontan al acestei supraviețuiri.

– După ce ai "ras" mii, poate zeci de mii de cărți, mai poți sănț "de plăcere"? Sau aceasta, lectura de plăcere, e, pînă la urmă, o temă minoră?

– Reprezint currentul realist hedonist. Dacă nu îmi place ceva, nu o fac, că nu-i real(ă). Recitesc de plăcere – chiar și cînd trebuie să recitesc un text, de plăcere îl recitesc, că am naturelul norocos. Chiar și atunci cînd nu-mi place un autor sau altul, îmi găsesc plăcerea în polemica – fie și tăcută – cu ea/ el. Pentru mine, actul de a reciti este un act hedonist. Iar plăcerea nu-mi vine din devorarea obiectului dorinței, ci dintr-o dorință care se nutrește din obiectele sale pline, nesfîrșite.

– Ce nu îți mai poate da literatura la vîrstă asta?

– Nîmic. Literatura poate să îmi dea tot. Poate să-mi dea și ghes; și de-nțeles; și salariu; și-un brînci. Mi le dă pe toate vii. Oxigenul și tigările nu sănț vii, aşa că pe astea nu mi le dă.

– Într-un dialog anterior, ai spus că "există o perioadă de grătie: între 18 și 25 de ani". După asta, ce urmează? Un urcuș, o decădere?

– Declin generic! Foarte rar, lucrurile își păstrează aura pentru supraviețuitorii: acela care nu decade își menține intacte interesul, motivația și bucuria de a se juca, de a rămîne în jocurile literaturii adevărate. Rari cei care rămîn "în contact" cu lucrurile; aceia sănț delegații estetici ai speciei. Nîște eliști. Dar nu sănț adevărații eliști cei mai democrați dintre *anthropoi*?

– Stai între mai multe lumi. Dar, sănț convins, te uiți des și către țara din care

vii. Mai e, cum ai zis cu ani bun în urmă, România o țară "europisă"?

– Esențialmente, da. Iar de la intrarea țării în UE, a devenit și neuropsită, afișind nevroze și paron europene. Am scris textul astă din 1997. țara e europisă din cauza unui mecanism al căruia impact pe care nu l-am înțeles suficient de bine nici atunci cînd am scris acel text scurt, și nici cînd, cîțiva ani mai tîrziu, am publicat cartea omonimă. Dincolo de jocul de cuvinte, atunci nu mi-am dat seama pe deplin care este funcția extraordinară de dinamică, de complexă și de demonică a narcissismului românesc. Acum înțeleg mai limpide: narcissismul este esența acestei europisiri. Ochii ne sănț legați de propriul buric printr-un cordon zombilical, ca la monștrii grotesci *in statu nascendi*. Narcissismul e toxină cu bătăie lungă, dar eu tot sper să apară o generație care să scape de dezmiderea prin autovăicăreală în care, înlănțuîți de halbele cu bere, plîngîndu-ne de toate pocinogurile, așteptăm nerăbdători ca halbele să se reumple și timpul să curgă și dînsul. Basm, ce mai: și-am trăit mulți ani fericiti, eu și cu mine.

În plus și-n clar: România e o baie de aburi – prea puține sănț clare aici, mai e și căldură mare – o conspirație ca-n *Climă și pedeapsă*; și toate se tratează cu șmecherită, cea mai gravă boală românească, dar și hapul ei înseși per tujur.

– A propos de România: revii la origini, revii acolo unde ai rădăcinile sau ti le-ai mutat?

– Radicală întrebare. Eu am trăit jumătate de viață în Canada și o viață întreagă în România. Că fizic sau nu, sănț în România. În România mică, aceea care nu se îndepărtează de limba română. Sunt și (filo)hispanic, sănț și (filo)frânc, aşa că scriu în patru limbi și în nici una nu pot să replic felul în care scriu în celelalte. Ca scriitor, rădăcina mea e pătrată. Si nici nu-mi dă mîna să mă traduc.

– Cînd erai tînăr, spuneai despre România că este, pentru tine, o țară în care Caragiale și Stalin aveau, aşa zicînd, "cele mai multe acțiuni"? Cum e acum, cum e în democrație?

– Caragiale e un "body snatcher" – se împielitează în fiecare dintre români. Mare demograf, nea Iancu: l-a scos și pe Stalin din cărti. Iar Eminescu? Eminescu, BORtodoxia și fotbalul sănț troiaș sfintei României – adorabilele sale moaște.

Interviu realizat de
CRISTIAN PĂTRĂȘCONIU

CE ATI FACE DACĂ PRIMA PORUNCĂ A DECALOGULUI AR FI "SA NU SCRIT"?

**TEODOR
BACONSCHI**
ANTROPOLOG, SCRITOR

Dacă prima poruncă a unui alt Decalog ar fi "să nu scrii!", atunci cum ar fi ea transmisă? Dacă s-ar difuza oral, cutuma s-ar eroda în câteva generații, pierzându-și aura imperativă și universală. Pe de altă parte, dacă ar fi consemnată în niște Table ale Legii, o asemenea poruncă l-ar pune pe înșuși divinul său emitent divin într-o situație de (ne)serioasă contradicție.

Oricum, e limpede că toti scriitorii cărora le veți fi adresat această întrebare, tocmai bună de joc estival, vor răspunde, cred, că ar fi împinsă de "daimon"-ul scrișului să nu respecte o asemenea năzdrăvană interdicție. Căci viața acestora, dedăți scrișului (pe largă plajă unde se înghesuie loviturile de geniu și junghiuile grafomaniei) tocmai de aceea trăiesc: pentru a mărturisi grafic întâmplătoarea și spectaculoasa lor trecere prin lume. Îi poți cere călăului să nu tragă de șnurul ghilotinei? Ai cruzimea de a trimite curtezana la mânăstire? E cu puțință să imaginezi o mamă care-și urăște pruncii?

Tot așa și noi: suntem condamnați (și ajutați de computer) să pulsăm și să plusăm pe tabloul lichid al semnelor noastre trecătoare și agățătoare. Scrisul devine consuștial faptului de a fi și existența însăși primește un tâlc doar prin însemnarea cotidiană. Chiar dacă era digitală și a retelelor de socializare democratizează scrișul până la moartea anunțată a scriitorului profesionist, sunt convins că el va accepta gloria de a se estompa sub propriul, ucigător, triumf. Uitarea, pe care o conjurăm atunci când fantasmăm asupra posteritatei noastre, e țărmul final al oricărui pariu pierdut.

ANDREI CORNEA
FILOSOF

Primul impuls: n-aș respecta-o.

După un moment de reflectie: Cum poate Dumnezeu să-mi ceară în scris (tablele Legii) să nu scriu? E un Dumnezeu absurd. Or, cum absurdul și Dumnezeu nu conviețuiesc, rezultă că Dumnezeu nu există.

După un al doilea moment de reflectie: și totuși, poate că absurditatea nu-i decât aparentă. Poate că interdicția nu e totală, ci doar parțială. La urma-urmelor, există porunca: să nu ucizi și totuși chiar legea permite să ucizi, de exemplu în războaie și în auto-apărare. Ceea ce interzice Dumnezeu este să ucizi fără sanctiunea legală a statului. Probabil că porunca aceasta ar trebui tradusă: să nu asasinez. Așadar, dacă un act mai grav, uciderea, este îngăduită, în pofida interdicției formale, atunci cu atât mai mult pentru un act mai puțin grav, scrișul, interdicția formală trebuie suspendată. În plus, dacă porunca "să nu scrii" ar înlocui prima poruncă "să nu ai alți dumnezei în afară de mine", înseamnă că politeismul e admis și ceea ce un zeu admite, altul interzice.

Și atunci? Atunci, porunca "să nu scrii" ar putea însemna că nu scrii murdar, defaimător, injurios; să nu corupi lumea prin scrișul tău. Și, poate, să nu plagiez.

Observație: în acest sens aş putea respecta porunca. Notez însă că, față de situația prezentă, nu s-ar schimba mai nimic,

deoarece, implicit, conținutul ei este cuprins, prin interpretare, în celealte porunci (să nu mărturisești strîmb împotriva aproapelui, să nu iei numele Domnului în desert, să nu furi etc.)

Concluzie: dacă porunca nu-i absurdă, atunci e inutilă.

Scriu și semnez.

EUGEN DORCESCU
SCRITOR

M-aș supune. Cine sunt eu, să încalc porunca Lui? Ba chiar m-aș bucura. I-aș fi recunosător. O atare poruncă mi s-ar părea un semn că L-am găsit, că nu mai trebuie să-L caut.

**MARLEN
HECKMANN
NEGRESCU**
SCRIITOARE

Absurdă presupunere: 1. O religie bazată pe o Carte cu un decalog apărut Scris să ceară adeptilor să renunțe tocmai la scriere?! Dar chiar așa să fie și toate însemnalele civilizațiilor anterioare să se fi pierdut fără urmă și noua religie care ar fi interzis scrișul ca formă de comunicare să se fi propagat totuși și să fi fost adoptată de toți locuitorii continentului, iar aceștia plini de evlavie să fi renunțat la scris și să fi trăit într-o societate tribalo-bucolică și oral folclorică și analfabetă, atunci, probabil, societatea ar fi evoluat total diferit și desigur nu ar fi existat nici revista Orizont și nici astfel de întrebări, iar eu oricum n-aș fi fost eu și nici în măsură să le răspund. Deși, înținând seama de legile transmiterii orale a informațiilor, în decurs de câteva generații, conținutul Cărții repovestite cu mai mică sau mai mare acuratețe, cu mai mult sau mai puțin talent, prescurtat sau lungit pe măsura răbdării ascultătorilor, s-ar fi transformat în aşa măsură – cu cele zece porunci cu tot – încât rezultatul ar fi fost imprevizibil și, din nevoi practice, oamenii probabil ar fi reinventat scrișul și.a.m.d.

2. Dacă analizăm chiar și superficial prevederile cuprinse în cele zece porunci comparativ cu istoria ultimelor aproape două milenii, vom constata cu amărciune că oamenii – credincioși sau mai puțin credincioși -, inclusiv propovăduitorii cei mai încocați ai credinței, nu au făcut alta decât să le ignore cu bună sau rea credință, găsind justificări simple sau incredibil de elaborate pentru faptele lor. Ce ar mai fi contat încă o prevedere absolut nevinovată și care ar fi putut fi eventual asimilată celei de-a doua "Să nu-ți faci chip cioplit, nici altă asemănare, nici să te încini lor", când bisericile sunt pline de chipuri cioplate sau pictate, spre marea bucurie și desfătare a enoriașilor, iar aplicarea strictă a interdicției nu a dus de-a lungul timpului decât la distrugerea inutilă a unor capodopere și mai puțin la purificarea morală a credincioșilor. Astfel interdicția legată de scriș ar fi fost ignorată dintru bun început ca fiind total neproductivă – nu în ultimul rând pentru credință – și toate s-ar fi întâmplat așa cum s-au întâmplat și ar fi așa cum sunt. Deci anulăm întrebarea.

3. Dacă însă e vorba doar de apetența mea personală de a respecta sau de a încălca prevederile decalogului, deși îi recunosc necesitatea ca îndrumător etic, nefiind habotnică, nu mi-ar produce nici un fel de muștrări de conștiință încălcarea unei interdicții pe care aș considera-o ca fiind excesivă și absurdă. Căt despre consecințe? Sper că trăim într-un stat laic, iar constituția prevede libertatea cuvântului. Dacă ar fi un stat teocratic și încălcarea acestei prevederi ar fi pedepsită cu severitate, cred că experiența defensiv duplicitară acumulată în perioada de dictatură antedecembристă în care m-am născut și format mi-ar fi de un real folos.

IOAN T. MORAR
SCRITOR

Bună poruncă, aș avea o scuză să nu scriu. Pe termen scurt m-ar aranja, mi-ar reda multă energie și mi-ar ușura inima.

Aș fi mai liber, cumva. Și apoi, dacă nu ai avea voie să scrii, cum ai ști dacă scrișul e atât de important? În al doilea rând, m-aș bucura să fiind că porunca se aplică și celor care scriu prost, grafomanilor (deși ei nu ascultă astfel de porunci: Ei sunt siguri pe ce fac, sunt tenaci, răzbătători, inunda librăriile). De fapt, după cum se vede, mi-aș dori să existe o asemenea poruncă, cu un detaliu în plus: Să nu scrii prost! Asta ar face lumea literelor muuuuult mai respirabilă. Dar întrebarea acestei anchete nici nu este atât de absurdă precum pare: În iudaism era o poruncă în legătură cu scrișul: să nu scrii în ziua de Șabat. Dar un rabin din Arad, Aaron Chorin (1766-1844), pe care mi l-a semnalat Andrei Oisteanu, a reușit prin interpretările lui aduse textelor sacre, să justifice scrișul în ziua sfintă a evreilor și a dat "dezlegare" pentru scriș. Tot el a "dat drumul" la călătoriile cu trenul de Șabat.

Însă, dincolo de toate, mi-aș dori din toată inima ca între celealte nouă porunci să nu existe una "Să nu citești". Ar fi dramatic. Deși nu există, tot mai multă lume o aplică.

MIHAI NEAMȚU
TEOLOG

Un Decalog biblic n-ar putea interzice scrișul, dar știm că ne-a preventit deja asupra idolatriei (o deviere dinspre adevăr către minciună acceptată de mulți intelectuali ai modernității).

Un embargo ascetic asupra tastaturii m-ar trimite probabil către exercițiul vânzării. Primăvara, bunicii puneau răsdurile. Vara, legumele se coceau într-o mândrețe de grădină. Cineva trebuia să pună zarzavatul pe piață, urmând modelul consacrat de Lidia, o cuvioasă contemporană cu Pavel și vânzătoare de postavuri în Levant.

Șoferii veniți cu bușteni din preajma muntelui Găina căutau la șes boiaua, roșile și ardeiul iute. Făcând din anii copilăriei negoțul cu legume, am înțeles o lege im-

portantă a economiei: acolo unde țărani respectă fiziologia pământului (iar omul de știință studiază legitățile naturii), comerciantul e atent la psihologia omului comun. Raportul cerere/ ofertă trebuie stimulat prin puterea cuvântului care deschide imaginația.

Piața liberă înseamnă atât: persuasiune. Bunica m-a învățat că există un singur "prez corect": cel fixat de nevoie cumpărătorului. De aici și conotația pozitivă a cuvântului "tocmeală".

Un *Decalog* prea exigent cu scriitorii m-ar aprobia, aşadar, de tagma respectabilă a neguțătorilor. Să am presimțirea că, materialicește, n-ar fi o catastrofă...

DAN NEGRESCU LATINIST, SCRITOR

Încep prin a mărturisi cu sinceritate (ceea ce nu înseamnă că voi și încheie la fel) că interogația anchetatorie mă în- și excita (dovadă fiind rândurile secvente, deci... scrisul) prin spiritul ei iconoclast, scuzabilă fiind tocmai prin aceea că, dacă ești închinător necondiționat, iconodul adică, înseamnă că n-ai opinii, deci nu există.

Tocmai în lăudabilul spirit al întrebării, îmi permit să vin cu un minim, dar extensibil *addendum*: în reprezentările plastice (sculpturi sau picturi), nu întâlnim textul Decalogului, ci două table cu simbolurile romane (cel mai adesea) de la I la X, ceea ce mă face să cred că poate n-ar fi clară sau strictă secvențialitatea textuală a poruncilor; de altfel un mare cunoșător – cam iconoclast și el, ce-i drept – Pico della Mirandola, în admirabilu-i discurs *Despre demnitatea omului*, ne asigură în legătură cu totala independentă optativă a omului, prin chiar cuvintele Creatorului: "nu te-am făcut nici ceresc, nici pământean, nici muritor, nici nemuritor, pentru ca singur să te înfățișezi în forma în care însuți o preferi, ca și cum prin voia ta ai fi propriu-ți sculptor și plâsmuitor de cinste". (nu știm exact sursa mesajului divin, dar ce mai contează, de vreme ce sună frumos și eliberator).

Prin urmare: dacă ar fi prima, aş considera-o a doua, deși, la câte (ne)credințe sunt, nici cea originală nu e respectată, căci fiecare îl crede pe al lui Cel Adevărat. Dacă ar fi a doua, aş pune-o pe locul trei, căci n-ăs putea renunța la artă. Dacă ar fi a treia, aş muta-o pe patru, deși, la cât se (în)jură, deșertul e demult depășit. De pe patru apoi, pe cinci, ca să ne rămână duminica. De pe cinci pe șase, ca să nu ne uităm părintii, chiar fără certitudinea că vom trăi ani mulți. De pe șase pe șapte, ca să le dăm o șansă și criminalilor, de vreme ce nu-i putem executa. De pe șapte pe opt, căci nu pot avea toți frâul sau frâna impecabilă. De pe opt pe nouă, căci nu poți să nu furi în viață, măcar o idee, sau o radieră în școală primară, sau ujina colegului. De pe nouă pe zece, căci mărturia mincinoasă are farmecul ticăloșiei nemărginite doar împotriva apropiatului care crede în tine. De pe zece pe nonexistentul XI, căci ce-i al altuia e întotdeauna mai bun.

Neputând să înlocuiesc vreo poruncă fără să extermin omul și neavând cum să o respect pe cea ipotetică, fie și reașezând-o deci, aparent iconoclast, dar și spre a nu fi excomunicat sau exorcizat, n-ăs înfuria (inutil) și mi-ăs schimba credința, trecând la cultul egiptean al maimuței, că tot a devenit antropoidul metaforă a scrisului. Chiar cu riscul de a mă maimuțări.

MONICA PILLAT SCRIITOARE

În ipoteza propusă, această întrebare îndeamnă la păcat, iar orice răspuns încalcă prezumtiva poruncă.

Dacă însă punem o asemenea interdicție în contextul unei societăți totalitare, atunci putem să ne imaginăm un *Decalog oficial represiv*, menit să manipuleze mintile comunității, prin ștergerea controlată a individualităților și a particularităților de caracter ("Să nu scrii decât după dictare", "Să nu gândești", "Să nu vorbești", "Să răspunzi doar la comenzi", etc.) și un *Decalog defensiv*, prin care cei vizati ar mima supunerea, păstrându-și ascunsă personalitatea, opțiunile și crezul. Poruncile aici ar fi de tipul: "Să nu spui la școală ce vorbim acasă", "Să nu gândești cu voce tare", "Să nu ai incredere în nimeni"; "Să nu lași la vedere nimic din tot ce scrii", "Să nu afle nimeni ce cărti citești".

Am copilărit și m-am format într-o asemenea epocă. Tatăl meu și prietenii lui din lotul Noica-Pillat au fost condamnați și trimiși în detenție ca "trădători" pentru că citiseră și scriseseră cărți despre care vorbisera împreună. Dinu Pillat s-a întors din închisoare cu gândul să nu mai scrie nimic niciodată și să părăsească lumea cărtilor, atât de tare fusese torturat. Nu dorea să devină decât paznicul unei grădini publice. Dacă mai târziu a scris totuși, a făcut-o din umbra planului secund de eseist și istoric literar. Dar nu a mai avut nici o dorință să dea curs vocației lui de romanier.

IOAN STANOMIR POLITOLOG, SCRITOR

Îmi este imposibil să îmi imaginez propria mea existență fără scris. Se află, în relația mea cu scrisul, o dependență pe care nu o pot elimina, o obsesie care mă devoră și pe care nu pot decât să o domestesc, temporar, prin actul întâlnirii cu mine însuți. Scrisul, pentru cei care îl practică, este asemenei unei cămăși a lui Nessus. A te desprinde de acest înveliș de

cuvinte este a te desprinde de miile de chipuri care îți ascund propriul chip. Scrisul este tenacitatea fantasmatică ce compensează umilitatea cotidiană a autorului.

FLORIN TOMA SCRIITOR

Oricare dintre karmelete mele – ce compun *karmangeria* personală – n-ar fi deranjată de o astfel de prohiție.

La o primă ochire, până acum aş fi zis că e absurd să nu scrii. Pentru că Biblioteca nației arată la ora asta bine, sănătoasă, dolofană, cu bujori în obrăjori. Cauza: de câteva secole-ncoace, s-a tot scris. S-a scris în draci. De la "Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung" (1521) și până la "Solenoid" (2015), toate notele informative despre năvala estetică în meandrele spiritului nostru *ancestral*(sic!) au fost cuminecate ca o datorie plăcută: cu fervoare, cu pasiune și, bineînteles, cu vârf și-ndesat. Dar, să ținem minte, nu fără să provoace angoasante îmbulzeli pe rafturi.

Pe de altă parte, în ce mă privește pe mine personal, căci mie îmi este adresată perfida chestiune, mărturisesc că eu mă pregătesc cuviincios, de multă vreme, pentru apocalipsa scrisului. De aceea, mai scriu foarte puțin pe hârtie (ici-acolo, câte un bon de intrare/ ieșire!). În schimb, compun foarte mult în gând. Acolo mă recunosc, acolo sunt eu însuți, cu toate sinonimele hârniciie mele naturale: infatigabil, neobosit, robace, sărguincios, muncitor, zelos și.a.m.d... Să, bineînteles, ultra-performant.

De pildă, pot să vă spun că am terminat, de curând, o epopee de 2.340 de tablouri, cu mine ca erou principal. Să de care să știi că sunt extrem de mulțumit: are și descrieri de natură, are considerații și păreri, are și sfâșieri metafizice, are și portrete ale unor jucători de pe margine etc. (ba, dar astă rămâne doar între noi, are și scene mai pătmăse, așa!).

Din păcate, însă nu v-o pot comunica, fiindcă asta ar însemna să încalc poruncă. Epopeea în cauză se află însă așezată frumos în gând, pe raftul dedicat numai mie, are cotă de biblioteconomie, are și ISBN, i-să

repartizat și o descriere CIP a Bibliotecii Naționale de Gânduri. Deci, e absolut în regulă.

Aaaa, să nu uit! Mai văd și alte beneficii ale acestei interdicții: s-ar evita înghesuiala, praful și pulberea, accesul la raft ar fi mult mai ușor și, nu în ultimul rând, s-ar pune astfel la adăpost civilizația, în fața unor alte posibile incendii alexandrine.

Ca să nu mai vorbesc că Biblioteca Națională de Gânduri e deschisă nonstop.

TUDOR CĂLIN ZAROJANU SCRIITOR

Prima tentație a fost să răspund printr-o trimitere la teribilul film "Sade" (nu sunt sigur de titlu), în care celebrul marchiz, încarcerat, după ce e lăsat fără cerneală, continuă să scrie cu propriul sânge și, deposedat de orice obiect cu care se poate răni, ca și de hârtie, scrie mai departe, pe pereti, cu fecalele sale – imagine halucinantă, socantă, dar și extrem de profundă.

Însă realitatea mea nu e atât de dramatică...

A doua tentație a fost de a relativiza ideea de poruncă: suntem prin definiție păcătoși, deci probabil să scrie totuși și, din când în când, mi-ăs mărturisi păcatul, sperând la iertare.

Însă realitatea mea nu e atât de inconsistentă moral...

Așa încât răspund, în final, asa cum ar fi trebuit să fac de la început: Aș avea o foarte mare problemă! Pentru că nu pot să nu scriu. Nu e niciun patetism în această frază, e doar un adevăr că se poate de simplu și palpabil. Așa cum nu pot să nu beau apă. Cu o precizare foarte importantă: nu scriu ca să public. O parte din ceea ce scriu, da, încerc să public – editorial, jurnalistic, pe Facebook – dar de scris scriu, în mod esențial, pentru că simt nevoia să scriu. Așa cum simt nevoia să mă mișc, să râd sau să mă spăl. Atât.

Anchetă realizată de
CRISTIAN PĂTRĂȘCONIU

ÎNTREBAT, ÎNTREBĂTOR

CRISTINA CHEVEREȘAN

Deși căutate febril pe site-uri, bloguri, pagini ale revistelor online, gustate în publicațiile de specialitate și satisfăcătoare adesea pentru curiozitatea profund umană ce trece de pagina scrisă, spre zona privată a biograficului, interviurile se adună mai rar în volume prin comparație cu proza, poezia, eseul, memorialistica. Un personaj cultural devenit emblemă a Timișoarei în ciuda provenienței regionale diferite, care și-a construit o carieră și o reputație exact din arta dialogului, din plăcerea înăscută de a vorbi cu oamenii, de a îi descoase, scoate din carapace și aprobia de sine și de ceilalți, e Robert Șerban. El poate fi (re)descoperit acum într-o dublă postură, prin lectura față în față a două cărți apărute recent: conversațiile sale cu profesorul Livius Ciocârlie (maestru al altrei specii cu o nișă fascinantă: jurnalul) și dialogurile cu un cristian, *Vorbesc în gând, cu voce tare*.

De unde provine dubla postură? În prima dintre consemnările menționate ale unor discuții mai vechi sau mai noi, Șerban își joacă rolul obișnuit, întrebător-ascultător. În cea de a doua, e rândul lui să fie luat la întrebări dintre cele mai diverse de către un interlocutor iscoditor, să ocupe fotoliul invitatului și să accepte lumina reflectoarelor, să se supună interogatoriului amiabil, să facă schimb de locuri cu sutele de personalități ce i-au trecut pragul studioului sau pur și simplu i-sau confesat la o cafea. Dacă experiența de a-l observa de o parte și de cealaltă e cel puțin atrăgătoare, la fel de interesantă este și ideea din spatele volumului pe care îl "regizează", cel cu Livius Ciocârlie, care conține două discuții purtate la Timișoara, la distanță de nouă ani, în ianuarie 1997 și octombrie 2005.

Reluarea dialogului cu un autor-personaj remarcabil într-o etapă diferită a vieții și carierei poate constitui în sine un element notabil, menit să rotunjească portretul din bucăți și să contureze o imagine de ansamblu a omului și scriitorului în evoluție. Sarea și piperul (pe limbă!) le adaugă însă experimental intervieuatorului, care alege să repete cele cincisprezece întrebări, în aceeași ordine, spre deliciul celui ce urmărește reacțiile intervieuatorului: senin, pe cât de creativ și fermecător ca partener de discuție, pe atât de constant cu sine însuși, cu temele, noțiunile, convingerile care-l definesc ca persoană publică și privată. Interviurile sunt simultan diferite și similare, nesuprapunându-se, firește, ca structură și formă a replicilor, dar rezonând ca spirit, densitate, alertete și o vivacitate de admirat la vârstă pe care cartea o celebrează: cei optzeci de ani împliniți de profesorul Ciocârlie.

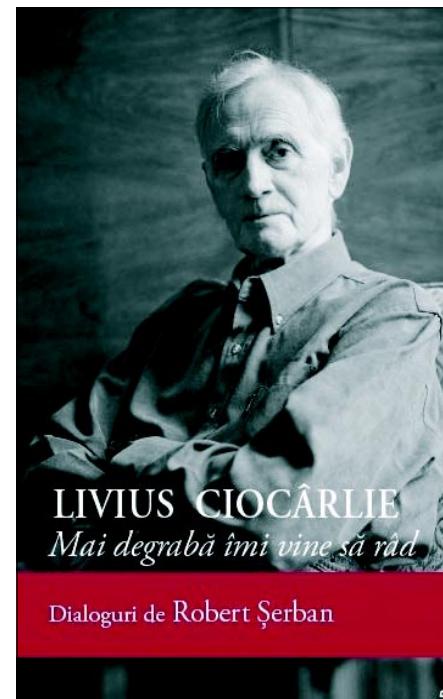
După prima lectură, proaspătă și placută, apare tentația de a relua textele în oglindă și de a compara, peste ani, răspunsurile la aceeași întrebare. Se obține un al doilea strat al semnificației, legat nu doar de conținut, ci și de felul în care funcționează, se modifică, se dezvăluie mecanismele gândirii în funcție de moment, de modul în care se poate aborda același subiect din unghiuri distincte, fără vreo trădare a esenței. Că Robert Șerban a devenit, pe parcursul anilor, un bun

cunoscător și practician al artei interviului se știe și se vede. Cu toate acestea, sau poate datorită lor, provocările lansate lui Livius Ciocârlie sunt punctuale, minimaliste, cu bătaie lungă, oferind subiecte ample dar neimpunând maniera de dezvoltare. De la chestiuni ce țin de sfera intimității, a relației și comunicării cu propria persoană și oamenii de suflet, a idealurilor și încrederii în ele, până la zona publică, cea literară și interacțiunea dintre ele, subiectele dezbatute au scopul de a-l înfățișa pe autor lipsit de masca aleasă, aura creată sau scutul de hârtie al paginii scrise și rescrise.

Mizând pe spontaneitate, Șerban obține răspunsuri adesea memorabile și perfect recognoscibile pentru scriitorul iubit, invadat sau temut poate de cei intimidați de combinația binecunoscută de eruditie, can-doare și humor. Pe scurt, întrebările bazate nu arareori pe chiar afirmațiile celui chestionat sunt: "Credeti în oralitate?"; "Vă simțiți un om liber?"; "De multe ori am avut impresia că vă alintăti?"; "Aveti o anumită răceleală..."; "Ce-i trebuie unui personaj, în afară de viață, să trăiască?"; "Este literatura o închisoare pe care ne-o construim singuri?"; "Nicolae Breban declară că s-a dedicat total literaturii, încrucișat nu și-a putut permite să-și întemeieze o familie. Pentru dumneavoastră familia este extrem de importantă?"; "Ati căutat anonimatul?"; "Aveti momente când nu vă gânditi la nimic?"; "Identificați nimicul cu vidul?"; "Credeti în talent? Sau numai în instrucție, program, rigoare?"; "Faceți o literatură a textului sau una a contextului?"; "În România anilor '90 nu era timp pentru literatură. [...] Cum stau lucrurile acum? Scriitorii se pot întoarce la unelelor lor?"; "Care ar fi mirajul care vi se arată cel mai des?"; "Mai țineți jurnal?".

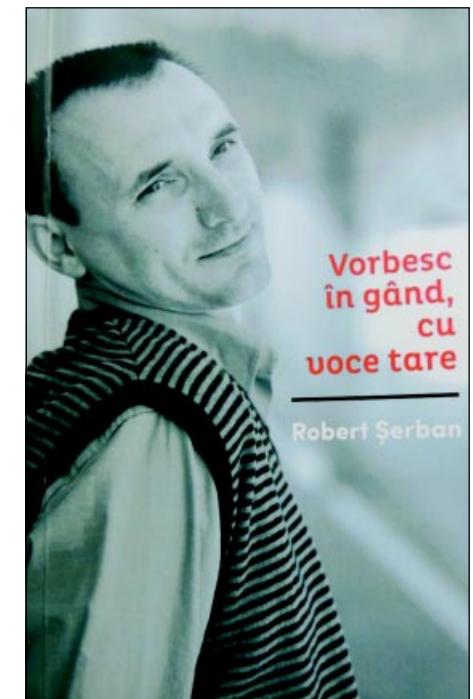
Pentru răspunsurile date în timpi și timpuri separate de aproape un deceniu, *Mai degrabă îmi vine să râd* vă stă la dispoziție, crescând în jurul individului-subiect al propriilor scrieri și jocuri narativ-confesive, care-și mărturisește, mai în glumă, mai în serios, defectele și complexele, reacțiile și voluptățile, timiditatea și efectele-i adverse (delicioase rememorările cursurilor de la Universitatea din Timișoara, cu discipoli deveniți cunoșcuți actori ai scenei literar-culturale!), iluzii, preferințe, plăcăci, libertăți și limite, amuzamente și sensibilități. Se conturează acel Livius Ciocârlie îndrăgit de cunoșcuți și de numeroși admiratori ai jurnalelor și stilului inconfundabil, generos, cultivat, elegant în vorbire ca și în scris, de fin observator nu doar al realității imediate, ci și al fenomenelor ce ne determină și macină la nivel socio-politic și istoric.

Asemenea unui epilog la experimentul pe două voci, o constatare valabilă, din nerericire, la încă un deceniu din momentul pronunțării inițiale îl încadrează și îi evidențiază natura exemplară: "În momentul de față, printre lucrurile care ne lipsesc, în cultură, este cultura dialogului. S-au schițat deja niște – să le zicem curente de gândire ar fi prea mult spus – forme diferite de a gândi, care se grupează. Ei bine, te-ai aștepta ca oamenii să dialogheze, să polemizeze, oricât de tranșant, dar nu se întâmplă așa. Oamenii preferă să se insulte,

LIVIUS CIOCÂRLIE
Mai degrabă îmi vine să râd

Dialoguri de Robert Șerban

Vorbesc
în gând,
cu
voce tare

Robert Șerban

să se disprețuască și au o tendință – culmea, într-o epocă în care se vorbește atâtă despre toleranță – de a-l considera pe celălalt vinovat pentru că gândește cum gândește".

Într-un altă context, o apariție precum Robert Șerban pare greu de imaginat. De ce? Pentru că trăiește *la propriu* din dialog, îl promovează, caută și inițiază, se încăpătănează să vadă și să prezinte lumea și artiștii ei talentați prin intermediul lui. *Vorbesc în gând, cu voce tare* spune povestea omului din spatele nenumăratelor interviuri tensionate sau spumoase, hazlii sau aluzive, nostalgice sau academice pe care mulți le vor fi urmărit la vremea lor, dar și a autorului unui număr impresionant de cărți, articole, texte percutante dintre cele mai variate. Celor cărora li s-ar putea părea bizar să îl vadă drept protagonist al unei asemenea inițiative le răspunde din capul locului interlocutorul, un cristian: "Ne risipim în stânga și-n dreapta, uitând că lângă noi există puțini oameni dedicați, plini de talent și de-o civilitate greu de imaginat pentru aceste vremuri [...]. E proverbial echilibrul lui Robert Șerban – tocmai de aceea mi s-a părut nimerit să aud o voce a normalității într-o lume din ce în ce mai străină ideii de memorie și valoare adăugată".

În caz că echilibratul personaj v-ar putea fi mai puțin cunoscut, o galerie foto și o notă bio-bibliografică plasată în secțiunea *'Despre...'* includ imagini, date concrete, fapte palpabile adunate, din toamna lui 1970 începând, sub "eticheta" RŞ. Cum identitatea este, însă, o chestiune mult mai complexă, cele cinci interviuri urmăresc diverse palieri, de la personal la profesional, de la literatură la jurnalism, de la relația cu meseria până la cele cu amicii, colegii, apropiații, oamenii dragi. Prima discuție pornește de la o întrebare aparent simplă: cum se face un interviu? Vizând zona culturală, ea punctează trăsurile și elementele de atracție ale genului, precum și provocările ("un interviu este o luptă de cucerire") sau viitorul său printre absolvenții de jurnalism și umanoare. Conversația virează natural spre debutul lui Șerban în sfera interviurilor literare, încrederea în forță acestei modalități de schițare a istoriilor alternative, spre cele două ore

și jumătate ale emisiunii de cursă lungă *A cincea roată*, documentarea necesară ori diferențele dintre interviul scris și cel televizat, evidențiate cu amestecul de humor și realism ce ar trebui să domine eternele dispute dintre cultura "înaltă" și cea "joasă".

Răspunzând prompt seriei de curiozități, teze și ipoteze, Robert Șerban ilustrează, în fapt, diferenția dintre posturile care i-au devenit familiare: "E mai simplu să fii interviewat decât intervieuator, fiindcă nu ai, să fortez puțin, nicio responsabilitate. Ca intervieuator ești mai relaxat, mai liber, mai sugubăt, mai... elastic". Pasionat de oameni și de scris, se lasă examinat cu degajarea celui ce se bucură de propria descoperire, cu precădere alături de familie și lucrurile cu adevărat importante. Rememorând copilaria severineană, taberele de literatură, insolita studenție la Politehnica, premiile, cronicile, experiența editorială, emană farmecul povestitorului implicat, jovial, nestânjenit de propriile emoții și vulnerabilități. În același timp, meditează pertinent, exact, la obiect, asupra peisajului cultural actual, a tipurilor de conținut literar și mediatic, gusturilor publicului și influenței industrielor *entertainment*-ului, ingredientelor succesului (de casă sau de critică) și canonului contemporan, pietei de carte și proprietății contribuții la aceasta, în cadrul editurii Brumar.

Dacă în cazul lui Livius Ciocârlie făcea un experiment inedit, adresând același set de întrebări unui interlocutor prea puțin conștient de strategia utilizată, un cristian îl supune și el unui test: e confrontat cu o selecție dintre propriile întrebări pentru alți scriitori. Face față cu brio și provoacă, implicit, la o recitare a interviurilor originale, pentru plăcerea și surpriza unei evaluări comparative. Cu sau fără aceasta, în compania unui partener de conversațieabil, care-l conduce cu afecțiune și profesionalism către multiple zone de potențial interes, dându-i oportunitatea de a se manifesta complet, poetul, jurnalistul, editorul, actorul cultural Robert Șerban reușește o nouă întâlnire substantială cu publicul, pusă sub semnele conjugate care îl însotesc indiferent de ipostază: inteligență, deschidere, directețe.

AUTOPSILE TOTALITARISMULUI

ALEXANDRU ORAVIȚAN

VRAJA NIHILISMULUI

Prin volumul *Dosar Lenin: Vraja nihilismului*¹, Marius Stan și Vladimir Tismăneanu propun un profil de o luciditate ultimă a unui mare proiect utopic al umanității. Deși e inițial o colecție de texte apărute de-a lungul timpului în presa culturală, cartea are un pregnant caracter enciclopedic și analitic dovedit în contemplarea atentă a unor importante figuri din secolul XX prin intermediul conexiunilor care pot fi stabilită cu Vladimir Ilici Lenin și tipologia ideologică impusă de acesta.

Că a atare, volumul e departe de a fi o biografie a lui Lenin, ci e mai degrabă un compendiu al diferitelor fațete ale leninismului și ale receptării acestuia dispus în patru părți. În dialogul (inedit) care inaugurează volumul, câteva dintre afirmațiile lui Vladimir Tismăneanu pun bazele ideatice pe care se clădește întregul schelet al cărții ("o biografie a lui Lenin înseamnă una a unicului său copil. Adică a partidului bolșevic") și a spiritului în care acesta este redactat: "Cât timp specia noastră va dăinui, vom fi magnetizați de idei. Important este să știm să ne păstrăm discernământul valoric, *the sense of reality* (...), să nu confundăm promisiunile oraculare cu posibilitățile reale, să ne ferim de falșii Mesia, indiferent de măștile pe care aceștia le arborează."

Cu alte cuvinte, Marius Stan și Vladimir Tismăneanu mizează pe o dare în vîltag, ținta e tragedia care se poate naște când Ideea este plasată deasupra Omului în contextul unei religii atee precum leninismul în toate întrupările sale. Marele merit al volumului rezidă în capacitatea de cuprindere a fenomenului ca ansamblu global și expunerea unei genealogii a leninismului. Acest fir evolutiv are drept punct de plecare câteva lecturi pătimășe din Marx. Ulterior, se dezvoltă prin construirea bolșevismului, mutațiile stalinismului, culminând prin debușul unui experiment social care a înghițit mare parte din Asia și Estul Europei în a doua jumătate a secolului XX, cu prețul a peste o sută de milioane de vieți.

Partea întâi a volumului, *Marxism, leninism, revoluții*, prezintă geneza leninismului ca "produs bastard al primei conflagrații mondiale", care a permis convertirea Uniunii Sovietice într-un tărâm-experiment pentru punerea în practică a ideilor lui Marx și vârsarea de sânge în numele luptei de clasă. Teroarea ca instrument necesar pentru demonstrarea unor teze și celebrarea violenței în numele idealului de eliberare a maselor oprimate, trăsături definitorii pentru realitatea din spatele Cortinei de Fier, sunt definite de Lenin în urma unor lecturi atente, sanctificate, din filosofia lui Karl Marx. În această secțiune, Marius Stan și Vladimir Tismăneanu se înscrui pe o linie inaugurată de Leszek Kolakowski și convingerea sa că "ideile au consecințe", mai ales pentru cei care nu și-au dat acordul pentru a fi supuși în numele acestora.

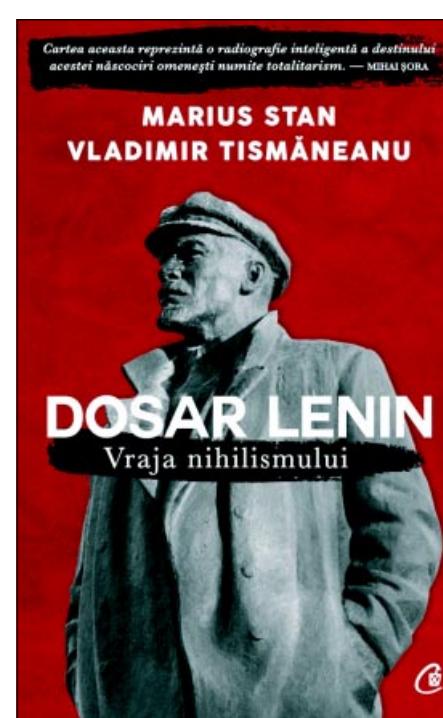
Discipoli, parteneri, critici, a doua secțiune a acestui volum dinamic, prezintă

constelația de personaje din marea narătuină leninistă. Expansiunea ideologiei e oglindită în deschiderea tot mai accentuată a ariei pe care sunt dispuse personajele. Dacă Lenin e poziționat ferm într-un centru ideatic, cercuri concentrice pot fi desenate în jurul acestuia în funcție de apropierea în timp și spațiu pe care acolitii și descendenții o înregistrează față de părintele spiritual. E leșne de înțeles de ce Buharin și Troțki ocupă un loc fruntaș, în ciuda eventualelor disensiuni apărute cu liderul mișcării. Ruptura cu marxismul occidental este redată prin figura Rosei Luxemburg, în timp ce o panoplie întreagă de "epigoni" declanșează luptele de culise pentru preluarea puterii.

Vârful de lance este, desigur, Stalin, însă statutul său de "cel mai credincios discipol al lui Lenin" este chestionat atent de Marius Stan și Vladimir Tismăneanu, numai pentru a fi deconstruit mai apoi în analiza lui Hrușciov. Într-un nimb exterior Uniunii Sovietice apar descendenții mai mult sau mai puțini conformiști liniei originare impuse de Lenin. Tito, Gheorghiu-Dej și Ceaușescu sunt prezenți obligatorii, dar și Ion Iliescu. În capitolul cel mai controversat al volumului – *Ultimul stalinist: ce a făcut Ion Iliescu pentru România?* – autorii aduc argumente pertinente în sprijinul unor afirmații de mare impact: "Ion Iliescu este un dinosauro leninist, (...) ultimul stalinist, o relicvă a timpurilor terorii, minciunii și fărădelegii", în timpul căruia "amnezia a fost instituită ca politică de stat". Sunt pagini care ar putea da tonul pentru felul în care epoca postdecembristă "de tranziție" a României va fi descrisă în manualele de istorie. Cu atât mai tulburător este faptul că epoca în cauză încă nu e încheiată, căci "la ora actuală, Ion Iliescu este omagiat de Victor Ponta și de ceilalți exponenti ai autoritarismului cleptocratic pe care îl numim *pontocrație*". Autorii insistă, convingător, asupra necesității rupturii față de trecutul reprezentat de aceste figuri contrariante.

Că ea mai valoroasă parte a volumului este a treia, intitulată *Onoarea kremlinologiei*. Textele din această secțiune, redactate în mare parte de Vladimir Tismăneanu într-o cheie personală, intens angajată, aduc în atenția cititorului român marile nume ale unui domeniu interdisciplinar extrem de valoros pentru înțelegerea practicilor geopolitice și socioeconomice care încă afectează bună parte din mentalul est-european. Nume precum Leszek Kolakowski, Adam Ulam, Martin Malia, Robert C. Tucker, Robert Conquest ori Richard Pipes sunt fie prea puțin ori deloc cunoscute în afara cercului îngust al specialiștilor. Însă volumul de față îl aduce cu un pas mai aproape de atenția meritată în rândul publicului larg, inclusiv prin intermediul unei bibliografii impresionante, adusă la zi de cei doi autori prin câteva recenzii minuțioase.

Încheierea volumului cu partea *Înapoi la Lenin?* trădează pericolul recurrentei mitului leninist, atât la nivel ideatic, cât și la cel al politicii practice la nivel înalt. Deși autorii adoptă o perspectivă voit retrospectivă, ubicuitatea spectrului ceaușist

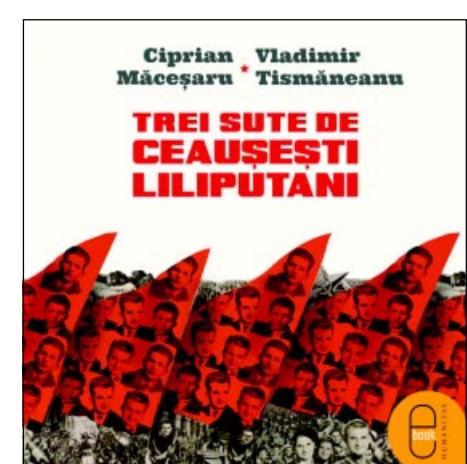

pertinent cu autoproclamatul leninist Slavoj Zizek, o adevarată vedetă în școlile de teorie critică occidentale, și analizează felul în care teroarea tot mai accentuată ca politică de stat contribuie la efectul unui butoi cu pulbere în Rusia lui Vladimir Putin. Într-o asemenea densitate de idei, "vraja nihilismului" înglobată de spiritul lui Lenin e sinonimă cu ceea ce Jacques Derrida numea "autoimunitate" în contextul post-11 septembrie 2001: o autodistrugere a sistemului imunitar al organismului, care are toate sănsele să rezulte în implozia întregii structuri. Aceasta este avertismentul implicit al cărții lui Marius Stan și Vladimir Tismăneanu. Ea prefigurează o pantă alunecoasă a istoriei, mereu la un pas ori un gest depărtare pentru a se repeta.

ECOUL MICROISTORIILOR

O carte-experiment de neratat în anul 2016 este *Trei sute de ceaușești liliputani*², semnată de Ciprian Măcesaru și Vladimir Tismăneanu, îmbogățită grafic și semantic de colajele lui Mihail Coșulețu. În ciuda titlului cu nuante ludice, care trimite bună-oară la aventurile lui Gulliver prin Liliput și la subtile satire swiftiene, carte de față este de o gravitate acută. Cititorul are în față o colecție puternică de "(micro)istorii personale în dialog" redactate în registre distințe, însă al căror efect combinat sugerează capacitatea de pătrundere a spectrului ceaușist în mod nediscriminatoriu, nivelator pentru conștiințele afectate.

Într-un celebru interviu publicat în *Libération* în primăvara anului 1989, Mircea Dinescu vorbea despre un *homo ceaușisticus*, impasibil față de foame și frig, hrănit cu ideologia de partid. Volumul lui Ciprian Măcesaru și Vladimir Tismăneanu vizează tocmai conturarea unui profil personal al rezistenței împotriva acestei tipologii. Poemul lui Măcesaru și eseurile lui Tismăneanu vorbesc despre o patologică multiplicare *ad infinitum* a imaginii lui Ceaușescu în realitatea înconjurătoare, fidel oglindită în colajele lui Mihail Coșulețu. Deși autorii adoptă o perspectivă voit retrospectivă, ubicuitatea spectrului ceaușist

e trainică, adânc implantată și aparent de nestămatat. Complementaritatea de planuri oferită prin interstiuul creat de cei doi autori reduece la viață un univers halucinant al totalitarismului care nu se mulțumește până nu acaparează și cele mai ascunse gânduri ale celor asuprăi.

Ciprian Măcesaru oferă un portret tulburător pe măsura timpurilor: "(...) acum trăiam cu 300 de ceaușești în cap, în buzunare, nimici nu părea în stare să-i măture din viața mea. O armată de ceaușești liliputani mărșăluia zilnic prin mine, mă cucerea, redutele cădeau una după alta, organe, zgârciuri, mațe și mușchi". Altfel spus, omul devine carne de tun pentru megalomania "iubitului conducător". În același registru sunt redate momentele-cheie ale vieții în comunism. Foamea, frigul, lipsa de intimitate și deziluzia generală sunt completate de sevențe tulburătoare, precum problema avorturilor. Franchețea adoptată potențează considerabil apăsarea sevenței: "M-am născut din întâmplare, nu am fost răzuit cu undreaua din uterul mamei pe când eram căt aluna sau poate mai mare, nu am fost aruncat în vece".

E seurile lui Vladimir Tismăneanu sunt construite pe bazele puse de poemul lui Ciprian Măcesaru.

Se fac trimiteri frecvente, cu scopul constituirii unui dialog între conștiințe. Erudiția lui Tismăneanu în materie de totalitarism reiese genuin în texte despre biciclete, pâinea ca pansament gastric, sifoane sau *Cartea sănătății școlarului*, toate captate ca excrescențe ale unui mediu toxic pentru un sine din ce în ce mai fracturat de valurile epocii. Nici avorturile sau "surâsul kitsch al tovarășului Iliescu" nu sunt ocolite. Reverberațiile unui timp vecin cu irealitatea sunt prezente peste ani, în cele mai neașteptate contexte: "Și azi, când merg la un restaurant și cer un pahar de Chardonnay californian, insist să mi se aducă pâine și ulei de măslini. Sechelele gastrice ale socialismului real..." .

Trei sute de ceaușești liliputani servește drept argument suprem pentru valoarea memoriei într-un timp al amneziei rampante, iar concluzia profundă la care ajunge acest volum este pertinentă în orice epocă: "Nu suntem niciodată singuri, purtăm în noi viațile altora."

¹ Curtea Veche Publishing, București, 2016, 336 p.

² Editura Humanitas, București, 2016, 80 p.

RESTUL E LITERATURĂ

ALEXANDRU BODOG

Probabil că nu mulți cititori se așteptau la remarcabila revenire¹ în actualitatea literară, după aproape un deceniu de pauză, a lui Radu Cosașu. Mai mult decât să se adauge ediției de *Opere de la Polirom*, care include *Supraviețuirile* (de la *Rămășițele mic-burghese la Căpcăunii*, cărora li s-a alăturat, în 2007, *În jungla unui bloc de gheăță*) pe post de navă-amiral a prozei sale, romanul de față se impune categoric, încă de pe-acum, printre cele care nu vor putea lipsi din topurile finalului de an editorial.

Compus din două părți (*Radu Cosașu și fiul său inexistent; Oscar Rohrlich și un fost șef al cenzurii*) pe cât de solide, pe atât de diferite ca structură și mize, volumul își datorează echilibrul valorificării inspirate a fluidității stilului epistolar, ale căruia minime rigori formale permit o libertate de mișcare aproape nelimitată.

Plecând de la corespondența dintre tată (Radu Cosașu) și "fiul inexistent" stabilită în Groenlandă, prima parte este animată de personaje ale căror intervenții epistolare sunt menite să evidențieze relația complicată dintre cei doi corespondenți. Ca într-un veritabil *montagne russe* al (i)realităților paralele, aceste personaje se grupează fie pe teritoriul cețos al ficțiunii (mama inexistentă, logodnică inexistentă a fiului, prietenul acestuia, colonelul pensionar, Veronica din Afula, o agentă literară, ingerul pensionar Alexandru Anastasescu și un anume Aurel, "inexistent și fost revoluționar de profesie"), fie pe tărâmul unei realități incerte (L.V., "o amică existentă a fiului", "un visător", Mihai M. din Hossegor și Tudor Călin Zarojanu). Toate aceste măști se înscriu, manevrate cu o frenzie eminente și ludică, în regulile unei curse al cărei unic scop pare să fie acela de a sublinia primatul problematicului raport tată-fiu.

Iritat peste măsură de frivoltățile, simpatiile și afinitățile de nevindecat ale lui Cosașu (printre care se numără, după cum admiratorii lui ar trebui să stie deja, Stan și Bran, Fred Astaire, Stendhal, Graham Greene, Gogol, Dostoievski, Isaac Babel sau Nabokov), fiul său are grija, dintr-o Groenlandă aflată sub amenințarea tot mai accentuatei topiri a calotei glaciare, nu doar să-l sănctioneze punctual ("Sunteti, într-adevăr, insuportabil: faceti din toate literatură și, simultan, politică! Sunteți incapabil să înțelegeți că mai există și altceva decât literatură și politică"), ci și să-l atenționeze cu severitate, după ce intră în posesia articolelor publicate de autorul *Supraviețuirilor* în *Scânteia tineretului*, asupra (nici mai mult, nici mai puțin) precarității stilistice a acestora: "Nu mă interesează că aveai o încredere oarbă în comunism. Te privește. Dar cum de scriai cu atâta lipsă de talent, în ce stil îți susțineai convingerile – asta m-a uluit. (...) Nu te enerva: erai devotat, dar scriai mizerabil".

Indulgența care se deslușește dedesubtul rezervelor de natură estetică este primul semnal din partea fiului că ideologicul poate și chiar trebuie să fie evacuat din discuție în favoarea unor

subiecte mai banale. Cu toate că împarte cu Cosașu admirarea pentru Stan și Bran sau pentru *Nanuk cel din Nord* ("Aveam 10 ani și, după ce îți-am citit cronica din *Cinema*, m-am făcut să-l iubesc pe Nanuk ca pe Stan și Bran"), el se delimitizează ferm ("Nu am timp nici de Forman, nici de Passer, nici de ale tale și ale noastre. Ești un maestru în inadecvare") de opțiunea cinematografică a tatălui său, care îi descrie *Lumină intimă*, lungmetrajul de debut al lui Ivan Passer, cu o măiestrie pe care doar un cinefil înveterat ar putea avea.

Desi ar merita citată integral pentru admirabilită și judicioasa precizie a detaliilor, din descrierea-elogiu a filmului lui Passer se desprinde ultimul paragraf, adică exact punctul în care, odată înregistrată în toată complexitatea sa profund umană, tristețea irepresibilă degajată de evenimentele și personajele (un violoncelist, gazdele sale și un socru sfărăind sonor) derizorii de pe ecran pare să comunică foarte bine cu imaginea unui tată resemnat, care se va vedea nevoit să constate că îi este imposibil să mai ajungă, fie și printr-o biată epistolă aniversară, la propriul său fiu: «*Lumina intimă*» e visul *Miciei serenade*, conectat la sforăitul vital și inconștient al omului din ce în ce mai obosit. E tandrețea mereu alertată de grotesc, grotescul care visează și atentează mereu la o tandrețe, o ultimă tandrețe, înainte de a adormi... Cinematograful nu a dat film «mai cehovian» ca această bijuterie lucrată în lacrimă șoptită de Passer». O confesiune bine mascată? Da, dar nu doar atât: poate că nicăieri nu s-a mai putut constata, în literatura română, o atât de firească transformare a cinematului în proză.

Cu intervenții mai mult sau mai puțin inspirate în exoticul "concert" epistolar, trei sunt personajele despre care se poate spune, la o examinare riguroasă, că dețin ceva mai mult decât un rol strict circumstanțial în ansamblul primei părți a romanului, iar acestea sunt mama, colonelul Roibu și fiica sa, Antoaneta.

Sensibil mai atașată de fiu decât de soț, mama inexistentă nu ezită să-l certe pe acesta din urmă în spiritul deja amintitelor reproșuri ale celui dintâi: «adevărurile tale sunt grase și confuze... confunzi filmul cu viața și nu mai suport... Le confunzi fiindcă îți-e comod, ai comodități de burghez, nu ești decât un burghez care vrea să trăiască linistit ca în cărti și în filme...». Încercând, poate, să-și răscumpere intransigența, ajunge să intermedieze, în cele din urmă, corespondența celor doi.

Scriindu-i lui Cosașu cu familiaritatea unui fost comiliton, colonelul Roibu se declară amuzat de perspectiva ca o parte a articolelor de tristă amintire din *Scânteia tineretului* să fie publicate chiar de fiica sa în mult discutată colecție *Antologia rușinii în presa românească (1948-1989)*. Divergențele provocate de această apariție vor contribui, finalmente, la moartea subită a colonelului, la retragerea fizicei acestuia (de la care Cosașu află, printre altele, ultimul mesaj al fiului său: "mi-

încredințat că nu vrea să vă vadă până nu reveniți la numele cu care v-ați născut") "în rândurile unui grup de tineri ortodocși" și abia în ultimul rând la returnarea fatidicelor articole.

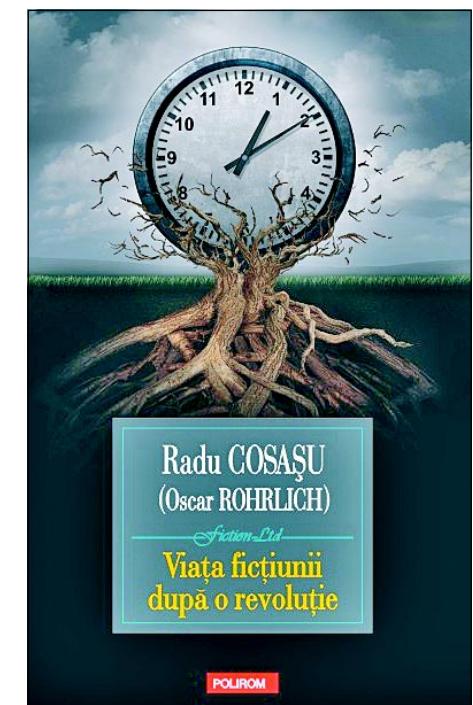
Mai dens, mai incisiv politic și (auto)biografic decât prima parte, *Oscar Rohrlich și un fost șef al cenzurii* mizează deopotrivă pe recuperarea/revizitarea unui trecut problematic și pe clarificarea unui parcurs existential marcat de compromisuri, radicalisme și reorientări mai mult sau mai puțin fericite.

Prulejuită de dorința fiului său, care decisese că nu-l (mai) poate accepta decât ca Oscar Rohrlich, întoarcerea lui Cosașu la numele său real vine dintr-o firească dorință paternă de reconciliere și se supune, via Arthur Reznicek, necruțătoarei recapitulări epistolare a unei opere (și, în fond, a unei vieți) aflate sub semnul unui pseudonim care și-a consolidat prestigiul. Stârnit de un articol în care dilematicul extremist de centru își mărturisea, amar-ironic, incapacitatea structurală de a-l urfa, Reznicek (pensionar, fost șef al cenzurii) îi scrie "noului" Rohrlich despre "vechiul" Cosașu, începându-și scrisorile (rămase neexpediate până după moartea sa) cu invariabilul "Domnule Oscar Rohrlich" și folosind, astfel încât diferențierea operată să fie limpede, persoana a III-a pentru nenumăratele referiri la autorul *Mătușilor din Tel-Aviv*.

Rămas un fanatic al valabilității absolute a idealului comunist (compromis, din punctul lui de vedere, de modul defectuos în care a fost pus în practică), Reznicek organizează două tipuri de "demascări" epistolare ale lui R.C., fosta sa țintă preferată: cele privind derapajele ideologice și cele referitoare la problemele cărtișorilor sale.

Invitându-l, pentru început, să abandoneze orice tentativă de victimizare ("nu sunt un Javert, iar dumneata, cu atât mai puțin un Jean Valjean"), îl atenționează în numeroase rânduri, cu un cinism și o nonșalanță dezarmante, că n-ar fi obținut nimic în literatură fără contribuția sa ("Ar trebui să-ți fie clar că *Supraviețuirile* lui Cosașu sunt produsul eliberării de Reznicek"), fostul cenzor ajunge repede și la motivele esențiale ale acestei condamnări în efigie: articolul din 1955, *Esențialul*, care păcălise inexplicabil vigilenta cenzurii și în care Cosașu îl lăuda pe Hrușciov, încălcând astfel directivele neoficiale ale partidului; mult mai compromițătoare era luarea sa de poziție (în favoarea redării "adevărului integral" în literatură) de la Conferința tinerilor scriitori din 1956, soldată cu măsuri mai puțin dure decât și le-ar fi dorit Reznicek.

Nemulțumit cu clarificările operate pe linie ideologică, fostul șef al cenzurii îi recitește cărtile cu o bizară combinație de exaltare a propriei importanțe ("Tot ce a dat căt de căt valabil este inspirat de Reznicek. Fără Reznicek nu a fost și nu va mai fi luat în seamă. Fără Reznicek, degeaba s-a rugat, într-o sinagogă, să devină «un-mare-scriitor-comunist». Fără Reznicek va fi din ce în ce mai puțin

comunist și un scriitor din ce în ce mai slab") și acrobății hermeneutice frizând delirul (sub foarfeca necruțătoare a cenzorului recalificat ca exeget marxist întră, rând pe rând, *Un august pe un bloc de gheăță*, *Logica*, *Cap lîmpede* și chiar *Mătușile din Tel-Aviv*, iar asta în condițiile în care idealurile sale literare se situează undeva între Platonov și Malraux).

Admiratorul al lui Michnik și al relativizărilor convenabile, Reznicek ține la anecdotă și, ușor de anticipat, la propriile convingeri. Abia după internarea în spital și mai ales după conflictul cu propria fiică, incapabilă să înțeleagă ce-l determină să-i scrie ("«Nu depinzi de el, nimeni nu te poate înțelege, doar eu!»"), Reznicek pare să-și piardă verva combativă și incisivitatea aparent ine-puiuzabilă. Vulnerabilitatea tragică a condiției sale iese pentru prima și ultima oară la suprafață în scena morții; înțând un discurs la incinerarea fostului său adjunct, în acordurile molcome ale unei *Internationale* lipsite de cuvinte, cade secerat de un atac cerebral chiar la mijlocul unei concluzii care ar fi trebuit, în conformitate cu propria-i fantezie, să electrizeze astinența: "1) *Tragedia secolului XX nu e disparitia Uniunii Sovietice*. 2) *Tragedia secolului XX e ceea ce Uniunea Sovietică și tot «lagărul nostru» au făcut din comunism*". Abia la sfârșit, cu excepționala sa intuiție de prozator, Radu Cosașu se decide să ridice cortina: corpusul scrisorilor lui Reznicek este o terifiantă confesiune (spovedanie, pentru dostoievskieni) *in articulo mortis*.

Citită azi, A.D. 2016, *Viata fictiunii după o revoluție* pare o mărturie rămasă în urma unui continent scufundat, cu atât mai prețioasă cu cât adevarul ei nu cunoaște nici tentațile integralității și nici butaforile metaforei; restul, adică ereziile ideologice și politica de cadre a Atlantidei, e literatură.

¹ Radu Cosașu (Oscar Rohrlich), *Viata fictiunii după o revoluție*, Editura Polirom, 2016, 352 p.

CUM SE POATE SCHIMBA LUMEA

GRATIELA BENGA

Nu a fost nevoie de apariția romanului *Noapte bună, copii!* pentru ca lui Radu Pavel Gheo să își se recunoască indubitabile calități de prozator. Au ieșit în evidență într-o construcție întinsă pe limita dintre fantasy și SF (*Fairia – o lume îndepărțată*, 2004), dar se distingeau și în volumele de proză scurtă (*Valea Cerului Senin, Numele mierlei*). El bine, au trecut deja șase ani de când narațiunea credibilă din 2010 a fost primită cu elogii și de presupus că publicul se întreabă când va publica Gheo un nou roman. Nu cred că va mai trece mult timp până atunci, iar intervalul rămas conține destule invitări la (re)lectură. Inclusiv din partea lui Gheo: *Fairia* a apărut cu puțin timp în urmă într-o nouă ediție, *DEX-ul și sexul* – la fel. Trebuie spus că versiunea din 2016 a celui din urmă titlu reunește texte publicate inițial prin diverse reviste: eseuri mai vechi (care au apărut și în prima ediție), altele (cam o treime) mai noi, tipărite în periodice din ultimii ani.

Dintre volumele de eseuri ale lui Radu Pavel Gheo, *DEX-ul și sexul. Carte de joc* a fost până acum singurul care rămâse fără reeditări. *Adio, adio, patria mea cu î din i, cu î din a și România și deștepți* fusese privilegiat. Relieful lor striat se ieva încă din titlu (nu că *DEX-ul și sexul* ar suferi din această pricină), iar subiectul semnală nevozia convingerilor cu o hazliu-întristătoare precizie – numai bună să pună degetul pe rană, fără a pretinde că știe întotdeauna remediu. Nu altfel stau lucrurile cu *DEX-ul și sexul*. E o carte de eseuri alerte, îmbilate de umor. Dar că e (și ea) mai mult decât prilejul unei porții de râs o arată câteva lucruri.

NEVOIA DE ADEVĂR

Pe scurt, *DEX-ul și sexul* decupează frânturi din realitatea românească dinainte și de după 1989. Și o face cu o stăruință activă, hrănitoare de buna cunoaștere a problematicii și îmboldită de abilitatea trecerii ideii prin urzeala unei povești – ispititoare până și în temeiul ei depriment. Multe sunt împrejurările care pun pe gânduri, când aceleași situații ar fi putut fi trecute cu vederea. Dar eseurile lui Gheo cresc din refuzul mecanicii obișnuite a indiferenței (care suprimă dezbaterea și amână bezmetic evoluția). Prind contur din nevoia de adevăr, nu din postularea nepăsării. Adevărul poate fi urât miroitor, ca toatele ecologice în care, vorba autorului, sigur "e ceva putred". Poate să ridice sprâncene sau să provoace un zâmbet, când astăzi, într-un ceremonial dement, o savuroasă *Ortografie pe englezestă* sau depistează absența unui obligatoriu simt al ridicolului în traduceri (*Performații în romgleză?*). Adevărul poate fi recunoscut cu o exprație de ușurare, de parcă am fi asteptat confirmarea unei reacții de bun-simt față de reclamele cu asterisc ori comisioanele aberante ale băncilor din România. Nu-i doar o hiperbolizare când citim că aici un jefitor de bancă "ar ajunge să-si lase gaj și pistolul, și ciorapul de pe fată. De-aia la noi numai bancherii sparg băncile. Treburile serioase le fac profesioniștii veritabili".

Fără îndoială, adevărul poate să și doară, să cum în mod vădit doare starea învățământului românesc. Gheo o expune fără menajamente, dar și fără urme de ranchiu. Îl orientează reperul exactității, nu setea de iluzii într-o sfârâmicioasă zonă de confort. Știe bine că indiferența produce confuzie, să cum dispariția meritocrației

provoacă inevitabile reacții în lanț: "ne mândrim cu superba noastră producție de creiere sclipoatoare în timp ce uzina de creiere se dărâmă peste noi. Mai mult, aproape fiecare român trântește câte un baros în pereții uzinei." Ai școlii, vreau să zic. [...] Ne lăudăm deștepții, dar promovăm prostia – desigur, dacă e sluganică în sus și tupeistă în jos". Amplul eseu *Scoala umilinței* abordează concentric problema învățământului românesc, de la relația distorsionantă dintre puterea politică și profesor (vizibilă și în capricile unui inspector agramat, dar politruc perseverent) până la profesionalismul și autoritatea (cvasti-dispărate ale) profesorilor. Ori la influențele cărdășii de cancelarie, care pot tăia aripile rarisișilor dascăli cu vocație. Scrie Gheo, amar: "Statutul inferior pe care îl au acum profesorii îi împiedică, desigur, să poată influența serios starea învățământului. Numai că pe undeva profesorii își asumă de bunăvoie acest statut. Cred că [...] nu pot face mare lucru, că trebuie să plece capul, că fatalismul înseamnă realism. [...] E ca la psihanalist: începi să-ți rezolvi problemele din momentul în care recunoști că le ai. Dar cine e nebunul care să accepte public că greșește?"

NEVOIA DE EXPRESIE

Numele istorie care pigmenteaază eseurile se împletește într-o organizare internă care ilustrează natura experienței (literare) de astăzi. Cu ancore fixate într-un Sonet al lui Constantin Acosmei, cele trei părți ale volumului – *DEX-ul (portia de cultură)*, *Sexul (portia de natură)* și *Plexul (portia de umplutură)* – dau măsura fluxului nebulnesc al vieții de-acum. Relevă adicția la trenduri și intensitatea năucitoare a respirației cotidiene, pe care gestul potolit și chibzuirea potrivită le pun și mai mult în evidență. Când creionează un succulent *Ghid de conversație româno-intelectual* sau când scrie despre *Gradății în literatura română și Cum ne-am salvat de comunism prin consumism*, Gheo desface chestiunea pe toate fetele și împinge lucrurile spre o virtuală edificare. Căci nu livrează, cu aplomb, adevăruri absolute, ci face un efort de înțelegere. Observă cu

metodă, reflectează, stârnește și lasă deschisă poarta unui eventual dezacord. Exercizează mișcările gândului la fel de firesc cum își valorifică experiența de viață și de cultură.

Intrate într-un raport reciproc cu fascinația interogativității, paginile lui Gheo nu-și pierd aderența la real: e redată prin mobilitatea construcției, dar și prin vibrația fluctuantă a limbajului. Prin tonuri vizuale și oscilații auditive infiltrează în cinetica unui tablou restrâns, menit nu atât să valideze un gând, cât să împingă ideea mai departe – ca în evocarea basarabencei Natalia din *Moldova nu-i a noastră (a bărbăților)*: "avea în jur de cincizeci de ani, era activistă culturală și în același timp bodyguard al discotecii satului Petrești. O făptură uimitoare, doamna Natalia: îi lăua de guler și îi arunca pe ușă discotecii pe toți tinerii scandalagii sau excesiv de amețiti, fără ca vreunul dintre ei să protesteze. M-am întrebat dacă forța ei fizică era chiar atât de impresionantă, mai ales că unii dintre tinerii cei foconi făcuseră armata pe vremea URSS-ului și fuseseră pe front în Afganistan, unde văzuseră și făcuseră lucruri de nepovestit. [...]. Abia acum, în troleibuz (la Iași, n.n.) am început să caut o explicație"...

În fond, *DEX-ul și sexul* circumscrie un câmp a cărui plasticitate permite un câștig cognitiv. Pentru autor și pentru cel cu care intră în spațiul dialogului, deopotrivă.

NEVOIA DE DISTANȚĂ

Cu nenumăratele ei exemple de frenetică debusolare sau inubliabile probe de ignoranță, lumea de astăzi îmbie mai degrabă la hohot spasmofil decât la zâmbet domolit. Și totuși locurile de unde au dispărut reflectarea justă și buna rânduială pot fi umplute dacă se acordă umorului cerebral destul râgaz. În bună măsură, prospetimea lui Gheo ține de distanță pe care o așază față de el însuși ori față de lume. Dar și de apropierea de celălalt. Invers proporțional, ele stabilesc gradul de umor și amploarea hazului – de la zâmbetul care ascunde o grimă până la destinderea bine părguită ori autoironia usturătoare. De pildă, după ce analizează câteva tipuri de tupești, Gheo

Radu Pavel GHEO
DEX-ul și sexul
 Carte de joc

mai adaugă unul: "Analistul de tupeu – profesie unde deocamdată nu cunosc alt specialist în afară de mine – are pretenția că se pricepe la absolut orice și că poate ridicula pe oricine. [...] În acest sens, paginile de mai sus nu sunt altceva decât o moștră de tupeu a analistului de tupeu" (*Teste de tupeu*).

Cu o privire care are știința observării detaliilor, Gheo distinge la fel de ușor întâmplarea care poate stârnii bucuria râsului împreună. Deosebește tolerabilul de ceea ce devine intolerabil și găsește un sămbure rizibil în situații care ar pricina mai degrabă o strâmbătură de necaz. Cu alte cuvinte, *the fun stuff* – evident, altfel decât propun eseurile lui James Wood. Nu știu că ar hohoti un englez care citește din *Probleme care ne trag la fund*, dar un român sigur nu s-ar putea abține – chiar dacă se mai strecoără o doză de amărăciune în râsul lui. Contextual și ludic în esență, umorul are capacitatea de a ne smulge măcar pentru o clipă din realitate. Și, prin sporul de cunoaștere pe care-l induce, poate o va și schimba cândva.

De aceea, *DEX-ul și sexul* e (neîndoelnic) de actualitate.

special cadrului ales și prin materialele sau tehnicele folosite. Perioada 1-10 iulie destinată realizării lucrărilor la Atelierele Pădurice și pe Faleza Mureșului a fost finalizată prin vernisajul expoziției *Arad Land Art* care a avut loc în ultima seară, urmând ca lucrările să rămână expuse pe întreg parcursul lunii.

Formula *Land art* pentru care au optat artiștii în acest caz implică atât regândirea poziției obiectului de artă în spațiu, cât și, la o scară mult mai largă, rediscutarea frontierelor pe care le cunoaște arta în mediul contemporan. Relația cu întregul cadru natural este, astfel, guvernată și de fascinația regimului efemerității la care e supus acest tip de abordare artistică. Senzația de suspendare și de oprire a timpului în loc, completată de fluiditatea formelor și a materialelor (ca în lucrările realizate de Ligia Seculici, Eszter Péter, Miruna Moraru și Emanuela Zapotočchi-Cădariu) a fost combinată cu deschiderile spre noi poetici ale spațiului și ale procesualității (sugerate de lucrări precum cele realizate de Delia Brândușescu, Anamaria Șerban, Michael Wieczorek, Diana Bota-Lucaci și Camil Păcurar), dar și cu prezența unui mesaj ecologic de impact (observabilă în lucrările lui Cosmin Moldovan și Rareș Moldovan). În cadrul dinamicii relației dintre uman și peisaj discursul multimedial a antrenat și poezia în lucrările lui Moni Stănilă și Alexandru Vakulovski. Prin (re)negocierea delimitărilor dintre categoriile artistice și a demarcațiilor, precum și printr-o amplă căutare a expresiilor artistice alternative și originale, Simpozionul Internațional Arad Land Art a reușit să aducă arta în parc, desfășurând mecanismele procesului de creație sub ochii curioși ai publicului. A reușit, cu alte cuvinte, să aducă arta aproape.

ARAD LAND ART ANA PUȘCAȘU

Faptul că arta contemporană poate constitui atât o formă de educare și de apropiere a publicului, cât și o modalitate de a deschide un dialog autentic între artist, oraș și, implicit, comunitatea locală a fost foarte bine demonstrat în cadrul Simpozionului Internațional *Arad Land Art*, desfășurat în luna iulie a acestui an. Susținut de Centrul Municipal de Cultură din Arad și având ca parteneri Uniunea Artiștilor Plastici din Arad și Facultatea de Arte din cadrul Universității de Vest din Timișoara, proiectul (al cărui curator a fost Anamaria Șerban) a reunit 13 artiști din România, Republica Moldova, Austria și Germania. Au fost astfel prezentați la simpozion artiști din Timișoara (Ligia Seculici și Rareș Moldovan), Arad (Diana Bota-Lucaci, Cosmin Moldovan, Camil Păcurar, Delia Brândușescu și Anamaria Șerban), Sfântu Gheorghe (Eszter Péter), București (Miruna Moraru), Linz (Emanuela Zapotočchi-Cădariu), Oschersleben (Michael Wieczorek) și Chișinău (Moni Stănilă și Alexandru Vakulovski).

Înțeles ca o formă de artă ce implică un mesaj social și/sau ecologic prin situația în interiorul unui cadru seminatural, pe Faleza Mureșului, conceptul artistic de *Land Art* a reprezentat, în acest context, în primul rând un prilej de a aduce împreună participanți venind din diverse domenii artistice, de la pictură la sculptură, arhitectură, artele textile sau poezie. Conjugarea acestora a avut drept rezultat instalări de tip site-specific dedicate în mod

DOCUMENT, ISTORIE, FICTIUNE

MARIAN ODANGIU

Cu o voce auctorială ce aparține când protagonistă, Maria S., când autoarei însăși (*Verișoara Timp*, cum se "deconspiră" spre finalul cărții), noul roman al Constanței Marcu* asimilează toate ingredientele scrierii postmoderne. Se întemeiază pe o *istorie autentică* (cea a baronilor Sina de Hodoș și Chizdia: preț de un secol, al XIX-lea, una dintre cele mai bogate familii de bancheri și întreprinzători din Imperiul Habsburgic, singura creștină între cele ale marilor magnati ai finanțelor din Austria imperială), peste care suprapune un *basm*, al Cenusașrei, semnată, la începutul primului mileniu, de *Geographica* lui Strabon și prezent în mai toate culturile lumii, de la cea egipteană, la cea extrem orientală, basm transformat de Charles Perrault și, ulterior, de frații Jacob și Wilhelm Grimm, într-o dintre cele mai seducătoare povestiri ale lumii moderne.

Fo suprapunere, în fond, a două tentații mitologizante: una a filantropiei ca esență a existenței unei familii istorice a cărei *saga* este recuperată, cu mărturisită admiratie, în numele unei comunități – cea a aromânilor din Banat – și, pe de altă parte, aceea a rădăcinilor și a triumfului în fața predestinării, a șansei ce poate deturna, la un moment dat, în favoarea individului opresiunile unei sorti și ale unor conjuncturi nedrepte.

Sunt delimitate astfel și cele două trasee simbolice pe fundalul căror este proiectată o națiune cu alură de *Bildungsroman*. Ea consemnează devenirea Mariei S. ("o tânără fără trecut dar [...] cu viitor"), dintr-o fată cu origini aparent modeste, într-o reprezentanță a *high life*-ului vienez de acum două veacuri. Ceea ce creează, firește, și premisele împlinirii tainicei ei iubiri față de Iamis Darvari, "student la Budapest, la finanțe bănci și bursier al familiei Sina". Maria nu e nici pe departe ceea ce pare a fi – o umilă slujnică, fiică a Anitei și a lui Toader, oameni pauperi, dar harnici din Hodoș. Ea are o rădăcină nobiliară, tinută sub pecetea tainei de secretul spovedaniei de către Franz Wiesel, parohul bisericii din Charlottenburg, una dintre figurile emblematic ale cărții. Șansa pe care Tara, administratorul castelului de la Gödöllő, proprietatea a neamului Sina, îl oferă Mariei este de a participa la un bal aristocratic, acolo unde *glasul săngelui* este iscat de acela al *valsului* vienez, deschizând astfel calea către ieșirea la suprafață a adevărului și așezarea pe făgașul firesc a destinului tinerei.

Spectaculoasă în roman e însă nu această rezolvare telenovelistică, pe urmele povestii Cenusașrei, a intrigii, cât modalitatea în care Constanța Marcu amână mereu deznoșdământul, punte în scenă episoade pline de tensiune, pasaje narativ-descriptive ce reconstituie, cu un gust aparte pentru detalii, epoca de apogeu a Imperiului, și personaje ce acoperă o umanitate complexă, o lume demult apusă, reîncărcată de energiile intens colorate ale multiculturalismului.

Apetitul pentru realism și autenticitate al autoarei (prezent și în romanele anterioare – *Acoperământul. Jurnal Închipuit al Mariei de Mangop*, 2004, și *Tata Domnu*, 2010) se resoarbe în jocul fantaziei, generator când de ceremonii fastuoase, pline de eleganță și rafinament, când de sevențe punctate de interminabile bârfi și întâmplări mărunte din culisele lor, când de pasaje idilice din viața rurală a unui Banat istoric prea puțin cunoscut. Decupajele subtile, evazi-jurnaliere, din documentele autentice, mărturiile adevărate/imaginante, paginile de jurnal intim, corespondență reală/ fictivă dintre protagoniști, alături de confesiunile nemijlocite ale autoarei (care nu ezită să-și expună, cu o seducătoare directitudine, emoțiile, senzațiile, trăirile și reacțiile din timpul genezei cărții, ceea ce permite eu-lui narativ să se ambiguizeze, să intre și să

iasă cu nonșalanță din poveste), sunt ordonate de inventivitatea fictională și sensibilitatea ieșită din comun a autoarei față de amănunte (vestimentare, gastronomice, ambientale etc.).

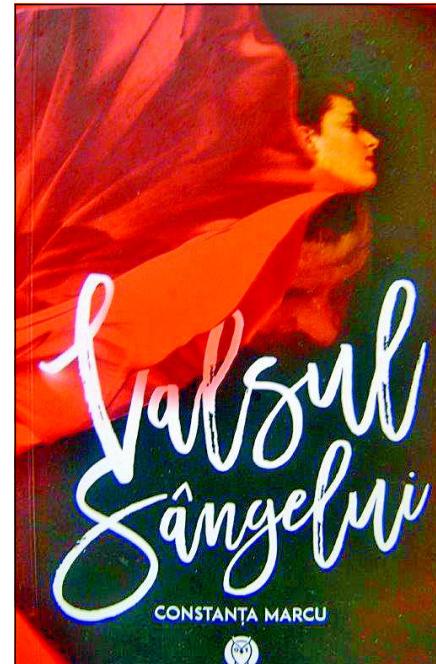
Rezultatul este – cum bine observă Claudiu T. Arieșan – un *romance* cinematografic, derulat, deopotrivă, în atmosferă rarefiată a petrecerilor de la curțile nobiliare din Viena și Budapesta, dar și în spațiul neaos, populat de legende, eresuri și credințe populare al unor așezări pierdute între dealurile Lipovei, la fel de pitorești și de încărcate de istorie, precum Charlottenburg, Hodoș sau Chizdia.

Dincolo de atmosfera de basm cu printi și prințese, castele strălucitoare și ritualuri scăpitoare la propriu, *Valsul săngelui* este un roman despre amprente definitive pe care o epocă fascinantă le-a lăsat asupra unui segment geografic important din Mitteleuropa: Banatul.

* * *

*Ora închiderii*** este un *roman teatral* a cărui configurație are multe în comun cu faimoasa piesă din 1921 a lui Luigi Pirandello, *Sase personaje în căutarea unui autor*. Ca și acolo, protagoniștii sunt sase și împărtășesc o profundă criză identitară, întemeiată pe revelația că viața (ca și istoria/teatrul) este o enormă farsă, o fantasmagorie necontrolată și necontrolabilă ce induce, în/prin anormalitatea ei, o frustrare tot mai acută a individului, și stimulează conflictele interioare: o nebunie în stare latentă dominată de anxietate și inadecvare ce îl îndeamnă la o călătorie spre interior (*anabasis*), fără un orizont anume, însă cu scopul unei perpetue exorcizări prin mărturisire. Si tot ca acolo, unde răspunsul la întrebarea "unde e textul?" poate fi reperat în replica unuia dintre eroi piesei: "E în noi, domnule. Drama e în noi; noi suntem drama; și suntem nerăbdători să o reprezentăm, aşa cum ne împinge pasiunea din noi!", și în romanul lui Vasile Igna *textul* se neste din magma tensiunilor și dramelor individuale ale unor eroi care, în marginile pateticului model caragialian, "văd enorm și simt monstruos".

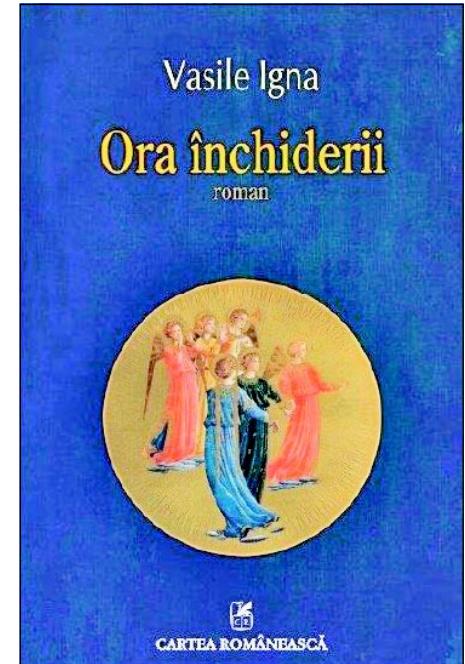
Scena pirandelliană este înlocuită de masa din cafeneaua *Consul*, alocată lui Andrei Ionescu, "păpușarul" din umbra al întregii desfășurări, de către patronul așezământului, ca beneficiu pe toată durata existenței locației, cu dreptul primului ocupant – *ius primum occupantis* – care e "nu unul al stăpânirii, ci al prezentei". Un fel de *locus poenitentiae* și spațiu de cunincare, cafeneaua *Consul* dobândește aureola unui loc sacru/ sacrilizat de *reuniune și comuniune*, fiind "văzută" succesiv, ca "un stup de albine", "o catacombă, un ascunzis secret, asemenea celor ale primilor creștini,

pregătite să-i apere nu doar de prigoniitori, ci și de ei însăși", "un echivalent zumzăitor și sărbătoresc luminat al caselor conspirative ale Acvilei și Priscilei din Corint, a lui Iason din Troia și, mai târziu, a lui Gaius din Roma", "o biserică veșnic deschisă, dar în care nu se slujește nicio liturgie", ori o catedrală în care "fuioarele invizibile ale lumânărilor înnegresc catastrofă zugrăvită cu chipul Pantocratorului".

O "a opta bolgie a unui infern cu pereții de sticlă fumurie", un "Arhipelag Galápagos" al lui Darwin, un "un labirint în miniatură, așezat în mijlocul unui Cnossos în ruină, cu un Dedal în pragul neburunei și un Minotaur toroit de o căldură apocalitică". Pe această "scenă" sui generis performează pe rând, amestecându-și vocile, amintirile, pozițiile, opinile, fizicianul Matei Alupei, medicul Luca Hossu, finanțistul Marcu Popoviciu, profesorul de istorie Ioan Hristu și fostul activist communist Augustin Steriu. "Dezbaterile" cu aspect de sofisticat și livresc *symposium* au în miezul lor trei nuclee narative cu alură de *roman policier*: povestea straniei iubiri dintre Andrei Ionescu și seducătoarea profesoară de pian Elisabeta, dispărută inexplicabil în 1983, a lui Dumitru Hulub, un lider comunist plecat brusc de acasă, care își pierde memoria într-un accident de tren și devine, timp de douăzeci și ceva de ani, pacient al azilului de nebuni de la Săpoca, și cea a Tereziei, mama copilului lui Augustin Steriu.

Gravitațînd în jurul acestor nuclee, cele sase personaje găsesc în ele prilejul unor călătorii interioare în care se caută bezmetic, își dezvăluie neliniștile și își decantează

interogațiile și complexele, își caută echilibrul pierdut, "osia în jurul căreia să se rotească, absenta ei obligându-i să se învârtă, ca niște titirezi redundantă, în jurul lor". În economia romanului, atât profesiile pe care personajele le au sunt relevante, cât și faptul că ei "rezintă", dincolo de simbolistica religioasă a prenumelor (Sfântul Andrei, ocrotitorul românilor, cel dintâi care a propovăduit Evanghelia pe aceste meleaguri, Matei, Luca, Marcu și Ioan – cei patru evangheliști și Augustin – retorul veleitar aflat mereu în căutarea argumentelor logice), regiunile importante din geografia *patriei*: Andrei Ionescu este bucureștean (valah) get-beget, băstinaș pur sănge, Matei Alupei – moldovean, Luca Hossu – transilvăean, Marcu Popoviciu – bănățean, Ioan Hristu – dobrogean, Augustin Steriu – aromân (grec). Dar toți au originile amestecate ("Luca Hossu, de exemplu, putea fi maghiar, Marcu Popoviciu, sărb; Matei Alupei (Wolf?), neam; Andrei Ionescu, tigan sau evreu").

Aceasta, pentru că *Ora închiderii* este un roman parabolă despre relația dintre Individ și Istorie într-o Românie contemporană bântuită de disoluția identitară, de inadecvări de tot felul, de traume nevindecate, de vinovății fără vinovați, de erori și crize succesive de autoritate ce exced asumarea oricărei responsabilități. Diseminate pe parcursul cărții, reflectiile asupra contemporaneității sunt necruțătoare: "democrația la români e tot mai puțin o consecință a dialogului, cât un produs aleatoriu și efemer al disputelor în spațiile mici: casă, bloc, autobuz, colț de stradă. [...] de multe ori, acolo și rămâne [...] români nu sunt o etnie, ci o rasă, care nu se deosebesc prin culoarea pielii sau poziția ochilor, ci prin încrâncenarea cu care sunt pe cale de a face din jeluit o religie și din smecherie o profesie [...] plăcerea tranzacției, gălăglia iarmarocului, satisfacția tragerii pe sfoiră [...]. Nimeni nu spune atâtea bancuri și nu înjură atât de porcos ca români. Gena națională e ticsită de vulgaritate și resentimente".

Semn că *Ora închiderii* se vrea, în multiplele sale planuri de semnificație, un roman-dezbătere despre – până la urmă – însăși condiția ființei la începutul unui mileniu imprevizibil și fără termeni de comparație în întreaga istorie a civilizației umane. Un roman în care – cum s-a spus – *analiticul* copleșește *epicul* fără, însă, a altera rezistența construcției.

*Constanța Marcu, *Valsul săngelui*, roman, Editura Datagroup, 2016

**Vasile Igna, *Ora închiderii (anabasis)*, roman, Editura Cartea Românească, 2016

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA CALENDARUL ANIVERSĂRILOR AUGUST

- 3 august 1943 s-a născut **Aurel Turcuș**
- 3 august 1943 s-a născut **Cornel Ungureanu**
- 7 august 1974 s-a născut **Valentin Mic**
- 10 august 1943 s-a născut **Ivo Muncian (Ivan Muntean)**
- 18 august 1950 s-a născut **Baltazar Waitz**
- 12 august 1946 s-a născut **Tatiana Flondor Arieșanu**
- 15 august 1942 s-a născut **Horst Fassel**
- 17 august 1949 s-a născut **Ana Pop Sârbu**
- 23 august 1938 s-a născut **Dušan Petrovici**
- 25 august 1955 s-a născut **Ilie Chelaru**
- 26 august 1946 s-a născut **Vasile Bogdan**
- 26 august 1960 s-a născut **Nicu Ciobanu**

FILIALA TIMIȘOARA

DESPRE BĂTRÂNETE, CU MÂNUȘI DE CĂȚIFEA

GABRIELA GLAVAN

Am citit acest volum – *Cum (să) îmbătrânim*, coord. Marina Dumitrescu, Baroque Books & Arts – în cel mai potrivit loc posibil: holul cliniciei de neurologie. O internare de trei zile a cuiva din familia apropiată s-a prelungit mai mult de-o săptămână, timp în care am stat aproape exclusiv în purgatoriul etajului al nouălea al spitalului, înconjurată de boala, bătrâni și moarte.

În mod obișnuit, volumele colective tematice sunt o lectură ușoară, plăcută și instructivă, cu condiția ca tema să favorizeze măcar primele două trăsături. Cele 23 de scurte eseuri elaborate de intelectuali provenind din domenii diverse reprezentă, fără îndoială, o lectură interesantă și consistentă. Plusând, aş îndrăzni să cred că ar fi chiar plăcută pentru un cititor distant, a căruia idee despre bătrânețe este un construct abstract, lăvresc, îndepărtat, ce nu-l privește. Din mijlocul faptelor, însă, orice literatură dedicată pare un efort zadarnic de a face inteligibilă o experiență al cărei sens se dezvăluie numai direct, în tot adevărul lui inacceptabil. În salonul de cinci persoane în care am petrecut primele zile era un bolnav aflat în comă, vegheat fără încetare de o femeie de vreo cincizeci de ani. Cu trupul prăbusit pe patul metalic și chipul parțial acoperit de masca de oxigen, bărbatul încremenise undeva între șaizeci și optzeci de ani, palid, cu respirația neregulată și mâinile acoperite de mari pete vineții, prevestind sfârșitul.

Mi-am dat seama, în zilele următoare, că toți pacienții, captivi în paturi și saloane sau înaintând încet pe corridor, aveau, la prima vedere, aceeași vîrstă incertă, între șaizeci și optzeci de ani. În mod categoric, acela era chipul generic al bătrâneții, anulând identitatea, expunând mizer corpul, infantilizând jahnic, răspândind spaime toxice și dizolvând speranța. Am citit, prin urmare, acest volum despre bătrânețe, în timp ce mă aflam în chiar perimetru zero al crizelor ei specifice. Bolile neurologice, mai ales cele degenerative, printr-o întunecată excelentă, expun brutal nu doar precaritatea fizică, ci bulversează și inefabilul minții, și ea determinată biologic prin infinite procese de care cercetările filosofice sau spirituale se interesează prea puțin.

O primă observație ar fi aceea că, ambicioz, volumul conține de fapt două cărți într-una, determinate de cele două direcții pe care colaboratorii le conturează: o direcție a eseului intelectual, cu note meditative-anecdotine bine temperate și una mistic-religioasă, preocupată strict de ancorarea temei în matricea discursului religios. Între ele sunt prea puține puncte că să justifice coexistența lor în același întreg, însă diversitatea perspectivelor a fost, în mod cert, principiulordonator suveran.

Îmi mărturisesc neputința de a fi pătruns textele din cea de-a doua categorie. Densitatea lor autonomică, ruptă de semnele vietii reale, plăsmuită din expresia unor revelații arhaice, preluate entuziast și reproduse în același registru destinat strict adeptilor practicanți, m-a făcut să trec peste ele mai repede decât poate ar fi meritat. Textul ce deschide volumul, semnat de Teodor Baconski, *Crisalida învierii*, e sugestiv pentru modul în care, odată intrată în sfera gravitatională a religiosului, o temă provocatoare precum cea de față se transformă în prilej și suport pentru critici conservatoare înfierând neajunsurile lumii moderne și deplângând

uitarea "sensului duhovnicesc", singurul ce poate aduce consolare în fața bătrânetii. "Avii Patericului sunt niște moșnegi împăcați, care așteaptă bucurioși moartea, pentru a se uni cu Hristos. Cât de îndepărtată pare acea spiritualitate formidabilă! Ce uriașă cantitate de angoasă uneori creatoare, de cele mai multe ori sterilă, generează postmodernismul sceptic, relativist, agnostic și egotist în care am eșuat, cu tot orgoliul evolutionist care face din noi moțul suprem al umanității..." Cum voltajul înalt al înțelepiciumii pline de har nu invită la dialog critic, consider că fragmentul e revelator și suficient. Într-o notă și mai ermetizantă se înscrive contribuția preotului Emanoil Băbuș și cea a ieromonahului Agapie Corbu, fără ca altele, suficient de numeroase, să nu implice, total sau tangential, revelarea bătrâneții sub același semn al religiosului.

Un cititor agnostic sau mai puțin interesat de acest tip de abordare va trebui să se orienteze spre cealaltă sferă a volumului, în care la întrebarea-pilon "Cum (să) îmbătrânim?" autori precum Anca Manolescu, Mircea Mihăiescu, Dan C. Mihăilescu, Radu Paraschivescu, Ioana Pârvulescu, Matei Vișniec (alături de nume la fel de sonore) răspund autentic și implicat, prin încercări succesive de a identifica bornele semnificative ale complicărilui proces al îmbătrânerii. Fie că recurg generos la referințe culturale spectaculoase (și, la acest nivel, volumul e o veritabilă incursiune în vasta literatură dedicată temei), fie că le conturează ei însăși, în pagini ce îmbină luxul meditației savante cu relaxarea jocului, fiecare dintre cei care au dat curs invitației de a scrie oferă o moștră de imersiune reală în atmosfera rece și primejdioasă a unei vîrste despre care, cu excepția misticilor, nimenei nu prea vorbește cu placere.

Se remarcă, printr-un refuz al melancoliei inevitabilului, textul Ruxandrei Cesereanu și cel al Ancăi Manolescu, ambele autoare alegând o abordare senină, deloc naivă, însă tonică și convingătoare, a faptului că îmbătrânerirea poate fi prilejul unor descoperiri de sine surprinzătoare și, mai mult, o vîrstă a creșterii teritoriilor interioare, în ciuda scăderilor fizice. Dorindu-și o "bătrânețe hâtră...o stază ludică și măcar semi-lucidă", Ruxandra

Cesereanu constată că "lucrul acesta îmi înțineste de pe acum, nu fiindcă nu ar mai exista boli, moarte ori suferință și disperare (plus riduri, oase fragile, carne flască & Co), ci întrucât joaca de pe acum mă face să-mi linisteșc demonii (atâtia căti au mai rămas) și spaimele, să le sublimez adică...să le descarc și să le azvâră la naiba în praznic". Anca Manolescu trasează o concluzie pe un ton similar: "Constat că am compus o imagine destul de tonică, poate excesiv de optimistă, a îmbătrânerii (mele). Dar am avut în jur exemple frumoase de îmbătrânerire... Am avut exemple în care, dincolo de inevitabile melancolii și scăderi fizice, bătrânețea arată consistent, surâzător, dinamic".

In același registru se înscrui și textele semnate de Dan C. Mihăilescu și Radu Paraschivescu, autori a căror marcă personală le transformă contribuțiile în scurte, dar aprinse prilejuri de joacă intelectuală și alint savant. Cu un umor caracteristic și o detașare (mimată sau asumată, contează prea puțin) demne de prilejuri mai extinse, cei doi scriitori găsesc, printre pilule de haz amar, căi luminoase de a scrie plăcut despre ceva ce inspiră, în mod fatal, exact contrariul. "Arheofilia" cu care Dan C. Mihăilescu se mândrește e, nu de puține ori, o imposibilă capcană – cu toată dragostea față de cele bătrânești, procesul îmbătrânerii are prea puține în comun cu "casele delabrate, lucrurile vechi, anticariatele, brocantele, maidanele cu gunoaie, curțile părăsite, podurile împărienjenite, pivnițele înțesate de edecuri, lăzi și butoaie seculare...", ce stimulează estetul fascinat de lumi vechi.

"Am vreo speranță, odată intrat pe terenul minat al îmbătrâneririi? Să zicem că ar fi câteva, dintre care priorită mi se pare păstrarea umorului (de acord, nici mobilitatea n-ar fi de lepădat)", completează Radu Paraschivescu, păstrând, pentru final, motivul unei astfel de opțiuni – deschizând dimineața computerul, scriitorul se pomenește încurajat de un mesaj publicitar kilometric promițând nebănuite revitalizări trupești și miraculoase revigoriri sexuale.

Sunt invocate, de către mai mulți autori, sub auspicii diferențe, casele de bătrâni occidentale, în care serviciile medicale și atenția

unui personal specializat contribuie semnificativ la creșterea calității vietii bătrânilor. În cultura occidentală a senectuții, această vîrstă e asumată ca timp personal dedicat traiului bun, călătoriilor și micilor plăceri altădată refuzate. Cât de departe sunt aceste proiecții de tot ce înseamnă îmbătrânerirea în terra noastră! Cu mici exceptii, volumul ignoră această tragică degradare la care suntem zilnic martori. E adevărat că nu e datoria literaturii să-și asume mize sociale, însă o realitate brutală și sfidătoare precum aceasta ar merita cu siguranță o privire mai atentă.

Mai mult îndemn la meditație decât colaj de neliniști, volumul coordonat de Marina Dumitrescu e mai dens decât ar impune "greutatea" unui volum tematic colectiv. Diversitatea perspectivelor, ca punct de plecare și scop îndeplinit reprezentă, cu siguranță, un criteriu important al atraktivității acestui tip de lectură, alături de notorietatea celor implicați în elaborarea cărtii. Sper să rămân singurul cititor ce l-a parcurs din teatrul de război al bătrâneții, de unde literatura pare doar joc fără nădejde.

KARAOKE ADRIAN BODNARU

Îmi petreceam zilele
pe la un metru șaizeci de pământ:
puteam fi zărită și mai sus,
când mă împerecheam
și trebuia să-mi părăsesc pieptul
din prima încercare.

Eram recunoscută prin timiditate,
dar luptam pentru fiecare bătaie a mea.

Făceam pui până târziu,
chiar dacă pe ultimii,
cu dispozitive domestice:
mi se spuse că am multe vieți,
și totuși eram privită
ca o supraviețuitoare.

Nopțile coboram să vânez:
eram de folos culturilor
și fusesem inclusă pe lista cu specii protejate.

Cu toate astea,
mă urmăreau lunetiștii:
privirea feroce și frumusețea rară
de care mă bucuram
trezau instințe străvechi,
din vremurile când eram de talie mare
și stăpâneam prin curtoazie
câte un ev de mijloc.

Sfârșeam atunci împăiată,
cu un rânjet sălbatic pe față,
iar dacă un copil mă lua de pe vitrină
să-și încâlzească urechea cu mine,
era un semn vindecător,
de credință;
de altfel, aşa făceau singure surorile mele
îmblânzite și vii.

Curioasă din fire,
cădeam victimă drumurilor,

dar accidentele
îmi oferea adesea o a doua șansă:
mă trezeam că tresalt din nou,
după zboruri umanitare,
în timpul căroră mă zbăteam prin gheăță
la chemarea străbunelor din munți
împăduriti.

Simteam dintre nori
coaja copacilor ascuțindu-mi ghearele
și-mi slăbeam mușcătura
doar ca să mă joc cu prada până la capăt:
vigoarea mea vestită chinuia îndelung
tot ce mișca sub greutatea identității.

Semănam atât de mult cu o durere senină,
încât se închideau ochii cu mâna pe mine,
ca un început
de jurământ și salut.

După moartea mea,
lumea aștepta mai departe
să cad în picioare
la fiecare mie de ani.

STUDIILE DE ROMÂNĂ LA ZAGREB

OTILIA HEDEŞAN

Studiul limbii, literaturii și culturii românești la diverse universități din lume are motivații, traiecte și povești foarte diferite. Uneori acestea coboară până la mijlocul secolului al nouăsprezecelea, evocând în mod involuntar vechi structuri administrativ-politice. Alteori ele se raportează la perioada comunistă și reamintesc, tot indirect, relații interstatale construite atunci. Foarte adesea, aceste studii completează și nuantează cercetările de romanistică sau de civilizație europeană. Privite de la distanță, ele par să configureze o rețea globală, eterogenă, este drept, însă, dincolo de care se pot descoperi o logică și chiar o anumită coerentă.

Institutionalizate în catedre, lectorate, seminarii, institute, centre ori biblioteci specializate, aceste studii au fost configurate ca atare prin eforturi numeroase și disparate, dincolo de care se regăsesc personalități diverse, de la nume devenite deja repere ale cercetărilor de romanistică până la persoane aproape necunoscute.

Din anul 2003, Catedră de Limbă română s-a constituit și la Universitatea din Zagreb, iar odată cu trecerea la sistemul Bologna de organizare a învățământului universitar, pe baza diverselor cursuri de învățare a limbii române s-a înființat o specializare aparte. Studiile de romanistică la Zagreb sunt legate de activitatea prodigioasă a academicianului August Kovacec, cercetător reputat al dialectului istroromân și, mai apoi, de munca intensă a profesorului Drazen Varga, specialist în romanistică.

În prezent, în predarea românei la Zagreb sunt implicați mai mulți universitari și tineri cercetători: Clara Căpătană și Delia Ciupurdea fac cursurile practice, de inițiere în limbă; Castilia Manea-Grgin predă civilizație românească; Gordana Vikici-Karici are competențe în morfologia limbii române în context romanic. Cele mai multe ore sunt susținute, însă, de Ivana Olujici și Petar Radosavljevici, doi tineri docenți care declară despre ei însăși că sunt autodidaci ca româniști, fiecare dintre ei învățând română în împrejurări de viață aparte.

Ivana Olujici s-a specializat în mod prioritar în studiul literaturii române. Este traducătoare în croată a unor texte reprezentative din proza lui Norman Manea, Dan Lungu sau Doina Ioanid, fiind co-realizatoare a unei consistente antologii de proză românească recentă în limba croată.

Petar Radosavljevici sustine cursurile de limbă română și lingvistică și, în ultimii ani, s-a format ca eminent cercetător al graiurilor băieșilor din Croația.

La începutul acestei veri am purtat o discuție despre studiul românei la Zagreb cu Ivana Olujici și Petar Radosavljevici, prieteni și colaboratori ai mei în variu proiecte, amândoi excelenți vorbitori de limbă română.

Otilia Hedeșan: (...) Amândoi vorbiți foarte bine românește, cum ati învățat română?

Ivana Olujici: Povestea mea este una veche. Eu m-am înălțat de Luca, actualul meu soț, care este croat din Carașova venit la studii la Zagreb. Eram amândoi studenți și atunci am încercat să învăț câte ceva despre limba română de la el, fără să fiu, însă, o studentă prea bună. Nu am crezut ce îmi spunea și îl întrebam întotdeauna: ești sigur? cum unele verbe au -esc la prezent și celealte nu au? și cum să fie articolul la sfârșitul cuvântului? și atunci am aflat că există la universitate un curs facultativ de română. De fapt nu mi-a fost trecută nicăieri vreo notă la română, nu reiese de nicăieri că am frecventat acest curs în 1999, cred.

Petar Radosavljevici: Da, în 1999... Tu ai făcut cursul cu un an înaintea mea.

Ivana Olujici: Da, exact așa. Era lector român domnul profesor Ionilă, de la Craiova. Nu am fost mulți la acest curs, am fost doar două studenți, dar domnul profesor s-a străduit foarte mult și nu o dată am cântat noi trei, într-o sală mare...

Otilia Hedeșan: ...ați învățat limba română cântând...

Ivana Olujici: Exact... Am cântat Mai vino seara pe la noi, Ionele dragă..., Omul bun și pomul copt, Dacă pleci... și celealte. Am învățat așa, puțin. Apoi m-am dus la cursuri de vară în România, înțâi la Craiova și apoi la Timișoara... A fost o experiență foarte plăcută pentru mine. Nu am pornit cu o mare ambicio în această aventură, să zic așa, dar mi-a plăcut de la început, mai ales la cursurile de vară și povestesc și astăzi studenților mei despre aceste cursuri.

Petar Radosavljevici: Eu am început să învăț românește un pic altfel. La facultate am făcut Spaniolă și Germană și aveam și un curs de Latină vulgară și limbi românești cu domnul profesor Kovacec. Acolo am învățat câte ceva despre română, despre o limbă foarte ciudată...

Ivana Olujici: ...dar nu a fost cuvântul domnului profesor Kovacec!

Petar Radosavljevici: Nu, nu a spus niciodată așa, dar mie mi s-a părut ciudat: această limbă are articol la sfârșit, are multe cuvinte slave... Întâmplarea a făcut să am mai mult timp liber chiar atunci. Eram în anul trei și am văzut că se oferă niște cursuri de română și am mers și eu la profesorul Ionilă. Am fost patru studenți: Sandra, pe care ai cunoscut-o, a fost Ana Bako, de origine istroromână, însă nu vorbea niciun cuvânt românește, și Lucia. Am început să fac română și mi-a plăcut. și apoi am primit o bursă la Craiova în 2000, iar după aceea am continuat română.

Otilia Hedeșan: Înțeleg că ați făcut fiecare câteva ore de română, dar cum s-a constituit catedra voastră și cum ați ajuns voi să fiți angajați aici?

Petar Radosavljevici: S-a întâmplat să fiu odată aici la secretariat și m-am întâlnit

cu domnul Varga care mi-a spus că se dorește înființarea unei Catedre de română. Astă a fost în 2002, dar a durat foarte mult, abia în 2004 s-au creat locuri de asistenți și am putut fi angajați și Ivana și eu.

Otilia Hedeșan: De fapt, a cui a fost ideea aceasta, sau de unde a venit ideea aceasta că poate să fie un program normal de studii de română la voi la universitate?

Ivana Olujici: Ideea înființării unei specializări de română la noi la universitate a venit de la domnul profesor Drazen Varga care este romanist, un romanist foarte bun, care se ocupă mai ales de sintaxă. De fapt, domnul profesor Kovacec mi-a povestit odată că dumnealui împreună cu profesorul Vinja au avut visul acesta de a înființa studii de limbă română la Universitatea din Zagreb demult și nu o dată au făcut cereri către ministerul iugoslav și, după aceea, și către cel croat. Si atunci prima dată li s-a spus: Nu vă trebuie așa ceva, că avem Română la Belgrad! Data următoare: Nu vă trebuie, fiindcă avem Română la Belgrad și Novi Sad! Apoi, atunci: Păi avem la Belgrad, Novi Sad, Niš și Ljubljana, de ce vă mai trebuie și la Zagreb? Acest lucru m-a impresionat, căt au insistat ei și, în final, au fost decisive o serie de circumstanțe extrauniversitare.

Otilia Hedeșan: ...de fapt a fost necesară înființarea statului croat ca să poată funcționa o specializare de Română la Zagreb.

Ivana Olujici: Da, dar a trecut puțin timp chiar după înființarea statului...

Otilia Hedeșan: Înțeleg, deci, că specializarea voastră a crescut încet - încet. Cine sunt acum studenții voștri, cu ce motivăție vin ei la Română?

Ivana Olujici: Din păcate, foarte puțini din studenții noștri au o motivăție specială, foarte puțini vin la facultate cu ideea de a studia limba română. La noi, însă, înscrierea la facultate este complexă, să zic așa: se scrie un test general. Nu mai avem examene de admitere separate, ci studenții trebuie să își aleagă mai multe specializări pe care le preferă.

Petar Radosavljevici: Uneori se întâmplă că sunt studenți, ca Goran, de exemplu, despre care îți-am povestit, care

chiar a vrut să studieze română. El a și fost un student foarte bun și se ocupă, traduce din limba română. În general studenții nostri studiază fie limbi române, spaniolă, italiană, mai rar franceză, fie limbi slave sudice, bulgară, macedoneană, sârbă sau croată.

Otilia Hedeșan: În ultimii ani o parte din eforturile voastre au fost îndreptate către studiul graiurilor băieșilor din Croația. Cum s-a născut tema aceasta a interesului pentru băieși la voi?

Ivana Olujici: Dintr-o nevoie. A fost un proiect pe care l-au început cei de la croatistică, de fapt: predarea croatei din regiunea Medjimure pentru nevorbitori de croată. Așadar e un proiect pentru cei care nu vorbesc croată sau nu o vorbesc bine în momentul în care intră la școală. Ei au venit cu ideea de a ţine niște cursuri pentru învățătorii care au această problemă. Si prima dată au venit cu teoria că în această situație sunt cei care vorbesc romani, eu nu am fost la acea întâlnire, spun doar că am auzit de la măna a doua, atunci băieșii s-au indignat și au spus că asta nu este limba lor. Profesorii de croată care nu știau despre băieși s-au aflat într-o situație neplăcută. Unii dintre ei au spus că vorbesc română, iar ei nu știau și au venit la noi cu aceste înregistrări. Eu am experiență limbii croate pentru străini, așa că am scris câte ceva, dar apoi m-am orientat către literatură și a rămas să se ocupe Petar.

Petar Radosavljevici: Da, eu am făcut la început înregistrări pentru doctorat și astă a devenit cea mai importantă temă a mea, băieșii, dialectologie și lingvistică, în mod mai general.

Otilia Hedeșan: Înțeleg, deci, că soarta românei la Zagreb...

Ivana Olujici: ...este în afară de orice pericol.

Petar Radosavljevici: Sperăm să avem câțiva absolvenți buni și să putem angaja câțiva colegi, pentru că, deocamdată, suntem prea puțini.

Otilia Hedeșan: Nu-mi rămâne decât să vă doresc succes atât la universitate, cât și în proiectele voastre personale, asupra căroru imi rezerv dreptul să rămân atență și în continuare.

CÂINII TURBATI SĂ FIE ÎMPUSCATI PÂNĂ LA UNUL!

VLADIMIR TISMĂNEANU

"Ani în sir, Arthur și cu mine am discutat un subiect care ne privea, ba chiar ne obseda: oare de ce au mărturisit acuzații în procesele de la Moscova crime imaginare, în loc să se revolte cu ocazia proceselor publice și să-i atace cu virulență pe acuzatori, și deodată cu ei și pe Stalin?" (Manes Sperber, citat în cartea lui David Cesarani, *Arthur Koestler: The Homeless Mind*, New York: Free Press, 1998, p. 173)

Fără Stalin, n-ar fi existat Marea Teroare. A fost păpușarul real din spatele terorii care, în mai puțin de trei ani, a trimis un milion de cadavre pe Styx ("râul urii", în limba greacă). Membrii Politburo-ului, sau mai bine zis gangsterii, l-au secondat cu zel patologic. S-au întrecut unii pe alții în a duce la îndeplinire sarcinile trasate de vozhd. Printre ei, cei mai pasionați criminali au fost Andrei Andreev, Lazar Kaganovici și Gheorghe Malenkov. Anastas Mikoyan era considerat prea moale. Koba se delecta citind transcrierea interogatoriilor pe care le primea cu regularitate de la șeful NKVD, Iagoda. Tot el a dat voce urii față de opozanți în scrisori adresate magnaților săi: "Ai citit confesiunile lui Draitser și Pikel?", l-a întrebat pe Kaganovici. "Cum îți plac câinii burgezi din tabăra lui Troțki-Mracikovski-Zinoviev-Kamenev! Acstea nimicuri, ca să nu zic mai mult, au vrut să ,elimine' toți membrii Politburo-ului! Nu este absurd? Ce ajung să facă oamenii..." (citat în Sheila Fitzpatrick, *On Stalin's Team: The Years of Living Dangerously in Soviet Politics*, Princeton UP, 2015, p. 119)

"Împușcați câinii turbați!" sau dramaturgia confesiunilor false, acuzațiilor isterice suprarealiste, auto-deprecierilor masochiste, demonologiei bolșevice: Primul mega-proces a început pe 19 august 1936. Cinci din cei șaisprezece acuzați erau de fapt agenti NKVD a căror mărturie trebuia să sustină cauza statului prin expunerea unor Zinoviev, Kamenev și a altor acuzați drept complici ai acestora. Judecătorul de caz a fost Vasili Ulrich, membru al poliției secrete. Procurorul a fost Andrei Vișinski, care avea să devină celebru în timpul proceselor-spectacol pe parcursul următorilor câțiva ani. Scenariul a fost imaginat de Lev Sheinin, anchetator de top al NKVD și dramaturg el însuși. Adevăratul păpușar era, desigur, Koba cel Groznic...

Filosoful Sidney Hook, fost susținător al Partidului Comunist American și troțkist în anii '30, explica în memoriile sale (*Out of Step: An Unquiet Life in the 20th Century*, 1987): "Capetele de acuzare împotriva inculpaților erau uluitoare. Precum acela că ar fi conspirat și dus la îndeplinire asasinarea lui Kirov pe 1 decembrie 1934 și ar fi plănit uciderea lui Stalin și a acoliților săi – toate sub atenta îndrumare a lui Troțki. Toate acestea, în pofida cunoștințelor lor convingeri marxiste privind inconsistenta terorismului ca metodă a schimbării sociale. Mai mult, că ar fi conspirat cu puterile fasciste, mai ales cu Germania lui Hitler și Japonia imperială, să dezmembreze Uniunea Sovietică în schimbul unor servicii materiale oferite de Gestapo. Pentru a domoli suspiciunea care

deurge din intuiția romană că niciun om nu devine brusc mărsav, inculpații au fost acuzați și fi fost agenți ai armatei britanice într-o vreme când ei, sau camarazii lor, năvăleau asupra Palatului de iarnă. În plus, deși incriminarea devinea aproape absurdă după toate cele anterioare, au fost acuzați și sabotat planurile cincinale în agricultură și industrie prin plasarea de cuie și sticlă în unt, infectarea porcilor cu erizipel, avarierea trenurilor etc.".

Iuri Piatakov, menționat favorabil în testamentul lui Lenin (*Scrisori către Congres*) a acceptat poziția de martor-cheie "din toată inima". A fost judecat și el în februarie 1937 într-un al doilea mega-proces, împreună cu Karl Radek. Piatakov a fost condamnat la moarte și executat. În 1936, el se oferise să-i împuște pe Zinoviev și Kamenev, pe care îi denunțase ca dușmani de moarte ai statului sovietic. Istorica Sheila Fitzpatrick definește cu acuratețe această mentalitate drept "credință revoluționară mystică" (vezi SF, *op. cit.*, Princeton UP, 2015, p. 125).

Oamenii și-au mărturisit vina. Lev Kamenev declara: "Eu, Kamenev, împreună cu Zinoviev și Troțki, am organizat și dirijat această conspirație. Motivele mele? M-am convins că politicile partidului – ale lui Stalin – aveau succes și erau victorioase. Noi, opoziția, am Mizat pe o ruptură în partid; dar această speranță s-a dovedit nefondată. Nu ne mai puteam baza pe nicio dificultate domestică serioasă pentru a ne motiva răsturnarea. Eram mânați de o ură nemărginită și de setea de putere".

Crigori Zinoviev mărturisea, de asemenea: "Aș vrea să repet că sunt complet și cu desăvârșire vinovat. Sunt vinovat și fi fost organizatorul, al doilea după Troțki, aceluia bloc a căruia menire era asasinarea lui Stalin. Am fost principalul om din spatele asasinării lui Kirov. Partidul a văzut încotro ne îndreptăm și ne-a atras atenția; Stalin ne-a avertizat în multe rânduri; dar nu am ținut seamă de aceste avertismente. Am intrat înalianță cu Troțki".

Ultimele cuvinte ale lui Kamenev în timpul procesului priveau obligațiile copiilor săi: "Aș vrea să spun câteva cuvinte copiilor mei. Am doi urmași, unul este pilot militar, celălalt, un Tânăr pionier. Oricare va fi sentința mea, o consider dreaptă... Împreună cu poporul, mergeți încotro vă îndrumă Stalin". Este o referință la promisiunea pe care Stalin a făcut-o în privința copiilor săi...

A fost apoi vorba de isterie dialectică, în care Kamenev și Vișinski l-au antrenat, de la distanță secolelor, pe Niccolò Machiavelli: "Și deși Machiavelli a fost un cătuș și un needucat comparat cu aceștia, chiar și aşa, a fost preceptorul lor spiritual". Ne întoarcem însă la Moscova, în august 1936, la primul proces-spectacol. Șeful NKVD, Genrik Iagoda, eșuase în anul precedent în tentativa de a obține mărturisiri de la Zinoviev și Kamenev. Așa că, de data aceasta, omul pus s-o face este Nikolai Eiov, secretar CC și curând înlocuitorul lui Iagoda. Dar adevăratul autor al scenariului este Stalin însuși (vezi Sheila Fitzpatrick, *op. cit.*, pp. 119-142). Discursul procurorului

general al URSS Andrei Vișinski (un fost menșevic) îl acuză vehement pe vechiul bolșevic Lev Kamenev cu privire la prefața acestuia la volumul lui Machiavelli. Textul, extras din acuzația înversunată a lui Vișinski, este cu adevărat halucinant:

"Aș vrea să menționez una din cărțile lui Machiavelli (vol. I). A fost publicată în 1934 de către editura Academiei, al cărei șef era pe atunci Kamenev, și care are o prefață de acesta. Este o carte foarte interesantă. A fost scrisă în secolul XVI. Autorul i-a dedicat-o unui principă pentru a-l instrui în arta guvernării statului în acord cu interesele sale principale. Machiavelli scria: ,Trebuie să știi că există două căi de afirmare, prin lege și prin forță: prima este caracteristică omului; a doua, bestiilor. Dar pentru că de multe ori prima este insuficientă, trebuie recurs la a doua. Un principă trebuie să posedă deopotrivă natura bestiei și a omului''. Acest lucru l-a multumit foarte tare pe Kamenev, iar în succintă sa prefață la carte a scris următoarele cuvinte interesante: ,Un maestru al aforismului politic și un brillant dialectician...'' (potrivit lui Kamenev, Machiavelli era un dialectician! Acest intrigant înveterat se dovedește a fi un dialectician!). ,Un maestru al aforismului politic...'' Un foarte bun aforism, într-adevăr! Machiavelli scria: a luptă prin mijloacele legii este caracteristic omului, a luptă prin mijloacele forței este caracteristic bestiei; urmărește această politică bestială și, spune Machiavelli, îți vei atinge obiectivele! Pe acesta îl numește acuzatul Kamenev ,un maestru al aforismului politic'.

Haideti să vedem ce scrie Kamenev mai departe: ,...Un dialectician care din observațiile sale și-a format opinia fermă că toate conceptele criteriilor de bine și de rău, ale permisibilului și inadmisibilului, ale legalului și criminalului erau relative...'. Evident, potrivit lui Kamenev, aceasta este dialectică: amestecând ceea ce este criminal cu ceea ce nu este criminal, legalul cu ilegalul, binele cu răul, reprezentă o nouă interpretare

"marxistă" a dialecticii lui Machiavelli.

,Machiavelli, scria Kamenev în 1934, și-a transformat tratatul într-un catalog extrem de lăptit și expresiv al regulilor după care conducătorul vremurilor sale trebuia să se ghidizeze pentru a căștiaga puterea, a o păstra și a rezista oricărui atacuri asupra ei'. Ai avut un bun mentor, Kamenev, dar tu, și trebuie să fii creditat pentru asta, și-ai depășit profesorul. Scrii la un moment dat în prefață: ,Este departe de a fi sociologia puterii, dar din această rețetă se desprind magnific trăsăturile zoologice ale luptei pentru putere în societatea posesorilor de sclavi bazată pe domnia unei minorități bogate asupra unei majorități obidite. Așa este. Dar ai vrut să aduci în societatea noastră metodele de luptă și principiile luptei care erau demne de proprietarii de sclavi; ai vrut să le aplici împotriva societății noastre, împotriva socialismului. Scrii tu: ,Astfel, acest secretar al bancherilor florentini și ambasadorul lor la curtea Papei, prin accident sau deliberat, a creat carapacea unei imense forțe explozive care a agitat mintile conducătorilor vremii de secole...'.

Tu, Kamenev, ai adoptat regulile lui Machiavelli, tu le-ai dezvoltat până în punctul lipsei de scrupule și imoralități, tu le-ai modernizat și le-ai perfectionat. Abandonăză această clovnescă farsă! Înlătură-ți masca de pe față o dată pentru totdeauna! Aici numește Kamenev cartea lui Machiavelli o carapace a unei imense forțe explozive. Evident, Kamenev și Zinoviev au vrut să folosească această carapace pentru a arunca în aer patria noastră socialistă. S-au înșelați! Și deși Machiavelli a fost un cățelandru și un needucat comparat cu ei, chiar și aşa, le-a fost preceptor spiritual. ,Machiavelismul' și azefismul îți-ai servit ca sursă a activităților și crimelor tale. Acum, toate astea au fost expuse de Zinoviev și Kamenev însuși: crima, şiretenia, perfidia și mascarada au fost principalele, decisivele metode ale activităților lor criminale".

BOII SOARELUI PE-UN DEAL

OANA DOBOSI

Anul acesta, anul ediției aniversare cu numărul XX, am reușit să iau pulsul Festivalului de Jazz de la Gărâna chiar dacă nu mi-am putut permite să rămân pe întreaga perioadă – una neobișnuit de lungă, dar și de ofertantă. Din păcate, îmi este aproape imposibil să planific o călătorie cu un an înainte, așa că, atunci când am știut în sfârșit sigur că vom putea merge la festival, Alex și cu mine, am fost la fel de sigură că toate locurile de cazare din zonă au fost de mult ocupate. Spre deosebire de Alex, nu am fost niciodată cu cortul și nici nu cred că voi merge vreodată, aşadar singura variantă rămasă a fost să dormim în mașină. O noapte, doar nu-i mare lucru! OK? OK.

Si iată-ne sâmbătă dimineață, plecând din Timișoara spre Gărâna. Afară, 32 de grade. Clima nu funcționa, asa că aerul a fost condiționat de geamurile deschise. Mașina era plină cu perne, pătu, haine groase, geci de iarnă, umbrele – știam că nu există an în care să nu plouă în timpul festivalului (până la urmă, anul acesta nu a mai plouat), iar noaptea nu ai ce căuta pe afară în pantaloni scurți și tricou. Pe drum sunt destul de stresată, vreau să ajungem cât mai repede, căci mi-e teamă că nu voi găsi un loc de parcare mai aproape de Poiana Lupului. Alex pare că înțelege asta și nu mă mai roagă să opresc, să facă poze la tot ce i se pare lui curios pe traseu. Mergem înțins, dar nu depășesc 100 km/h. Nici nu am cum, șoseaua e plină de combina agricole și tractoare.

Ajungem la Gărâna în jurul prânzului și găsim un fel de parcare oficială, păzită, pe lângă Poiana Lupului. E loc cât cuprinde, numai bine să ne așezăm domiciliul pe roți. Tipul cu parcare ne întâmpină la barieră – o panglică alb-roșie legată între doi brazi, pe care o ridică cu mâna cât să-ți permită să strecozi mașina pe sub ea.

– Cât ne costă pentru o zi? – l-am întrebat. Rămânem și peste noapte.

– 10 lei, doamnă.

– În regulă.

– Vrei un loc de parcare mai aproape de scenă, ca să auziți bine?

– A, nu, mulțumesc. O să intrăm la concerte, ca să să vedem.

– Cum dorîți.

Tocmai atunci m-a sunat și prietena mea Sele, să mă întrebă dacă am ajuns. Apoi mi-a spus cine ar mai trebui să fie pe acolo – se informase bine de pe Facebook și m-a asigurat că la anul vine și ea și stăm toată perioada. Se ocupă ea, rezervă cazare chiar de anul acesta etc.

Lăsăm mașina și ne dezmorțim picioarele pe șosea, urcând încet, încet spre Hanul La Răscrucă, acolo unde un concert era în plină desfășurare. Întrăm în sat, printre căsuțele lipite unele de altele, cu obloane albastre, verzi, roșii, de cele mai multe ori deschise, semn că a inviat locul. E acea perioadă din an când aproape în fiecare poartă și parcată cel puțin o mașină și Gărâna pare o zonă rezidențială de la marginea unui mare oraș. Toată ulla principală e scăldată în jazz-ul ce coboară în rafale, odată cu vântul, dinspre Răscrucă. Pe măsură ce ne apropiem de han, atmosfera de festival e tot mai clară. În curtea hanului, locul unde a început și de unde a luat amplioare această frumoasă poveste culturală a Festivalului de la Gărâna, bătrâni, tineri, copii, cătei, toti stau înghesuți unii în alții și îi ascultă pe cei de la Jazzybit. Ne facem și noi loc pe un colț de masă, luăm o bere și ne bucurăm de restul concertului.

Nu am mai fost la Gărâna din studenție. Nu e nici mult, nici puțin de atunci, mai exact

au trecut șase ani. Într timp, multe nu par să se fi schimbat: ștacheta evenimentului a rămas mereu sus, muzicienii invitați sunt repere în arta lor, publicul parcă tot mai numeros e la fel de pasionat, atmosfera e călduroasă, relaxată și amicală, ca întotdeauna. Mă gândesc că și gulașul lui Gigi Tăuș, patronul hanului, e în continuare delicios. Când Alex l-a întrebat la un moment dat care e secretul gulașului, Gigi Tăuș i-a răspunz râzând: "Să te apuci să-l faci". Vom vedea deci ce-a făcut la standul din poiană, jos, acolo ne așteaptă prietenii noștri Roxana și Andrei. Ei au ales să stea la cort, între brazi, ceea ce nu a fost poate o idee atât de rea. Dar tot nu mă imaginez făcând asta. În fine.

După concertul celor de la Jazzybit, ne întoarcem în Poiana Lupului. De data asta, din răscrucă alegem celălalt drum, cel ce coboară pe lângă cimitir. O luăm în jos, cu berile în mână și țigările aprinse. Alex zice apoi să intrăm în cimitir. OK, zic și eu. La intrare staționa o mașină de jandarmi. Se prea poate să fi fost acolo ca să-i alunge pe melomanii fără bilet la festival – muzica se aude perfect până în cimitirul de pe deal, o pașiște în pantă numai bună de ascultat înțins pe spate concerte din fiecare seară. Din loc în loc, cruci simple ies din buruienile ce împânzesc majoritatea mormintelor. Sub noi, e încă liniste în poiană, nici picior de om. Vedem doar buștenii aliniati și fumul de la cazanul de gulaș. Alex face poze din toate unghurile, mai bea câte o gură de bere și citește numele de pe morminte. Îl găsește și pe Schwartz, un amic de-al lui, care s-a ocupat pe vremuri de partea tehnică în trupa Phoenix. Trebuie să-rireamtesc că suntem așteptați în vale, altfel le-ar citi pe toate. Afară din cimitir, trecem printr-un crâng și ieșim direct la parcare. Pe drum, căt încercăm să nu ne sucim gleznele printre bolovani, ne contrazicem pe tema lecturii din acea seară. Alex urmă să își lanseze pe scenă mare a festivalului nou volum de poezie, din care dorea să citească. Eu i-am propus câteva texte, el aleseșe deja altceva sau era nehotărât. Bine că am ajuns întrregi jos.

Ne oprim la un gulaș, iar la masa se adună unul câte unul foști colegi de-a mei de liceu din toate clasele. Inevitabilele amintiri apar și ele: profesori, excursii, petreceri, cum ne-am apucat de fumat, locurile în care chiuleam. Din vorbă în vorbă, ne promitem că la anul ne vom întâlni cu toții, să aniversăm

zece ani de la terminarea liceului.

Pe la ora 18, cu mai bine de o oră înainte să înceapă seara, mă retrag pe o bancă și citeșc din *Un altfel de jurnal* de Matei Călinescu. Mai am o sută de pagini, pe care le citeșc cât de încet pot. Trag de timp, nu aş vrea să ajung la sfârșit. Suntem în Poiana Lupului, ocupăm masa de lângă standul de cărti Brumar. Dacă plouă, suntem acoperiți. Las apoi jurnalul și povestesc cu Victor Marian despre ce s-a vândut până acum, ce merge mai bine. Aflu și multe aventuri legate de furatul cărtilor – da, și cărtile se fură, nimic nou sub soare. *Iocan*, noua revistă de proză scurtă, se vinde binișor. Să se mai zice că proza scurtă nu are căutare la noi...

Lumea începe să se adune, fiecare și ocupă locul și mai tîne câteva și pentru alții, unii chiar și-au rezervat câte un metru-doi de buștean cu pătu intinse, alții și aduc scaune pliante, se aşază deocamdată pe gecile împăturite sub ei pentru mai târziu, căci nimeni și nimic nu îi va putea determina să plece înainte de terminarea concertelor. Undeva la distanță îl văd și pe Daniel Vighi. Stă singur pe buștean și așteaptă. Mă duc la el.

– Ce faceti, domn' profesor? Haideți cu noi acolo la masă!

– Hai că vin puțin, dar nu rămân, că la concert îmi place să stau să ascult așa, singur. Voi acum ați ajuns? Eu am venit de joi, stau până marți, e aşa fain, ziua mă plimb pe dealurile astea de la Gărâna cu Boii Soarelui. Știi tu, Oana, ce sunt ăia, Boii Soarelui?

Eu fumez, îmi aduc iar amintire cum era în studenție, când veneam la Gărâna cu toată trupa de la *Asociația Culturală Ariergarda*, cu proiecte în care aduceam laolaltă muzica, literatura, arta plastică și fotografie. "Cu modernitatea trebuie să știi să ai răbdare", zicea atunci domnul Vighi, când ne lămurea care-i treaba cu Festivalul de Jazz de la Gărâna – "și chiar dacă pare greu de înțeles, nu trebuie să te lași". Tot așa ne zicea și la curs, când ne îndemna să citim și să recitим *Ulise*, că e un soi de luptă din care trebuie să ieși învingător.

Și mai vorbim o vreme, până încep lansările de carte, prezentate de directorul festivalului, Marius Giura. Florian Lungu își lansează cartea *Moșu – Florian Lungu în Dialog cu Doru Ionescu* (apărută la Casa De Pariuri Literare, 2016), iar Alexandru Potcoavă, volumul de poezie *Într-o zi nu*

ne vom mai recunoaște (publicat la Casa de editură Max Blecher, 2016), din care și citește mai multe texte. Urmează piesa de teatru *Circus Mundi* a celor de la Auăleu. În jur de 20.30 încep concerte. În seara asta evoluează *Food, Kurt Rosenwinkel Trio și Louis Sclavis Trio*. Pe când se lasă liniste și ieșe pe cer un colț de lună, prin aer încep să se întretele sunetele de saxofon, tobe și chitară. La un moment dat, tempo-ul se domolește, aerul s-a răcorit bine și el, iar în noapte răsună clarinetul, violoncelul și vioara. Cu modernitatea trebuie să ai răbdare... Dar nimeni nu a părut nerăbdător, iar publicul a izbucnit în aplauze, cerând un bis celor de la *Louis Sclavis Trio*. A trecut bine de miezul noptii când s-a terminat acest concert și a urmat proiecția filmului *Bacalaureat*.

Deja era frig, dar totuși nu ca în ceilalți ani. Trebuie să recunosc că ideea de a dormi în mașină nu mi-a surâs deloc, dar ce nu face omul pentru o zi la Gărâna? Așa că, înfolosită în bluze și pătu, m-am întins și am adormit pe bancheta din spate. Pe la 4 dimineață m-am trezit amortită. Alex sforaia pe scaunul din fată. L-am mișcat un pic să înceteze și atunci a apăsat cu genunchiul pe claxon. S-a trezit brusc și s-a făcut liniste, iar eu am închis ochii la loc și am rămas așa până când, pe la 10 dimineață, am crăpat privirea și am văzut prin geam brazii care se înălțau în plină lumină.

Duminică în jurul prânzului am stabilit să ne întoarcem la Timișoara. Până atunci ne mai rămâne timp să ne plimbăm. O luăm prin pădure, să bem o cafea cu Roxana și Andrei la cortul lor. Ajunși acolo, Alex, care băuse deja cafea înainte, preferă să se întindă într-un hamac.

Pe la amiază revenim în Poiana Lupului. Acolo ne întâlnim cu Bogdan Munteanu, care vrea să vină cu noi la Timișoara. "Hai să mai stăm o țigără", zice Alex și mai stăm vreme de un langoș, două beri și încă trei țigări. Nu prea ne vine să plecăm, pentru că pe scena mare Kimmo Pohjonen face probe pentru concertul din seara aceea. Repetiția e în sine o performare și chiar mai mult, pentru că îl vezi pe muzician la treabă, când crede că nu e urmărit.

Dar în cele din urmă trebuie să lăsăm în spate brazii. Poiana Lupului, gulașul, jazzul și Boii Soarelui pe un deal în deja îndepărtata, până la anul, Gărâna.

EARTH MACHINE GĂRÂNA

ALEXANDRU POTCOAVĂ

Sunetul prelung și strident de claxon m-a trezit brusc. Adormisem pe scaunul din dreapta, rabatat pe spate la maxim și îmi căutasem prin somn cea mai bună poziție, astfel că mă găseam cu un picior aruncat pe bord și cu celălalt pe scaunul soferului, apăsând cu rotula volanul. Mi-am tras rapid genunchiul și claxonul a tăcut instantaneu. Mi-am dezlipit capul de perna presată de portieră și m-am adunat înapoi pe scaun. Am căutat pe jos sticla cu apă și am băut o gură. M-am uitat peste umăr, spre bancheta din spate, pe care dormea soția, cu genunchii adunați la piept. Dormea adânc, claxonul nu o trezise. Am privit-o o vreme, am acoperit-o mai bine cu pătură și m-am întins iar în scaun. Geamurile erau aburite, iar prin parbriz vedeam o ceată galbenă, puternic iluminată. Aprinsesem deci și farurile în somn.

Am deschis larg portiera și am coborât în iarbă. Aerul înghețat al noptii s-a lipit de mine ca atunci când deschizi frigiderele într-o zi fierbinte. Mi-am aprins o țigară și am rămas rezemat de mașină. Mi-era atât de somn că aş fi adormit în picioare, lipit pe tabla rece și umedă. Încet-încet însă, am reînceput să miroș, să aud și în cele din urmă să văd. Eram în parcarea de lângă Poiana Lupului. În preajmă, câteva rulote și automobile cu geamuri întredeschise, din care ajungeau până la mine sforături și horcăieli sacadate. Acolo ne aflam cei care nu ne găsiserăm din timp cazare la vreo pensiune și nu le aveam nici cu statul la cort. În spatele meu se înălța satul, înșirat pe culmea dealului ca o coloană vertebrală – din fiecare vertebră sau gospodărie pornea câte o coastă de pomi fructiferi. Sub ultima casă din jos, lat ca un bazin se întindea cimitirul, în care lumina numai becul din capela celor morți în războaiele mondiale. De la aceia se mai păstra doar numele trecute pe perete, că nu i-a cărat nimeni înapoi de pe fronturile unde s-au împrăștiat prin gropi comune. Iar majoritatea celor lăsați în urmă acasă a dispărut între timp din satul ajuns colonie de vacanță după 1989.

Puținii pemii rămași se gândesc acum să-l aleagă primar pe văcarul satului, în timp ce parcela rezervată cimitirului va rămâne probabil pentru totdeauna pe jumătate goală. Ultimul îngropat acolo – și primul care nu a făcut parte dintre săteni – a fost Schwartz, scularul trupei Phoenix, pentru că a dorit să fie mereu aproape de scenă. Cine știe, poate și altii împătmâniți de jazz și blues își vor dori un loc cu abonament permanent pe pășunea de unde poți admira și muzicienii și publicul și standurile cu mâncare și băutură, caz în care și cimitirul se va umple, ba chiar se va extinde poate într-un fel de amfiteatră pe ambii versanți ai văii, cu muzicienii, publicul și standurile la mijloc.

Deocamdată, dinspre cimitir se auzea în rafale tărâitul ritmat al greierilor, înțepăt pe neprevăzute de solo-ul ascuțit al vreunei păsări de noapte. Înaintea mea, peste părâu mascat de urzici înalte, decupată din întuneric de haloul subțire al luminilor de siguranță se întindea scena mare a festivalului de jazz. Încă mai emana valuri de căldură după concertele împinse până târziu în noapte, scufundată într-o liniște punctată din când în când de un dangăt metalic. Din unghiul din care o vedeam,

construcția scenei, lungă și masivă, semănă cu o veche locomotivă sau batoză cu aburi care, pe măsură ce se răcea după efortul de peste zi și piesele dinăuntru își reveneau și se dilatau la loc, începea să pocnească pe la îmbinări și să geomă. Mi-am dat seama apoi că sursa zgomotelor era mai degrabă un ajutor de bucătar care curăța cazanele, să fie gata pentru a doua zi. Pentru acea zi, de fapt, fiindcă se făcuse deja 4 când m-am uitat la ceas.

Atunci m-am desprins de mașină și am făcut câțiva pași spre părâu ce despărțea parcarea de scenă. Cerul era senin, cu stele joase, strălucitoare, iar vântul plimba peste mestecenii din vale, ce zornăiau încet, fumul celor cătorva focuri care mai ardeau la acea oră. În jurul lor vedeam oameni culcați pe pături, încunjați de sticle goale și căini, în preajma corturilor ce se răspândeau până sus în pădure, spre vârful Semenic, unde slipeau fulgere. Nu auzeam tunetele, semn că furtuna era departe.

Ajuns aproape de părâu, am simțit sub picioare scrâșnetul malului de beton. Îndigueră firul de apă după ce au desecat mlaștina și au transformat-o în poiana unde se țin acum concertele. Înainte, când eram copil și mergeam acolo în vacanță de vară cu părintii și fratele, coboram în albia nu mai lată de un metru și construam baraje. Adunam apă cât să ne ajungă până la genunchi. Era gheăță, așa că ieșeam la fel de repede cum intram. În fond, nu de aceea așezam bolovani de-a latul, peste care apăsam brazde de pământ și iarbă. O făceam doar ca să stăvilem cât mai etanșurgerea șuviului și să vedem pe urmă cum și cât rezistă încercarea noastră. Rezista măcar până la prima aversă, când coborau torentii și rostogoleau totul ca și cum n-ar fi fost. Acum, părâu îndiguit sună peste pietre ca niște cinele frecate pe margine, un fâșăit ce calmează izbucnirea sonoră dinainte și face trecerea spre următoarea dezlănțuire de sunete, care nu mai venea, pentru că nici urmă de ploaie până atunci, la ediția XX a festivalului de jazz.

Și am stat așa, așezat în fund pe malul

de beton, cu picioarele atârnând peste părâul canalizat al copilariei mele și cerul larg de deasupra. Ar trebui să las aici un spațiu liber de câteva sute dacă nu mii de semne, cât timp nu m-am gândit la nimic. Și poate chiar l-am lăsat, dar a fost scos la redactare, pentru că un asemenea spațiu gol e inoperant în scris, unde trebuie să așezi rânduri-rânduri, baraje peste baraje de cuvinte, chiar dacă nici acestea nu opresc câteodată mare lucru și sensul sau cititorul trece printre și peste ele. Doar în muzică poate există tăcere. Dar numai în jazz întâlnescă tăcerea adevărată, ce te surprinde la capătul unei improvizări și te lasă suspendat deasupra vidului. Încerci să completezi golul cu ceva de la tine, dar e ca și cum ai călcă pe un membru fantomă – te prăbușești într-o cădere lentă, planată, creierul tăi se deconectează și ai parte de acel blank. Sunt singurele momente în care nu alergi după sens, în care nu cauți rezolvări și ieșiri. Nu-ți vezi viața derulându-se rapid înaintea ochilor, nu, ai trecut de asta, ești în altă parte. Dar e suficient un saxofon, o trompetă cu surdină, un motor ambalat undeva ca să revii. Ca să ți revii.

M-am ridicat în picioare și m-am ușurat în părâu de pe marginea înaltă de beton. Apoi am revenit la mașină, cu gândul să încerc din nou să adorm. M-am așezat înapoi pe scaunul din dreapta și am privit peste umăr. Soția dormea înainte. E și acesta un cuvânt: soție. Îl spui când și dacă consideri că e cazul să oprești un fir de relații pasagere, pe care abia apuci să le decantezi pe când se duc una după alta la vale, apoi vezi că și cum rezistă. Nu o faci ca să-ți bagi picioarele. Mai degrabă te uiți, auzi cum respiră liniștită, cu genunchii adunați la piept, înghesuită pe o banchetă și încerci să nu o trezești. Am închis portiera cât am putut de încet, mi-am lăsat capul în piept și am mai atipit o vreme.

A doua oară nu m-am trezit din cauza claxonului, ci a releului de avarie. Am reușit să apăs și acel buton cu genunchiul, iar tic-tac-ul lui insistent m-a făcut în cele din urmă să deschid ochii. Între timp, soarele deja răsărise. Am ieșit, mi-am clătit gura

cu apa sălcie din sticla și m-am cătinat spre ieșirea din parcare, unde era un chiosc cu terasă. Am cerut o cafea lungă și neagră. M-am întors la mașină și mi-am aprins țigara, sorbind încet din paharul de plastic, cu ochii umflați de nesomn și de lumină. Între timp, cei din celelalte vehicule se întinseseră afară pe pături. O Tânără în costum de baie, culcată pe burăt, se apucase să citească ceva – n-am încercat să văd ce, simplul fapt m-a izbit în stomac la ora aceea matinală, altele se pregăteau de jogging și frământau sub tălpi pietrișul aleii. Nu era nici 7 dimineață. La o mașină mai încolo, un el și o ea au căutat prin portbagaj și au apărut cu un copil blond și un pepene roșu în brațe. S-au asezat în plin soare, el a scos un cutit și coaja groasă a început să părâie, spartă în felii răscoapte.

Când s-a trezit și soția, pe la 9, am plecat în tabără de corturi de sub munte, unde stăteau niște prieteni de-a noștri. I-am găsit cu oala de cafea pe focul de tabără strâns între câteva pietre. Cineva crăpa lemne cu izbituri scurte, de toporișcă, altcineva a tras dintr-o singură mișcare capacul unei conserve, o ciocântoare ciuruia trunchiul unui brad. M-am întins într-un hamac și am închis un pic ochii.

Spre amiază am auzit niște strigăte guturale, de neînțeles, venind din spate sat. M-am ridicat din hamac cât să văd vacile trecând pe șosea și omul care le mâna din urmă urlând după ele. Ambele laturi ale drumului erau ocupate de mașini, iar orășenii se îngheșau din toate părțile să facă poze turmei. După care a răsunat acordeonul. Cânta câteva secunde apoi liniște. În acea liniște auzeam vântul prin brazi, claxonul, sforături, tărâitul ritmat al greierilor, tipătul ascuțit al păsărilor nocturne, dangătul metalic al cazanelor goale, zornăitul încet al mestecenilor, scrâșnetul betonului, cinelele frecate pe margine, tăcerea, motorul ambalat, ușuratul în apă, respirația, avariile pornite, pietrișul sub tălpi, pepenele crăpat, lemnele sparte, conservă deschisă, ciocântoarea, urletele văcarului, acordeonul. Iar pe scenă era Kimmo Pohjonen, care își făcea proba de sunet.

AM PUS SI NOI UMARUL!

DANIEL VIGHI

Într-o seară caniculară din săptămâna trecută am fost cu Lia V., pe strada Eugeniu de Savoya și ne-am spațirit, cum zice bănățeanul, printre terasele pline ochi, când deodată, *surprise*, ne trezim încunjurăți de niște amici de la o masă din fața Enotecii care poartă numele străzii: amicii beau vin alb și rece – aşa cum se cere în asemenea situații. Bătorii erau artiștii plastici Sorin Nicodim, Camil Mihăescu, Gabi Kelemen secondați "pe sec" de actorul nostru Doru Iosif însotit de un câine mare, frumos și definitiv plăcăsit. În discuția care s-a legat în ultiță am evocat cu entuziasm, întreținut de vinul (de bună seamă foarte bun), cum că "ce faină-i strada și tot centrul eliberat de mașini" și că, vorba lui Gabi Kelemen, "dacă n-ar fi aşa, am mai fi putut noi admira frumusețile în trecere". Spunând vorbele astea, domn' profesor Kelemen a indicat retoric cu degetul un ciopor de june frumușelete care tocmai treceau agale spre cutare terasă.

Ehe, zicem, vă aduceți aminte când făcurăm noi zarvă *strassenfest* la ideea frateliotului (locuitor, adică, din cartierul muncitoresc Fratelia) Helmut Britz, poet de națiune svâbească, care în 2008 ne-a îndemnat spre luptă pe care am purtat-o aşa cum am putut cu mașinile ce ne mâncau zilele în cetate. Asociația culturală ARIERGARDA are a se mândri cu activitatea astăzi care a durat câțiva ani, cu un vârf în anul 2009 chiar pe strada de față, apoi pe Mercy, la început pe Emanoil Ungureanu și, la urmă de tot, pe strada Pacha, prin 2011. Tehnica din dotare a fost literatura, istoria, muzica, *performance* și *happening* cu elevi de la Loga sub îndrumarea colegiei noastre de grupă de seminar filologic Adriana Olaru, fostă Veselics, cu statui vivante de la un "oenge" partener, cu o trăsură de epocă, cu călăreți tot aşa, cu elevi în veșmintă din 1860 primite de la Teatrul maghiar, cu Bufnița Imperială, sculptura lui Gabriel Kelemen, care a fost acordată, cu transmitere *live ProTv*, și care premia cea mai inspirată punere în valoare a unor hrube istorice din centrul orașului – distincție primită de enoteca Eugeniu de Savoia, direct în mâna proprietarilor acesteia, domnul Herczeg, colecționar de artă, și prietenul plin de energie, notarul Eugen Ciorcă. Dumnealor au primit Bufnița Imperială al cărei model timișorean îl pot identifica pe unele porți masive de lemn de la casele cetății sau pe fațade, printre amorași și satiri.

Ar mai fi de spus despre colivia spectacolului dedicat episcopului Pacha, pornind de la un text al lui William Totok, care a blocat pentru trei, patru ore strada cu același nume, la intersecția cu Savoia. Să mai spunem că la serbările noastre au fost de față fostul primar, dar și (pe atunci) viitorul primar, cu mai mulți responsabili ai urbanismului timișorean, îmi amintesc de arhitecta Aura Junie, dar și de Radu Radoslav. Am strigat prin megafoane până am răgăsit despre cât de important ar fi să avem de la Catedrală la Dom spațiu pietonal,

am răgăsit, cum zic, spunând oricui era dispus să asculte că orașul este al oamenilor, și nu al mașinilor, că nu se poate să ai turism în cetate printre mașini, decibeli de căcat și fum de la eșapamente.

Iată, mă gândesc cum, la prima serbare, aceea de pe Emanoil Ungureanu din 2008, nu s-a putut să eliberăm de mașini strada cu totul, deși i-am rugat pe locatari cu câteva zile înainte – îmi aduc aminte cum a strigat la studenții care îi dădeau fluturașul cu respectiva respectuoasă rugămintă un mahăr al muzicii de manele care își avea merțanul cu numărul de înmatriculare ZEU dinaintea casei domniei sale de pe Emanoil Ungureanu. Război în toată regula a fost purtat în acele vremuri: război încununat cu o revelație de o zi, una dumînicală, în care am reușit să nu mai avem absolut nicio mașină pe toată lungimea străzii Eugeniu de Savoia. Atunci și acolo ni s-a arătat fulgorant frumusețea istorică a clădirilor. Deodată! Tot atunci, sub coordonarea masterandei noastre Basica, de la masterul Managementul resurselor culturale (fie-i tărâna usoară!), am scris fituici cu litere baroce în română și engleză despre istoria fiecărei clădiri, aşa cum am văzut cu câțiva ani înainte prin micle orășele din Munții Pădurea Neagră, când am avut parte de bursa literară de la Akademie Schloss Solitude din Stuttgart.

Întrebarea pe care mi-o pun acum, peste ani, este mai degrabă o mirare tâmpă, nicidecum nevinovată, recunosc: cum, mama zmeilor, atâtia mahări din administrație, de prin instituții publice și culturale au mers d-aficea (citește degeaba) în Occident ani de zile la schimb de experiență și nu au văzut, nici nu au învățat nimic mergând acolo ca să aducă ce au văzut și pe la noi prin ogradă. Vă spun eu de ce: vizitele acelea erau o șmecherie, fiindcă reprezentanții noștri mergeau acolo la voie bună și la shopping.

O luptă am purtat și am biruit! Față de București, unde madam primar Firea îngenuncheaază orașul în favorul traficului rutier, la noi, cel puțin în cetate, putem admira, asemenea lui Gabi Kelemen, în liniște agrementată de vin, frumusețile tinere mergând ciopor la terase.

In mai spun o dată pe soldații războiului acestuia: general de brigadă Viorel Marineasa, corpul de Stat Major format din scriitorii Tudor Crețu, Alex Potcoavă, Daniela Rațiu, Adrian Bodnar, Adela Dragomir, Alexandru Colțan, stafful transmisioniștilor – Oana Doboș și Raluca Selejan, trupetii de la masterat și de la Liceul Loga, generalii din Statul Major al artelor plastice, dumnealor Sorin Nicodim, amfitrion cu joben al serbărilor stradale, Camil Mihăescu, Gabriel Kelemen, apoi Statul Major al muzicii de pe ulițe, neuitatul Kamo, cu Liviu Butoi, și nicidecum la urmă, câțiva dascăli și sponsori printre care, înaintea tuturor, domnul Doboș, tatăl Oanei – prietenul nostru și al isprăvilor culturale și sportive de prin urbe. Așadar: am pus și noi umărul!

LUGOJ, CENTRUL LUMII VIOREL MARINEASA

Îl știu pe Constantin Răducan (Tică) de pe sfârșitul anilor saptezeci, atunci când el era un student cam copț la Arte plastice, iar eu un încă Tânăr metodist la Casa de Cultură a Studenților din Timișoara. Îmi făcea afișe "de mână" pentru întâlnirile cineaclurilor *Pavel Dan* și *H.G. Wells*, mă plasam în spatele lui și căutam să-i strecoր câte o sugestie, dar eram depășit de rapiditatea lui în execuție. Bătrâni copii inocenți, n-aveam de unde să stim că participam amândoi la un veritabil *performance*.

Tică își are atelierul în Palatul Poporului (oricăt de surprinzător, numele nu îl-au pus comuniști) din Lugoj, clădire care, în 113 ani, a acumulat destulă istorie. Aici a fost sediul băncii comunității greco-catolice. A mai găzduit redacția trisăptămânalului *Banatul*, avându-l redactor-șef pe Camil Petrescu de la numărul 16 din 18 mai 1919. Despre "epopeea bănățeană" a lui Camil povesteste Aurel Cosma jr în minunata sa carte *Timișoara de altădată* (Facla, 1977). A venit aici, într-o perioadă minată de incertitudini, datorită pribegilor Cassian Munteanu, Petru Nemoianu, Avram Imbroane, care l-au convins că merită să lupte prin gazetărie pentru drepturile românești asupra Banatului. Aceștia înființaseră la București, în 24 ianuarie 1919, săptămânalul *Banatul*, iar transferul publicației la Lugoj se petrecuse de la numărul 8, în 17 aprilie 1919. Strategia liderilor de presă din Banat implică întăriri substanțiale, iar în cazul lui Camil Petrescu au avut mână bună, deoarece viitorul prozator și dramaturg (de fapt, scrisese deja două piese), cucerit de ce a găsit aici, s-a identificat de urgență cu cauza locului, până într-atât, încât își începea argumentațiile editoriale cu "Noi, Bănățenii..."

Nu despre un provincialism glorios (și găunos) vorbesc, ci despre niste puncte de comunicare. Și de "lucrat împreună". Autori ai plăcii comemorative prinse pe Palatul Poporului, Constantin Răducan și fiica sa Flora nu aveau cum să luite pe Mircea Nedelciu. În 1986, regretatul Ion Dumitriu a deschis o expoziție la Galeria Pro Arte din Lugoj. Venise însotit de Mircea Nedelciu. Așa s-au cunoscut Tică și Mircea. Cel din urmă era în căutarea unui cotlon pentru scris, departe de larva Bucureștilor. Răducan i-a oferit atelierul său. În câteva luni, la foc continuu, Mircea a isprăvit *Tratament fabulatoriu*. Cum se știe, pentru Nedelciu a urmat un alt cantonament, la Timișoara, și aşa a ieșit *Femeia în roșu*, coautorii fiind Adriana Babeț și Mircea Mihăies. (Din nefericire, opera lui Nedelciu a rămas scrisă pe jumătate. Nu trebuie uitate nici calitățile sale manageriale, ieșite din comun, astăzi și văzând actuala criză de idei și de competențe care macină structurile organizatorice ale culturii noastre).

Să revin la Tică. Acum două-trei săptămâni s-a dezvelit placa migălită de el și de Flora, care condensează câteva istorii, dar și ademenește la destule conexiuni. Aici, în "palatul lui Tică" (el posedă o mică parte din clădire), am fost de multe ori cu Vighi, cu Bunaru, cu Dorin Murariu sau de unul singur, câteodată cu un scop, cum ar fi cel de a ne arăta (nouă însine și unii altora) că artele mai trebuie să se și priceapă între ele, în alte rânduri fără calcule, doar pentru a-mi regăsi un prieten. Eugen Bunaru, patronul de astăzi al cineaclului *Pavel Dan*, are o strategie afectiv-pedagogică: aproape în fiecare an își aduce în atelierul artistului ucenicii, ca bonus pentru sfârșit de stagiu. Acum a fost un pic altfel. După ceremonia nestandardizată de la Palatul Poporului, în care a primat cuvântul lui Cornel Ungureanu, a urmat (re)lansarea cărtii lui Eugen, *Exercitii de apropiere. Interviuri, dialoguri* (Editura Universității de Vest, Timișoara, 2016) la English Pub. O altă "cărămidă" de aproape 600 de pagini, după antologia poeziei paveldaniste *Cuprins sau Un fel de imperiu* a aceluiași autor.

Volumul adună converzii începând din 1992 până mai lunile trecute (aproape toate publicate în *Orizont*), propunându-și, zice Eugen Bunaru, "să *hașureze* o hartă expresivă a literaturii și, în genere, a vietii culturale din Banat, din Timișoara în special, sferă de cuprindere extinzându-se însă și asupra unor scriitori din prim-planul literaturii actuale". Da, cam aşa e, dar duelul pașnic cu conlocutorii, astăzi o spun eu, cu toată benevolența celui ce întrebă, nu face altceva decât să întregească opțiunile estetice și, de ce nu, sociale și etice ale lui Eugen Bunaru, un poet de cursă lungă, comentat, din păcate, superficial sau, pur și simplu, trecut cu vederea. Una dintre obsesiile lui Eugen (poate că e și a mea) e nedumerirea că, la nivel de percepere națională, poeții *paveldaniști* din generația optzeci sunt taxati ca unii de rangul doi. Astă, chiar dacă Petru Ilieș traducea *Howl* în 1974, iar grupul noii generații pierdute, *monodersilismul* (Monoran, Bârsilă, Derlea), se constituise prin 76-77, atunci când ciraci docti din alte părți încă blagianizau filozofard ori pozau expectativ în post-nichitieni. Însă jocul e greu. "Docamentele, documentele", vor tipă unii și alții. Eugen se chinuie să le pună pe masă. Va fi băgat în seamă? Nu contează. Rămâne acea stare irepetabilă pe care a trăit-o el, am trăit-o și eu.

CREPUSCUL (VII)

PAUL EUGEN BANCIU

În Muzeul de Egiptologie din Cairo, printre vestigiiile unei istorii de șase mii de ani, urme ale vanității faraonilor, figuri stilizate și încărcate de simboluri ale unei mitologii ce trebuia să facă legătura între tărâmul efemer al vieții și nemurirea timpului, stă stincher, într-o acceasă poziție de receptare – scribul, cu papirusul în fată, pe genunchi, și cu șchia de trestie în mâna dreaptă, să lase posteritatea mărturia despre o epocă.

In umbra lui s-au așezat cronicarii, mai apoi istoricii, geografi și povestitorii cătorva sute de generații, cu sentimentul trecerii lor dincolo de barierele unei singure vieți într-o nemurire a numelui peste timp. De cealaltă parte, furia oarbă a năvălitilor străini de țară, de urmeli păstrate în scris asupra felului de a gândi al celor de acolo, îndreptată împotriva cetăților, dar și a cărților ce păstrau în memorie date despre trecutul și faptele oamenilor dinainte. Biblioteci arse, manuscrise trecute prin foc, ca din cenușa lor să nu se mai poată reconstituî nimic din ceea ce ar mai face legătura cu ce a fost. Vointa de scoatere din istorie a unor oameni iluștri, despre ale căror nume astăzi nu se mai știe decât din scriurile de mai târziu ale altor oameni iluștri pentru ca poporul acela să nu mai existe nici în memoria celor ce au venit și a urmașilor lor.

În umbra scribului stau azi milioane de scriitori, istorici, ziariști, ce lasă viitorimii mărturii despre ce se întâmplă acum ori doar simple povești în care să se regăsească sufletul celui de azi, ca din urmele acelora cei de mâine să poată reconstitui o epocă, un timp, cu credințele și pasiunile lui, cu felul propriu de a înțelege lumea, în toate culorile ei. Doar grămatice și geometrie mai cred că de la capătul de început al lumii totul a rămas neschimbăt. Culoarea unei epoci o dau cărțile populate cu personalități sau personaje din realitatea imediată, o dau gândurile ce se gândesc pe ele într-un anume fel acum, o dau cercetările fundamentale din varii domenii, destinate doar specialiștilor de mai târziu.

În umbra scribului din Muzeul de Egiptologie stau generații de oameni pentru care lumea reală este doar o paralelă la lumea lor, din care extrag subiectele, ori pe care o cercetează în niște detaliu nu la îndemâna oricui ar fi dornic să le afle. Stau toate poveștile despre viețile scriitorilor al căror nume a rămas în istoria scrisă a lumii, ca un surplus de informație trebuitoare doar celor ce le vor urma calea. Anonima statuetă care-l reprezintă cu un chip fără expresie, cu niște ochi ce privesc înainte, peste timp, devine în fața omului de cultură de azi chintesenta mărturisitorului, a omului așezat în mijlocul comunității, sau în apropierea celui ce o conduce, a mitologiilor ce împânzesc imaginarul colectiv cu sumedenie de zei, adunăți de prin preajma oamenilor, ca niște amulete purtătoare de noroc sau nefericire.

Cu un număr dat de semne hieroglifice, aflate la limita dintre pictură și grafică, simpla lor asociere reușind să dea alte semnificații mesajului, scribul a recompus în tăcere istoriile săngeroase sau de măreție ale celor ce peste patru milenii au condus o țară, fără a se depărta de cutumele lor, de legea înțelegerii omului în relația lui cu cosmosul și natura din jur. Ca peste timp, tot cu un număr limitat de semne, literele, scribul de mai târziu să compună idei, mesaje, chipuri ale contemporanilor, gânduri și sentimente, să lase o mărturie asupra sufletului unei epoci, aşa cum a văzut-o un om așezat în mijlocul comunității sau în apropierea celor ce o conduc, adunând din neantul imaginariului

colectiv urme ale simbolurilor zeilor vechi ce s-au păstrat ca niște umbre ale lor în cugetul oamenilor.

Dar privirea albă a scribului lasă să se înțeleagă și faptul că nu a putut vedea chiar totul, că și el era un simplu om, un mășteșugar cu carte care poate că n-a înțeles în detaliu chiar toate subtilitățile oamenilor din jurul lui ori poate să-a ferit să le spună, să le pună pe hârtie spre cunoașterea celor de mai târziu, niște simpli străini. Nimic empatic, chiar dacă nu o dată scribul va fi fost și sfetnicul faraonului, în competiție deschisă cu marele preot, a cărui figură stă risipită în tot atâtea simboluri ale zeilor de atunci, fără ca posteritatea să-i cunoască în vreun fel chipul.

Gestul mânii întepenite pe o hieroglie trimite la puținătatea mișcărilor pe care trebuie să le facă un scrib, la puterea de a sintetiza doar ceea ce e mai important și demn de a fi consemnat, ca mesajul său să fie că mai impede și concis, chiar dacă urmașii lui vor descoperi în spatele fiecărui papirus o istorie întreagă. Peste timp, în umbra diluată a scribului se adună mii de kilometri de suluri de hârtie, menite să se așeze ca niște perne pe tronul noului faraon, să-l ridice în ochii lumii, chiar și atunci când se leapădă de ea, chiar și atunci când lovește în credințele ei. Căci trăind mereu doar în propria lume, unde cel puternic și cel slab stau alături, pe scaune egale, urmașul scribului se simte părășat la facerea și desfacerea lumii, a destinelor oamenilor reali și încearcă să ia locul faraonilor pe care-i sfătuiește, acoperindu-se de furia unei glorie ce-i va grăbi ieșirea din istorie.

Umbra scribului și cea a iconarului anonim din Bizant, care umplea cu povești sacre pereții bisericilor, lemnul sau sticlă, pânza sau ocnițele chipurilor din icoanele de aramă și argint, urmaș al pictorilor sihastri de la Fayum, pentru care suprema sansă a existenței erau clipele în care conturau chipurile sfinților sau ale istoriilor lor. Fără dorință ca numele lor să ajungă la ceilalți oameni, dar să se bucure în taină când aceștia se vor fi minunat de frumusețea lucrării lor, ori pur și simplu se vor fi rugat la chipul sacru de pe pânză, lemn sau sticlă, ca și atunci când ar fi avut în față lor pe unul dintre mesagerii lui Dumnezeu.

Nimic sacru în gestul scribului de azi, gata oricând să-și așeze sub scaunul său inexistă, pe care grăbitul cititor le ia drept adevarări supreme. Nimic din simplitatea felului scribului egiptean de a tine papirusul pe genunchi, când calculatoarele pot da informații neesentiale, dar compromițătoare despre oricine și oricând, într-o egalizare a tuturor ființelor umane pe fiecare dintre palierele unde i-a așezat societatea, puterea banilor, talentul, vanitatea, politica, încât în spatele fiecarei dintre aceste personalități efemere stă un personaj ce încearcă să fie în același timp și faraonul și marele preot într-o lume reală, de dincoace de universul lui paralel.

Ce va rămâne din toate acestea? Nimic, atâtă vreme cât cărțile se tipăresc în tiraje confidențiale pe care le citeșc doar puțini ce mai văd în scris o artă, și nu un divertisment sau o diversiune, când memoria artificială îngheță filă după filă din memoria scrisă, pentru a fi folositoare nimănui ori unui mic grup de oameni, incapabili să se mai ocupe cu altceva. Umbra scribului se diluează. După șapte milenii rămânând doar statueta ce-l reprezintă, ca simbol al mesajelor unei lumi către viitorime, ca element peren al civilizației umane, care nu poate rezista în timp decât pe locul lui discret, cu un papirus pe genunchi și o trestie în mână.

JURNAL DE FAMILIE PIA BRINZEU

12 mai 1961. Agitație în casă. Un director din Minister a vizitat spitalul unde lucrează tata și a declarat că se plăcătă să ia cina singur. Tata s-a simțit obligat să-l invite la noi și va veni însoțit de alți doi tovarăși. Secuiriști, comuniști, cine mai știe? Problema este că sufrageria noastră nu e prea potrivită pentru asemenea invitații. Bunica a adus-o din Austria când s-a măritat cu bunicul și este tipică pentru lumea tiroleză în care a trăit ea. Adică are în jurul mesei, pe colț, o bancă de lemn, cu un spătar înalt până aproape de tavan, pe care sunt expuse vase și farfurii de cositor, iar la mijloc, acolo unde se unesc cele două tăblii de lemn, este un crucifix mare. Prezența lui este obligatorie. Se găsește fără excepție în toate sufrageriile din Alpii austrieci și elvețieni.

Aplecat peste cei care iau masa, Christul nostru a participat de-a lungul anilor la toate prânzurile și cîinele organizate sub el, un martor tăcut la zbaterile istoriei și ale familiei, de la integrarea Banatului în România Mare până la cel de-al doilea război mondial și instaurarea comunismului, de la nașterea mamei mele la copilăria mea, de la facerea și desfacerea averilor la invazia celor trei familii de chiriași, care trec acum prin camerele noastre ca să meargă la serviciu sau la baie. Spre bucuria bunicii, chiriașii au ajuns și la subsol: dacă n-ar fi ocupat camerele de jos, ne tot repetă ea, am fi ajuns și noi să locuim acolo, aşa cum s-a întâmplat cu mulți alți proprietari bogăți din oraș.

Ei bine, crucifixul trebuie acum scos cu orice preț, dar bunica nu este de acord. Cere ferm: să nu vină tovarășii! Tata este disperat pentru că nu poate contramanda invitația, iar mama navetează fără succes între o bunică în lacrimi și un tată nervos. Eu m-am ascuns cu o carte în mână, pretinzând că trebuie să învăț pentru școală, dar îi urmăresc cu atenție. Știu că în cele din urmă tata va avea câștig de cauză, doar este bărbat în casă și nimeni nu îi poate opune prea multă rezistență. Sau nu are voie. Sau nu se cuvine, căci aşa gădesc femeile din generația mamei și a bunicii mele. Casnicele depind de soții lor și nu-i pot contrazice cu una, cu două, iar feminismul îndărjit nu a ajuns încă până la noi.

Nu vezi că Iisus mai trăiește acolo sus, pe cruce? Îmi șoptește bunica. Nu vezi că mai respiră? Dacă îl dăm jos, va muri de tot.

Știu ce o frământă. Respirația celui răstignit se leagă în gândul bunicii de călătoria emigrantului, a celui care, o dată ce și-a părăsit locul de baștină și a devenit un *Ausländer*, vede trecerea dintr-o țară în alta ca o inspirație/expirație. Bunica și-a pierdut rădăcinile, trăiește într-o altă lume, cu alte limbi vorbite în jurul ei decât cele de acasă. Privind crucifixul și respirația lemnului simte viața bradului tirolez din vârf de munte, simte un alt aer întrând și ieșind din trupul ei decât cel al pustei bănățene, un pământ nerăcoros și devorator. Iar salvarea este respirația, aerul, zborul suflului vital. Doar asa se încolăcesc puterile cerului în jurul sufletului devenit prizonierul unei alte geografii. În aer te poți înălța oricât de sus dorești, el te ascunde ca o cutie cu fotografii și se asociază cu amintirea, cu arhiva, cu trecutul. Aerul conține taina celor nevăzute, iar atunci când ascunzi lucrurile în văzduh îți poți perpetua apartenența la un neam al tău, poți rămâne legat de un punct de origine și poți crea o axă corectă a lumii. Crucifixul nostru cântă în aerul camerei, spune bunica, iar respirația lui e viață adevărată. Dar tot bunica știe că de mulți au fost arestați pentru credințele lor. Chiar și bunicul Brînzeu a stat cinci ani departe de familie. Lucrurile rele se întâmplă repede dacă ești prea încăpătănat.

Crucifixul a rămas timp de câteva decenii într-o încăpere din pivniță. Ne-a apărăt și de acolo cu respirația lui, iar când a revenit iarăși la locul său de pe perete ne-a zâmbit cu îngăduință: știa că nu poate scăpa de frământările istoriei, dar tot așa de bine știa că, în cele din urmă, nu are ce să i se întâpte. Oricâtă atei ar veni la cină, lemnul tirolez va continua să trăiască prin frumusețea discretă a formelor și nuantelor sale.

JURNAL DIN ANII CRIZEI ROBERT SERBAN

Duminică, 10 iulie 2016

Mai sunt speranțe. Am auzit un copil de prin vecini spunând, cu năduf: *ce mă plăcăsești!**

Tudor mă întreabă:

-Tata, pe vremea ta focul se stingea tot cu apă sau cu suflat în el?

Miercuri, 13 iulie 2016

Tania m-a invitat la emisiunea ei de la TVR Timișoara. *Dar să nu vii singur, ia-l și pe Tudor!* Ce curaj pentru un moderator tv: să chemi, în direct, un copil de 5 ani, chiar dacă însotit de tac-su. Dar numai cine nu riscă nu căștigă. Tudor a fost emoționat și timid, nu s-a dat în stambă și nici n-a făcut vreun pocinog. Cumintești, a răspuns la întrebările Taniei, așa, mai pe scurt, iar la sfârșit i-a dărui un desen, pe care l-a făcut chiar acolo, în timp ce noi, adulții, povesteam despre una, alta. După emisiune, Tudor a primit mai multe telefoane de felicitare, printre care unul și de la Ana T., despre care tocmai mărturisise, în direct, roșu în obrajii, că e... prietena lui. Ana are 16 ani!

Luni, 18 iulie 2016

Aseară, după ce un elicopter militar a trecut pe deasupra casei noastre, Tudor m-a întrebat:

- Tata, când e gălăgie în cer, Dumnezeu ce face?

- Cum adică... ce face?

- Lui i-e frică sau nu i-e frică?

Vineri, 22 iulie 2016

- Tata, vreau să-mi fac un sendviș detotist.

- Un sendviș... detotist?! Dar cum e ăla, Tudor?

- Un sendviș cu de toate!

*

- Tata, aș vrea să beau un suc, așa..., răcitor, nu încălcitor.

Sâmbătă, 30 iulie 2016

Mama a împlinit azi 70 de ani. O să-o țină Cel de Sus ani mulți și buni!

- Tata, dacă ajungi în cer și faci prostii, Dumnezeu te trimite înapoi?

În parc, cu Tudor. Deși e trecut de ora 5, nu e nimeni. Ne jucăm amândoi, îi mai spun o poveste, o ghicitoare. Se cam plăcăsește... La un moment dat, văzând că pe una dintre porțile parcului a intrat o puștoaică, îi spun entuziaștă:

- Uite-o fetiță care cred că își cauță un prieten de joacă...

Tudor, fără să-și ridice privirea din pietricelele pe care le numără, îmi răspunde:

- Pe mine o să mă găsească.

Luni, 1 august 2016

După o noapte de mers cu trenul, am ajuns la Neptun, la Casa Scriitorilor. Așa cum i-am promis copilului, ne căzăm, ne schimbăm rapid și mergem pe plajă. De fapt, în apă, care e caldă, e grozavă, are 26 de grade. Vorba dlu Mihai Zamfir, bună să te sinucizi în ea. Noi ne bălăcim, cu colac și fără, peste valuri ori sub, spre mal ori mai... încolo. Aci ne face poze, iar Tudor are pe chip un zâmbet continuu. Îi place apa, nu are nicio teamă. La vârsta lui, stăteam doar unde marea atinge malul. El vrea spre geamanduri. Si fără colac!

*

După masă, ieşim să ne plimbăm. Tudor își amintește locurile, de anul trecut:

- Tata, mergem la cușca aia, unde sunt animale?

- Mergem, Tudor, dar nu sunt animale acolo, ci păsări. Cum le cheamă pe păsările alea?

- Cum le cheamă?

- Păi tu să-mi spui.

- Îmi zici prima silabă cu care începe?

- Pă...

- Păsări!

*

Cineva încearcă să facă puțină conversație

cu Tudor, care se dă într-un balansoar, în curtea Casei Scriitorilor. Aud fără să vreau:

- Si unde mergi tu, la grădiniță sau la școală?

- Nu merg niciunde, că sunt în vacanță!

Martă, 2 august 2016

Fiu-meu mă provoacă:

- Tata, vrei să vedem cine stă mai mult sub apă?

- Da, haide!

Ne scufundăm, ieşim.

- Bravo, tata, ai câștigat... Acum vrei să vedem cine stă cel mai puțin sub apă?

*

- Tata, pot să-ți arăt cum nu stau în niciun picior?

Miercuri, 10 august 2016

Fiind la mare și jucându-se în nisip, printre scoici, Tudor a fost plin de perle toată săptămâna. Nu mi-a rămas decât să le culeg și să le însir.

*

- Mi se mișcă un dintre, tata.

- Ia să văd... Nu se mișcă. Să, oricum, e unul de lapte. Åștia de lapte o să cadă și...

- Si o să fiu știrb?

- Nu, Tudor, o să-ți dea dinții definitivi, pe care o să îi ai toată viață și pe care trebuie să îi speli cu perișa, după fiecare masă, ca să fie sănătosă, ca să nu te doară, ca să nu...

- Dar dinții de aur când îmi dau, tata?

*

Un băiat mai mare, văzându-l meșter pe Tudor în mânuirea telefonului mobil, îl chestionează:

- Dar tu de căți ani telefonul?

- De mulți ani...

- Cam de căți?

- Cam de vreo cinci-șase ani.

*

- Cam căști, Tudorică... ti-e somn?

- Nu, nu, tata! Așa îmi fac eu poftă de joacă.

*

- Tudor, hai mai spre mal, că aici trece apa peste tine.

- Nu apa trece, valul trece peste mine! Ia uite...

*

Âsta micu' și-a făcut o rană. Superficială. Ariana îi spune:

- O să punem puțin spirt, o să suflăm acolo și o să-ți treacă.

- O să-mi treacă până mă mărit?

*

- Ești mortal, Tudorel!

- Sunt mortalul tău!

*

După ce căpitanul de cursă lungă și prozatorul Constantin Costache ne-a oferit o splendidă călătorie cu barca în jurul cazonului din Constanța, Tudorică a concluzionat entuziasmat:

- Când mă fac mare, nu-mi mai cumpăr mașină, îmi cumpăr vapor!

Vineri, 14 august 2016

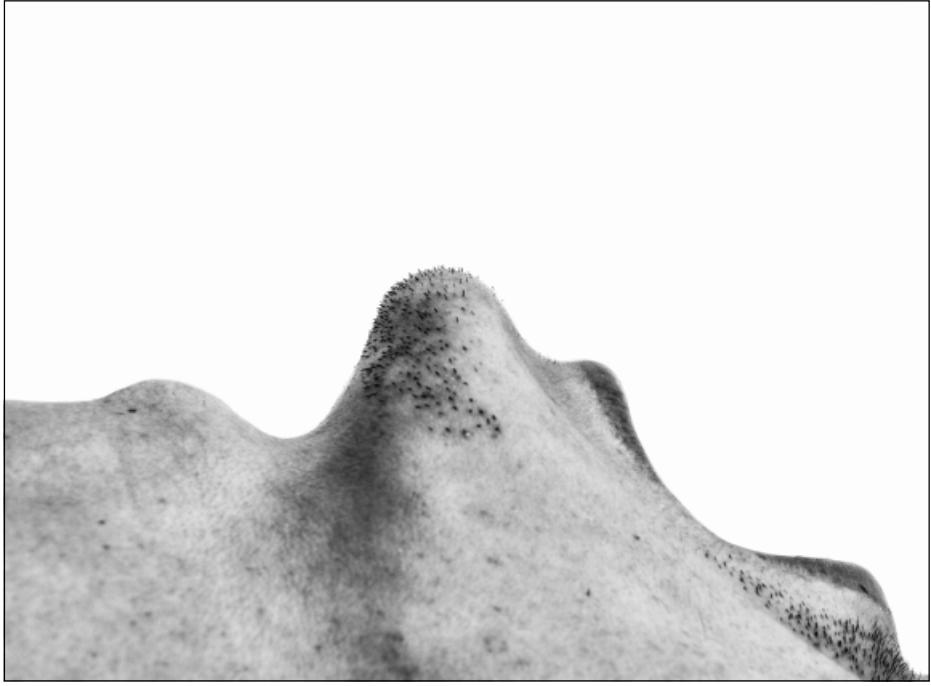
Mergem spre Turcinești. Ne oprim în Severin. Înțâi, în parcul de deasupra portului, ca să tragă Tudor cu tunul, așa cum am făcut-o și eu, la vârsta lui. Apoi, parcăm lângă Piata Mircea, unde, cândva, era autogara mică. Mă uit după chioșcul în care se vindea, în anii 80, bragă. Nu mai e, acolo s-a făcut un parc. Dar chiar peste drum, într-o casă, se văd dulciuri turcești. Luăm căte un pahar de bragă. Din vorbă în vorbă, aflu că bragajul e nepotul celei de la care cumpărăm minunata băutură acum 30-35 de ani. Bătrâna a murit, dar mama lui a făcut tot asta, el, la fel, iar după colt, băiatul său vine înghețată turcească, halvă, sifon, bragă. Leftină - 1 leu paharul. Tudor primește și o înghețată de vanilie. Si o mică excursie prin centrul Severinului.

*

- Tata, în Cer e voie cu telefon?

- Nu cred... Ar suna și i-am deranja pe ceilalți.

- Si dacă îl punem pe mut tot timpul?

PASTAFARIENII LITERATURII RADU PAVEL GHEO

În textul apărut aici luna trecută, deplinănd starea tristă a tirajelor de carte din România, am vorbit despre "un popor necititor", o populație semianalfabetizată. Poate că tonul a fost cam dur, dar realitatea îl susține: prin comparație cu lumea la care ne place să ne raportăm, la noi se cumpără și se citesc foarte puține cărți, iar asta ar trebui să ne îngrijoreze – dacă nu cumva ne multumim, relaxați îngă grătare și lăzile de bere, cu eticheta de popor *bon viveur*.

Fenomenul nu e apreciat la justă lui importanță dintr-o confuzie regretabilă: în general, se consideră că lectura cărților este o activitate profund intelectuală, un apanaj al elitelor – puțină, multă, atât cîtă și mai rămasă după valurile de emigratie ale "creierelor" locale. Numai că nu e așa. Sau nu-ar trebui să fie așa. Cărțile, filmele, teatrul sunt forme de educație și de divertisment pentru *publicul larg*. Așa s-au dezvoltat ele de la bun început. Poate că, în particular, *Ulise* al lui James Joyce se adresează unui public intelectual restrins, iar *În căutarea timpului pierdut* pretinde un cititor rafinat, așa că nu sînt genul de cărți care să facă tiraje de milioane de exemplare pe termen scurt (pe termen lung e altă poveste). Dar literatura în general, carte tipărită, se adresează publicului larg. Cartea e un produs de masă, acesta fiind și scopul tiparului: să multiplie, să răspindească, să răspundă unei cereri-poftă de lectură a oamenilor. Altfel, cărțile, asemenea gravurilor, ar putea fi multiplicate în cîteva sute de exemplare personalizate, pentru rafinați, și gata.

Ei bine, la noi tocmai această masă de cititori lipsește. Sau a dispărut în ultimul sfert de secol – habar n-am, fiindcă tirajele de dinainte de 1990, nefiind impuse de păcătoasa nevoie de profit capitalistă, nu sînt deloc relevante. Asta e și adevărat îngrijorător. Nu au dispărut (chiar dacă s-au rărit simțitor) cititorii de literatură înaltă, intelectualii, rafinații degustători de experimente literare, pasionații de poezie. Ei au fost întotdeauna și în orice societate putini la număr și apartin unei elite intelectuale așa cum se găsește pretutindeni în lume, inclusiv în România și în țările subdezvoltate (scuză să-mi fie repetiția). Au dispărut în schimb cititorii obișnuiți, acel public masiv care în țările cu un nivel de educație decent citește de placere cărți de toate soiurile, inclusiv așa-numita literatură de consum. Tocmai genurile populare nu sînt deloc favorizate de cititorii români, ba chiar dimpotrivă.

Iată un lucru mai puțin cunoscut – sau mai puțin remarcat și comentat: scăderea dramatică a tirajelor literaturii de consum în România. Cum la noi nu există studii sistematice asupra vînzărilor de carte, mă văd nevoit să mă bazez în principal pe informațiile neoficiale venite de la oamenii din bransă, mulți dintre ei prieteni vecchi și profesioniști autentici, care s-au specializat din mers, începînd din 1990, în arta editorială. De exemplu, umblă vorba că la începutul anilor 1990 (mai exact, în 1992) editia românească a primului volum din ciclul *Dune* al lui Frank Herbert s-ar fi vîndut într-un tiraj inițial de 80.000 de exemplare. E drept că în acea vreme, în primii ani de după revoluție, există o serie de carte tipărită de care îmi amintesc cu nostalgie și, uneori, cu un vag amuzament (apăreau zeci de cărți proaste cu eticheta "Respinsă de cenzura comună", cînd de fapt în multe cazuri cenzura fusese pur și simplu una estetică, nu politică), dar chiar și așa... zeci de mii de exemplare e un ideal la care editorii români rareori mai ajung.

R evenind la literatura de consum, e de-a-juns să spun că există autori de romane SF sau *fantasy* care în țările vestice sau în Statele Unite se vînd în zeci, sute de mii, chiar milioane de exemplare, dar care în România, odată traduși, au adesea tiraje mai mici decât ale unor prozatori – sau chiar poeti – români contemporani. Iar asta e absurd. E ca și cum, exagerînd puțin, la noi Immanuel Kant ar avea o audiență mai largă decât Stephen King, ceea ce poate suna măgulitor pentru inteligența națională, dar e anormal. Lectura cărților a devenit apanajul clasei educate, s-a transformat într-un indicator al statutului social (sau, mai degrabă, intelectual) și, în alt registru, al unui imens dezechilibru cultural. Teamă mi-e că în vîreun deceniu cititorii de literatură din România vor deveni un fel de sectă măruntă, cam ca pastafarienii, și își vor propovădui religia printre tot mai puținii însă capabili să citească o pagină fără poze.

Și cum ar suna normalitatea? Îndrăznesc să avansez niște cifre aproximative, care mi s-ar părea firești pentru o națiune pretins educată. Evident, nu ne putem compara cu vecinii noștri maghiari, care au o cultură scrisă mai veche și mai rafinată (fiindcă tradiția contează), dar normalitatea ar însemna totuși tiraje de minimum patru-cinci mii de exemplare pentru prozatorii români contemporani recunoscuți, cu vîrfuri de douăzeci-treizeci de mii pentru rarele bestselleruri, măcar douăzeci de mii de exemplare pentru traducerile din bestsellerurile apartinând așa-numitei literaturi de consum. Pentru editorii din România așa ceva ar însemna raiul. Iar în rai, după cum se știe, nu ajunge nimeni decât după moarte.

ULTIMUL MAGISTRU

CLAUDIU T. ARIESAN

(I) Nu cred că va fi posibil ca o altă personalitate singulară să atingă prea curând cotele de popularitate planetară, autoritate unanim recunoscută și vogă mediatică sub nimbul cărora a trecut la cele veșnice Umberto Eco (1932-2016). Poate doar cei doi Stephen (King și Hawking) să se bucure de o notorietate comparabilă în ultimele decenii, primul ca scriitor, al doilea ca savant, dar tot italianul rămâne reperul superior, fie și prin simplul fapt că a îmbinat succesul ambelor vocații cu egală pregnanță. Reiterează admirabila rememorare făcută de Pia Brînzeu în volumul *Zile și semne* (Excelsior, 2004) momentului când genialul semiotician, sastisit de confuzia și haosul ce domneau în mintile colegilor săi de Congres Mondial asupra unificării și definirii domeniului, declară nervos că "el oricum se lasă de semiotică și se apucă de beletristică. Poate așa va ajunge celebru"! Omagiul concret și aproape instantaneu după despărțirea de prezența fizică a magului peninsular realizat de editura ișeană Polirom mi se pare de aceea unul vrednic de semnalat.

Umberto Eco, *Scrisori despre gândirea medievală* (trad. Cezar Radu, Corina-Gabriela Bădiliță, Ștefania Mincu, Cornel Mihai Ionescu, Dragoș Cojocaru, 805 p.) este un tom formidabil nu numai prin proporții, ci și prin conținuturi. Doar celebra și la fel de masiva sinteză din 1948 a lui Ernst Robert Curtius, *Literatura medievală și Evul Mediu latin* (echivalată la noi abia în 1970) mi-a dat, peste ani, același sentiment de stăpânire totală și aproape renascentistă a întregului domeniu focalizat și a instrumentarului adevarat unei atare întreprinderi. Tot ca acolo, studiile docte de estetică și filosofie medievală sunt urmate de texte mai puțin științifice ("minore, de popularizare și extravagante", cum le socotește autorul), ce se transformă într-o platformă îmbinatoare de familiarizare a cititorului nespecialist în domeniul pe care Eco îl definea, "plin de afecțiune", încă din 1973: "dacă nu meseria mea, hobby-ul meu – și tentația constantă – și îl văd în toate, transpărând în lucrurile de care mă ocup, care nu par medievale și totuși sunt".

Harul său oratoric calchiat pe un enciclopedism autentic, verva pe alocuri epustuflantă, scriitura densă și totuși relaxată, doza bine temperată de histrionism, aplecarea spre artele vizuale și, în special, spre cinematografie din ultima perioadă nălăproiecteză ca un posibil model neo-renascentist de *homo universalis (post)modernus*. Să sperăm că nu e oximoronică alăturarea termenilor de mai sus și că alți titani – similari ca impact și valoare – vor mai emerge în noosfera viitoare, cu asemănătoare "opere deschise" și vieți la fel de inspiratoare întru performanță culturală.

(II) La fel de spectaculoasă, chiar dacă într-un registru complet diferit, este colecția de eseuri Umberto Eco, *Cronicile unei societăți lichide* (trad. Oana Sălișteanu, Maria Boghiu, Polirom, Iași, 2016, 378 p.). Selectând câteva zeci dintre cele peste 400 de "pliculete ale Minervei" (rubrică ținută în "Espresso" din 1985 până în 2015), antologia oferă un portret extrem de interesant al lumii de azi, denumite "lichide" de Zygmunt Bauman tocmai pentru a sublinia dificultatea circumscrierii epocii post-postmoderne. Fără a oferi neapărat soluții, Eco fixează memorabil reperele... lipsite de repere ale crizelor vremii pe care le străbatem împreună, cu crescută stufoare. Locul comunității a fost luat de un "individualism nestăvilit", în care nimeni nu mai este tovarășul de drum al celuilalt, ci dușmanul de care trebuie să se păzească" – o absentă a valorilor trainice îngăduind procesul de "lichefiere" socială, unde se pierde certitudinea justiției și singurele soluții pentru un individ lipsit de repere sunt apariția publică cu orice preț și consumerismul".

Iar criza vieții religioase tradiționale, a autorităților și a ideologilor a dus la un fenomen și mai grav, cu consecințe dezastroase, vizibile aproape zilnic pe fluxurile de știri: "după ce a pierit credința unei salvări venite de sus, de la Stat sau de la revoluție, tipică pentru această tranziție este mișcarea celor indignați (...) care știu ce nu vor, dar nu știu ce vor (...) care acționează, dar nimeni nu mai știe când și în ce direcție. Nici măcar ei". Iar vorbele acestea erau puse pe hârtie la începutul lui 2015, când amploarea fenomenelor violente și teroriste (de grup, organizate sau izolate și inexplicabile) nu atinsese cotele paroxistice de acum.

Pledoariile sale pentru cultura clasică, assimilarea valorilor greco-latine și salvagardarea celor creștine sunt naturale, directe și memorabil umoristice, ca în episodul cu adolescentii cool ce străbat un muzeu celebru și interpretează pictura martirei cu ochii pe tavă drept o scenă din horrorul *Night of the living dead*, iar scena Sf. Martin de Tours sfâșiuindu-și în două mantia militară ca inspirat protest ecologist anti-Armani!

(III) Și dacă tot veni vorba de subiecte sincronizate la dezbatările fierbinți ale momentului, recomandăm carteaua eminentei orientaliste Nadia Anghelușcu, *Noi și Orientul arab*, Polirom, Iași, 2016, 336 p., excelentă panoramare prin studii și cercetări aplicate a civilizației ce a produs, de-a lungul secolelor, nu doar teroare, ură confesională și resentimente, ci și cetăți fizice și culturale de mare preț, o uriașă literatură și o memorie savantă ce a salvat și augmentat părți însemnante din patrimoniul spiritualitatii europene, ce altfel s-ar fi pierdut pentru totdeauna.

PROMISIUNEA UNEI DIMINETI DE VARA

ADRIANA CÂRCU

La începutul acestei veri m-am întâmplat de mai multe ori, dis-de-dimineață, cu treabă, prin orașul meu natal, Timișoara. Anticipând parcă un vechi sentiment, am ținut de fiecare dată să merg pe jos, în ciuda distanței și a grabei. Probabil că acesta este motivul pentru care liniștea răcoroasă, lumina scintilantă și calmul dinaintea irupției diurne mi-au amintit de multe alte dimineti ale verilor mele.

D

e fiorul răcoros de la ora 5, singurul din întreaga zi, când cauți cu ochii închiși pătura aruncată în timpul nopții și reintri în somn cu o nouă dulceată. De cântecul păsărilor pe care îl percep visând în visul lor, de semnalele distante ale guguștiucilor, de nerăbdarea aflată încă în somn, de a intra în zi.

De zgomotele curții din Piața Maria, când glasul vecinilor intra și ieșea din vis și când soarele iradia deja prin fantele ruloului, lăsând praful să se transforme în pepite plătuitoare.

De anticipația plină de nesom dinaintea călătoriilor pentru care trebuia să te scoli cu noaptea în cap, de pârgul unduitor al lanurilor, de verdele fulgorant al pădurilor, de scânteierea albastră a mării, ca o victorie, la capătul drumului.

De diminetile care încheiau o noapte nedormită, de lectură, de amor, sau de însoțiri prietenesci, lucruri pe care nu voiai să le schimbi pe somn.

De leagănul plopilor ce stăteau drept în mijlocul ferestrei de la dormitorul de pe strada 16 Februarie și de visarea în care mă relansa mișcarea lor.

De miroslul reavân al străzii proaspăt udate de mașinile-stropitori, de coada jovială la lapte și iaurt, la 7 dimineață, în curte la Telefoane. De aburul cornurilor proapete de la brutăria de lângă și la mândria gospodărească de a traversa centrul gol de oameni cu un mic-dejun proaspăt în plasă.

De primele raze de soare ivite din orizontul mării, la sfârșitul unor nopți care aveau ca scop tocmai ivirea sclipirii lor.

De colțul camerei în care apare prima suliță de lumină, de creanga mărului care îi urmează reflectată pe zidul alb, de explozia aurie care umple locul de promisiuni.

Și de fiecare dată, acel freamăt interior iscat de posibilitățile zilei ce se întindea înainte, de bucuria de a o înțepe și de nesfârșitul ei. O zi care purta în ea acea însoțire misterioasă dintre improbabil și posibil, dintre dorință și împlinire, dintre dor și alinare.

O

zi de joc și uitare, de nisipuri fierbinți și de bătăi repetate de val, o zi în care soarele străbate prin genele închise ca un disc portocaliu aflat în interiorul pleoapei tale.

O zi vizitată de furtuni, cu ape care acoperă străzile, prin care trecând în picioarele goale, încă simți fosta fierbințelă a pavajului.

O zi leneșă și albă pe care s-o poti mobila după cum îți-e vrerea, pe care s-o lași în viață ei sau s-o stăpânești oră de oră după un plan al plăcerii.

O zi pe care s-o petreci citind o carte din scoarță în scoarță, iar seara să nu vrei să vezi oameni, pentru a mai rămâne o vreme în ea, în zi și în carte.

O zi în care să te lași purtat de puterea nevăzută a muzicii, într-un halou de sunete ce după un timp par să izvorască din propriul tău gând.

O zi plină de cuvinte, de magia spusului lor, de rostiri în care te descoperi privindute ca într-o oglindă de cristal.

O zi luată cu treburi din iureșul cărora răzbate când și când, pentru o clipă, bucuria conștientă a verii.

O zi fierbinți, cu pavajuri topite, cu copii scăldându-se în fântâni arteziene, care totuși nu te lasă să te plângi de caldul ei, pentru că știi că el trece.

O zi în seara căreia, ascultând greierii, urmărești umbra viei pe peretele casei și rămâi până târziu cu ochii la stele.

Toate aceste zile poartă în sine împlinirea a ceea ce diminetile, vara, par să promită. Vine apoi o vreme când promisiunile se împuținează, iar din puținul lor o parte tot mai mică trece în zona aurită a împlinirilor. Diminetile petrecute în urbea mea, cu liniștea și lumina lor mi-au amintit de un lucru pe care începuse să-l uit, și anume că o dimineață de vară este ea însăși împlinirea unei promisiuni.

EDITIA AGÂRBICEANU (2)

ALEXANDRU RUJA

Ion Agârbiceanu, *Opere*, Editie îngrijită, notă asupra editiei, bibliografie, note și comentarii, referințe critice și glossar de Ilie Rad. Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2015, vol. III – 1807 p.; vol. IV – 1403 p.

Volumul al treilea din ediția realizată de Ilie Rad cuprinde tot *Schițe și povestiri* (1923 – 1959), iar al patrulea, *Povestiri și nuvele* (1906 – 1964). Agârbiceanu simte bucuria povestirii, lasă imaginația să structureze cursul națiunii. "Câte nu ti se-nchipui dacă te lași o dată pradă povestilor" – citim într-un text care ar putea deschide o artă poetică.

Povestire mai extinsă – *Hoțul* – esențializează un adevărat subiect de roman. Personajul nu are nume, sugestia este bine folosită, cu bune rezultate în construcția epică. Înainte să apară, personajul se întâmplează din povești, mai întâi din "veștile ce ni le adusese râna nuntă", apoi din povestea lui Ionaș din *Porumbari*, după care chiar dintr-o întâmplare directă, la care și natura dezlănțuită este parte. "Hoțul" însuși își narează povestea de iubire cu fata "bogătanului", devenită "crâșmăriță în Dealul Mare la Făgădău Rosu". Tot o poveste de iubire este și cea dintre Ionul Bodii și Marina, care se convertește, pe parcurs, într-o poveste fantastică, iar după ce "trecu ani mulți, o viață de om", în pădurile de pe Negrileasa se vede arzând mereu o flacără (ascunzând, parcă, o comoară), iar copiii, "care umblă cu vitele pe Negrileasa", povestesc că prin poienile pădurii "se tot iubește un moș bătrân. Umblă-ncet, stă pe loc, se pierde prin pădure și iară iasă la lumină, într-altă poiană" (*Comoara*).

Povestirile și nuvelele lui Agârbiceanu nu pot fi restrânse la o singură modalitate, nu pot avea un comentariu standardizat. Ion Agârbiceanu este un prozator polivalent și reușește pe o operă extinsă să scrie în registre diverse, să folosească aproape toate modalitățile întâlnite în epică într-un timp atât de îndelungat pe care se întinde creația sa în proză. Întâlnim, spre exemplu, în povestirea *Pustnicul Pafnuție și ucenicul său, Ilarion*, o tehnică uzitată până în modernitate, aceea a relationării povestirii cu alte texte sau a desprinderii națiunii ca geneză din alte texte. "Povestirea din această carte e făcută pe vremea unor vechi însemnări, aflate pe foile mucegaite ale unei bucoavne groase, dintr-o sfântă mănăstire. Cartea poate avea trei sute de ani. Foile tipărite sunt în limba slavonească. Iar cele netipărite, de la sfârșitul cărtii, poartă însemnări din graful nostru." Povestirea este construită pe paliere epice și fiecare personaj duce cu el o altă poveste. Dumitru era mai demult "păcurar" în munte, unde s-a desfășurat povestea unei iubiri cu o "nevastă", într Amplare după care "a lăsat oile, a alergat în codri departe și pierdut a fost și pentru stână și pentru părintii lui". A ajuns la un schit și schimbul de acolo, Ilarion, i-a schimbat numele din Dumitru în Pafnuție. Rămâne singur la schit după moarte lui Ilarion și stă de vorbă doar "cu brazi, cu ciutele și cu paserile". Povestirea, deci, nu are o desfășurare liniară și prozatorul complică firul epic.

La schit vine și Nechifor Preda, care vrea să devină ucenicul pustnicului. Nivelul dialogului și al confesiunii se schimbă și noul venit vrea să se cunoască pe sine ("vreau să știu cine sunt eu..."; "... nu mă cunosc pe mine însumi"). Dezbaterea trece pe plan existențial și o undă de mister înconjoară

întreaga povestire. "Pe drum se gândi mereu la ciudătenia acestui fecioră. N-a ucis, n-a pus foc, n-a umblat în păcate cu muieri și, îată-l, vine să trăiască în pădure". La începutul povestirii *Popa Man* se precizează că este "povestire după o legendă" și sunt trecute ca motto patru versuri dintr-un cântec vechi: "Când tun în biserică/ Fetele-mi pun piedică/ Si când tun în liturghie/ Ele-mi trag cu ochiul mie!"

În nuvela *Tara și Neam* folosește această tehnică. Aici nu mai este un text vechi, întâmplător, ci un manuscris primit, pe care-l dă publicitate. Prozatorul încarcă nuvela de realism, dar nu rămâne doar aici, transferând cursul epic pe seama unui personaj și evitând astfel nararea la persoana a treia. "Doctorul M.N. mi-a încredințat acest manuscris, pe care-l dau publicitații la dorința autoarei, după ce l-am citit împreună cu tovarășa mea de pribezie, soția mea, Maria". Este o lungă epistolă a lui M.N. (devoalată la sfârșit ca fiind Maria Negru) către Andrei (unele sunt răspunsuri la epistolele sale – "Citesc corespondența ta și-mi pare că fiecare literă a fost scrisă cu greu, cu chin") și de aici o accentuare a subiectivității în toate problemele atinse/ dezbatute în epistole – iubire, război, Patrie, viață, moarte, Neam, sacrificiu, primejdie, datorie, durere, dreptate etc. – deci, sentimente, dar și evenimente, generatoare de atitudini diferite, un amalgam de reacții diverse.

Războiul schimbă reperele și distorsionarea acestora nu poate fi perceptuat neutru. "Acum încep să pricep, Andrei, cine-a răsturnat legile vieții, cine a alungat vechiul aer, pe care-l respiram și care, atingând lucrurile, le facea atât de cunoscute, atât de ale noastre, înțeleg cine ne-a suflat în față, peste lucruri, peste firea întreagă, atmosfera aceea nouă, care face să ne pară toate lucrurile streine, nepătrunse, în așteptare". Povestiri istorice ori evocând momente din luptele de eliberare națională, mai ales legate de perioada premergătoare și din timpul Marii Uniri, sunt multe în opera lui Agârbiceanu. Vornicelu, retras în munți, vine în sat "cu două săptămâni înaintea adunării celei mari de la Bălgărad" și adună satul pentru participare la eveniment. (*Vornicelul*). Alte povestiri cu tematică asemănătoare: *Pustiu, Visurile, Valurile, vânturile*.

Povestile de iubire din *Povestiri și nuvele* au succulență epică și ele se desfășoară între două borne destul de distanțate, între realismul crud al faptelor și preceptele morale. Dar tocmai acest perimetru larg îi dă prozatorului posibilitatea să se miște cât mai lejer, să nareze fără îngrădiri, să se poziționeze liber și fără încorsetări în desfășurarea acțiunii. Personajele povestirilor ascultă de mai multe glasuri, se supun mai multor chemări și sub presiunea acestora prozatorul reușește să le dea complexitate comportamentală și caracterologică. Dan – personajul central din nuvela *Două iubiri* (publicată în "Luceafărul", 1906, nr. 2) – se îndrăgostește de Ella, fiica unei "baronițe". Tânărul învățăcel, prins în mrejele iubirii, la școală "sta de multe ori cu carteia în mână ceasuri întregi și nu putea învăța trei șiruri" până a primit o scrisoare de la Ella.

Nuvela are o tensiune crescândă. "Dar, iată, de când s-a întâlnit cu Ella, el a început o altă viață, și părea că toată lumea îl privește cu ochi buni. Ella era străină, dar lui Dan i se părea că de-ar fi toți străinii așa, ar fi cu toții frați". O nefericită întâmplare, care îi arată și alte fațete ale traiului printre străini,

schimbă această opțiune. Glasul iubirii este eclipsat acum de un alt glas, care vine mai din adâncuri, chemându-l spre locurile naționale. La adunarea din casa baroniei, Dan asistă la jigniri pe care nu le poate accepta. "Căci el, când a început domnul acela să vorbească, a simțit așa deodată trei junghiuri în inimă, de s-a gălbenit ca pământul".

În povestiri și nuvele există o anumită simplitate și suplete a firului epic, care, însă, nu anihilează tensiunea povestirii, deoarece are mai multe puncte înalte ale conflictului. Femeie adulterină, Stana – din nuvela *Stana* (publicată sub titlul *Piciorul de lemn* în mai multe numere din revista "Cosânzeana", 1922) –, trăind cu "fileru" în timp ce Andrei era în război (de unde se întoarce cu un picior de lemn), își răscumpără, într-un anumit grad, faptele care o incriminează moral prin "spovedania" în fața propriului său fiu. Povestirea are și un accentuat substrat etic. "Ascultă, deci Ionică! Începu Stana, cu voce tot mai încercată. Am avut ibovnici. Odătă vei ști mai bine ce-i asta și atunci să mă disprețuiești și mai mult decât acum. Să nu uiți! O, așa ceva nu se poate uita! Da, am avut ibovnici și până a fost tatăl tău dus și după ce s-a întors nenorocit acasă. Pe filărul l-am avut și pe cății alții! Ieseam noaptea pe fereastră și mergeam să mă tăvălesc cu ei". Maria din *Stafia* se aseamănă cu personajul din nuvela *Stana*.

Lumea schitelor, povestirilor și nuvelelor lui Ion Agârbiceanu este o lume cu trăsături distincte, o lume a toposului transilvăean, în special din Munții Apuseni (tinutul Bucumanilor), cunoscut atât de bine de

ION AGÂRBICEANU OPERE

IV. Povestiri și nuvele (1906-1964)

ACADEMIA ROMÂNĂ
Fundăția Națională pentru Știință și Artă

prozator mai ales din perioada când era preot la Bucium Șasa. Nu împărtășesc părerea celor care îl așază pe Agârbiceanu într-o singură formulă literară, în corsetul unui singur concept (realism, spre exemplu). Acestea sunt de cele mai multe ori deformatoare și pot fi folosite, cu precauție de rigoare, în scopuri didactice. Opera lui Agârbiceanu are anvergura marilor creații, nu încape într-o formulă, este mare –, deci asemenea întinsei mări (cu furtunile și valurile sale, cu înălțări și căderi), în care se varsă fluviu și râuri, ce nu mai pot fi recunoscute în întinderea mării.

OSPĂTUL SOLEMN

Cele trei părți ale recentei antologii semnate de Ion Jurca Rovina – *Ospătul solemn*, Editura Palimpsest, București, 2016 (*Dubla postură, Evadarea în zbor, Tânțuirea iconarilor*) includ și poezie datată, permitând o încadrare temporală, de la primele creații (1964) spre cele dintr-un timp care încheie selecția. Real și imaginar, ironie și sarcasm, bălcă și seriozitate alternează în poezie, într-o dorință de a cuprinde ipostaze complexe.

Sunt straturi interferente în cele trei cicluri, care exprimă o stare, dar și o experiență existențială, ce trebuie fixată în versuri. Discursul poetic al lui Ion Jurca Rovina urmează să reliefze deci *starea și experiența*; și mai puțin atenția acordată cuvântului. Expresia poetică este, nu rareori, dură, în volute expresioniste, revârsare a unui temperament uneori dezlănțuit, tumultuos, alteori retractil, ursuz, ferindu-se de lovitura dură cu lumea. Postura poetică poate fi și de sfidare, dar și de acceptare (*Dubla postură*). Tensiunea vine din această stare tranzitorie, nu dilematică, ci, mai mult, contradictorie. Zborul și prăbușirea stau alături, despărțite doar de o fină și imperceptibilă graniță. Nu este mult până la înălțare, dar nici până la prăbușire. Poezia lui Ion Jurca Rovina traduce liric zbuciumul acestei experiențe existențiale. *Zbor, agonie, prăbușire, scepticism, abisal, blestem, vid* sunt cuvinte ce intră în sinteza titlurilor poeziei, marcând un sens al demersului poetic.

Tânțuirea iconarilor – o sintagmă patinată, cu valori polisemantice, Tânțuirea implică putin dor, dar și putin regret, jeluire, dar și compătimire. Cuvântul are o încarcătură muzicală ce descătușează/ provoacă reacții afective. Nu *tânguiosul glas de clopot* vibrează în această poezie, ci *tânguiosul glas al vieții*, trăită între dramatismul pragmatic și idealitatea fericirii. Carte regăsită, *Tânțuirea iconarilor* a ieșit, maiorescian vorbind, dintr-un timp al ei, când putea să modeleze și să contribuie la impunerea unei atitudini poetice.

În *Ospătul solemn* atitudinea lirică se schimbă. Nu de o dezlănțuire pantagruelică este vorba aici, ci de o lirică discretă, usor confesivă, structurată filigranat pe subțiri și fine file de viață. *Ospătul solemn* este, de fapt, un amplu *poem despre dragoste* în secvențe dispuse polifonic și muzicalizate simfonic. Poeziile volumului nu au titlu, fiind doar numerotate pe structuri mari (*ianuarie – decembrie*) și pe secvențe (1 – 366). Fixarea pe lunile și zilele anului este o evidentă, iar integrarea sentimentului individual în marea mișcare a timpului dă amplitudine vizuială. Acest jurnal liric al iubirii psalmodiază în vers legănat, în ritm melodios, sacadat ori continuu, în tonalități luminoase ori cu accente umbrite. Este o percepere din unghiuri diverse a unui sentiment complex, cum este cel al iubirii. Urmărind notațiile lirice pe zilele anului, poezia urcă și spre zone meditative, transgresând realul imediat.

Elegie pentru un sărut se leagă de *Ospătul solemn*, prin fine fire subterane, fiind, deopotrivă, un tandru poem al iubirii, o psalmodie lirică pe imaginea ființei iubite, dar și o acută meditație asupra trecerii ori a răscumpărării ființiale prin artă. "O să mă cauți/ într-un cuvânt,/ în frunza care zboară în cer,/ lângă copacul înclinându-și /cu înfiorare creanga /să-ți sărute genunchiul,/ o să mă cauți cu toamna/ când se scutură /fără frunză / cu cuvântul."

POEZII SNEJANA UNG

TENSIUNE & JOC

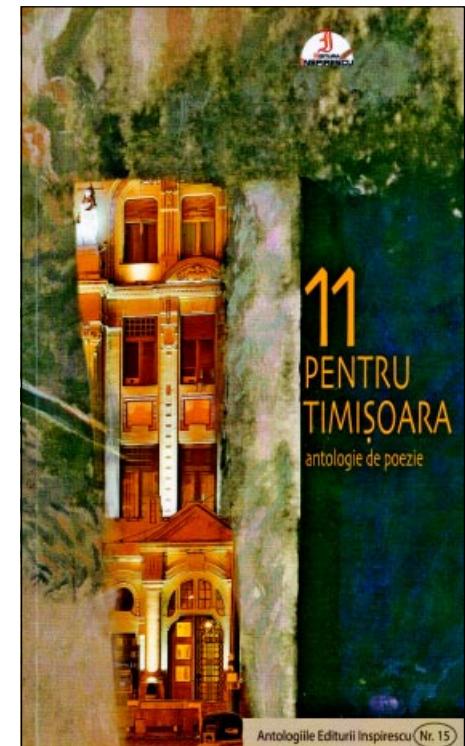
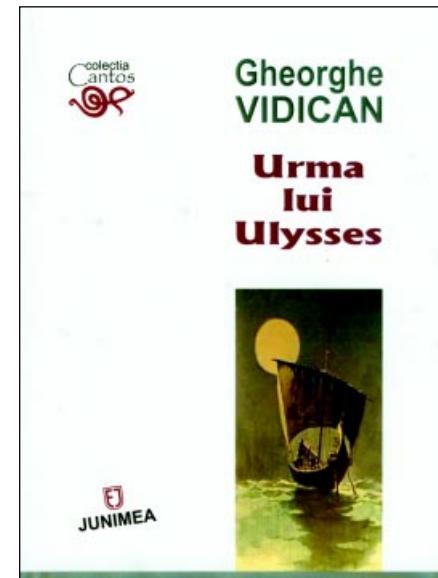
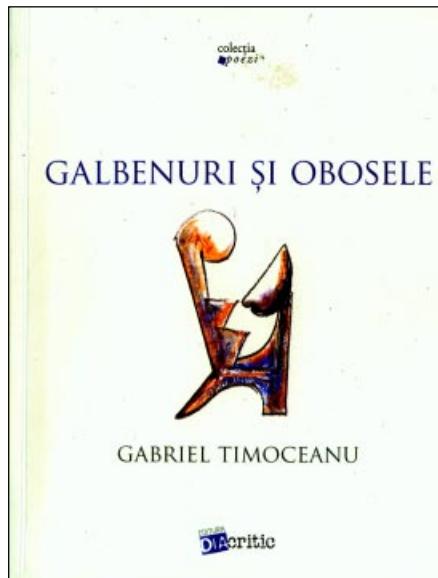
O primă impresie pe care lectura volumului de poezie *Galbenuri și obosele*¹ al lui Gabriel Timoceanu o creează e aceea a unui spectacol al cuvântului. Marca sa distinctivă, stranietațea limbajului, e obținută pe două căi: fie prin crearea unor forme de plural (un exemplu e însuși titlul cărții), fie prin schimbarea topicii, fragmentarea sau întreruperea frastică ("Înțelegi că noi nu/ Capul pe umărul cui/ Să îl cule"). Revalorificarea limbajului nu face din poezia sa un facil exercițiu avangardist, ci reprezintă mecanismul prin care sunt exteriorizate o sumă de intensități lăuntrice.

Un centru tematic în jurul căruia gravitează trăirea intensă îl constituie iubirea. Plurivalentă prin maniera în care e tratată, iubirea reprezintă alternativ un joc, o povară sau doar un fapt banal. Dacă în poemele schematicе structural, dragostea apare doar în una din ipostazele sale, în cele cu o desfășurare mai extinsă se remarcă o plonjare dintr-o stare sau trăire în alta. O prozaică poveste de dragoste devine, în *Am iubit însă odată o fată*, declicul unei situații de o gravitate inconștientă: "Am iubit însă odată o fată/ Albastră și căstă și cloche/ Îi era fusta și scurtă/ Ca timpul ce ne era dat./ Da' noi nu știam/ Fumam Mărășești și Gauloises/ Când aveam/ Fără filtru/ Cum ne și iubeam./ Mai târziu am aflat c-am trăit/ În păcat./ Când au dat popii peste noi [...] Făcusem deja două avorturi/ Oameni mici din carnea noastră/ S-au dus".

Mai mult sau mai puțin relaționate cu iubirea, greșeala involuntară, anxietatea și înstrăinarea, precum și (auto)ironia constituie alte coordonate ale volumului de față. Crearea unor imagini hipertrofiate, sugestive, dublate de un ton persiflator, conduce uneori la impresia de materializare a sentimentelor. Pornind de la simpla echivalență dintre iubire și înimă, poezia *[Bubuie proasta]* imprimă, printr-o comparație extinsă, efecte vizuale sentimentelor, dându-le astfel consistență: "Bubuie proasta/ înima asta/ ca o companie de/răcani/ capul spre dreapta/ mâna pe armă/ piciorul mai sus/ pasul bătut și/ mai mare/ onor ființei tale/ bubuie proasta".

Dincolo însă de intensitatea emoțiilor, poezile lui Gabriel Timoceanu aduc în prim-plan o serie de imagini (statice sau mobile) ce par a reprezenta secvențe ale unei alte lumi: "Pe atunci eu eram/ Contabilul cerului/ După apus./ Duceam soarele la culcare de mânuță/ Lui aurie", "Dumnezeu e prezent în/Câmpie./ Bate un fel de tobă/ În creierul mic". Rezultate din asociere bizare, imaginile create hașurează de fapt un spațiu al copilăriei și inocenței. Ludicul ca temă i se adaugă ludicul lingvistic. Efecte ale intertextualității, jocurile de limbaj recognoscibile în *[Tu firavă ca un fir]* conferă poemului o tonalitate dinamică și joculară: "Piuiam de Emil Gărleanu", "Purtam pălărie și fumam/ fără filtru ca Miller/ Henry/ normal". Spre deosebire de acestea, repetarea constantă a unui lexem cu scopul de a reda polisemantismul lui creează senzația unei supralicitări a limbajului deloc benefică poeziei. E cazul, spre exemplu, al cuvântului *cer*: "Să cer părere, să cer și să/ Cer ăstui cer roșiotic", reluat mai târziu în versurile "Nu mai am de unde să cer/ De sub cer/ Niciun cer temporar".

Echilibrul dintre tensiune și joc face din volumul lui Gabriel Timoceanu un volum reușit, care se citește cu lejeritate și placere.

POEMELE (NE)LINIȘTII

Cu *Urma lui Ulysses*², Gheorghe Vidican aduce spre lectură o poezie similară tematic și stilistic cu cea din volumele precedente. Densitatea metaforică și stranietațea imagistică redau structural o lume a (ne)liniștii, desfășurată pe două planuri: unul interior, ce duce înspre o sistematică autoscopie, și unul exterior, prin care se urmărește o panoramare a naturii.

Deși disparate, imaginile tulburătoare ce deschid volumul ("urma labei de urs umbără liberă prin moartea copilului/ fără părinți cartierul împachetează miroslul de pâine/ mucegăită/ sub tufe/ moarte") anticipă radiografia unei lumi suspendate iremediabil în dezintegrare. Contactul ce se creează încă de la început între existență și inexistență trasează primele coordonate ale crizei identitate și ale efemerității omului: "plecăm fără noi/ urmele noastre trec prin păsări/ devin urma morții". Insignifianta existență e constant pusă în relație cu sinele scindat, a cărui condiție absurdă derivă din permanenta amenințare a morții și sentimentul unei imuabile stări de desperare, a unei existențe terifiante din care nu se poate ieși: "între mine și mine un alt mine care poate declanșa/ războiul", "fuga de tine în time însuți".

O schimbare în chiar interiorul poemelor e generată de reprezentarea unor obiceiuri din zona Ardealului. Deschizându-se cu imagini macabre ("lama cuțitului luminează plină de sânge"), poezia *Sărbătoarea de Ignat* adoptă ulterior o tonalitate diametral opusă. Prezentate elogios, scenele descrise sunt acum purtătoare ale armoniei și purității: "mirosul de pâine coaptă împarte dimineața în două/ prilej de poezie în cântecul mestecenilor [...] umbre de zâne și spiriduși în glasul bărbatului/ poruncesc mantie albă în mesteceni". Apelând la un număr considerabil de metafore, Gheorghe Vidican imprimă cătorva decoruri naturale un plus de prospetime. Poeziile *Fântâna și Răsăritul de soare* explorează în cheie tradiționalista peisajele, momentele zilei și fenomenele naturii: "fântâna plină de vitralii/ odihnește răsăritul de soare/ răcoarea se cuibărește în sămburi/ rugăciunile dimineții curg lumina prin gaura cheii".

Disormitatea lumii aflate într-o violentă degradare e și efectul limbajului strident. Versuri precum "scâncetul tridimensional descarcerează hamacul [...] în hamac brațul ciung al amiezii" surprind nu prin violența actelor în sine, ci prin asocierile bizare. Combinăriile lingvistice insolite, dar și exuberanța metaforelor sunt soluții predilecte la care poetul apelează, fără ca acest fapt să reprezinte unul dintre meritele volumului.

Facile în mare parte, metaforele reprezintă deseori un surplus al poeziei. Barochismul lingvistic e marcat totodată și prin numărul considerabil de determinanți ("binevoitoarea ninsoare cu verde al ierbii", "mersul de melc al sărutului tău de divă politică locală"). Ritmul alert și versurile fragmentate dau, în combinație cu numărul mare de procedee stilistice, impresia unei poezii suprarealiste.

Incitant la început, volumul *Urma lui Ulysses* se dovedește treptat a fi unul prolix. Densitatea stilistică e dublată de o imprimare a același procedee în mai toate poemele, fapt ce duce la o uniformizare a lor.

11 FELURI DE A SCRIE

Cu un titlu semnificativ, antologia de poezie *11 pentru Timișoara*³ poate (și ar trebui!) să fie văzută ca un eșantion de poezie timișoreană. "Lista" celor 11 poeți reuniti în volum (Adrian Bodnaru, Eugen Bunaru, Simona Constantinovici, Tudor Crețu, Slavomir Gvozdenovici, Nicoleta Papp, Ion Scorobete, Robert Șerban, Marcel Tolcea și George Terziu) aduce totodată în prim-plan o dublă întâlnire: una a celor 11 voci distințe și una între generații.

Poezia lui Adrian Bodnaru este o poezie a existenței cotidiene și a (re)trăirii. Dacă "povestirea" unor fapte banale, precum și forma diaristică a titlurilor (8.09 – 19.11) trimit la evenimentul prozaic, maniera în care poetul retrăiește o seamă de momente include și o dimensiune introspectivă: "Am fost îndrăgostit/ ca pilotii primelor avioane de postă/ treceam prin păsări/ sperând să mi se opreasă motorul/ prin firele de telegraf/ cu gândul că mă va răsurna".

Cu scrisul despre scris începe secțiunea dedicată poeziilor lui Eugen Bunaru. Modalitățile poetice însărcinate în *Motive pentru a scrie* par a primi contur în poemele ulterioare. Recognoscibile încă din titluri (*Exercițiu de înghețare în memorie, De Ziua Morților*), tonalitatea rece și macabrule amprentează în fond fiecare poem.

O poezie caleidoscopică este cea a Simonei Constantinovici. Imaginile dilatate sunt trasate într-o manieră jucăușă: "i se vedea picioarele de mătase străvezie pe sub/ pardesiul căscat în evantai/ bicicleta ei pedala înapoi o bandă derulată pe dos înimă/ juca rock"). Rezonanțele ludicului transpar însă și în poezii precum de tip *Chat Noir*, aici tema gravă fiind dublată de jocul formal.

Dinamice și diverse, poemele lui Tudor Crețu creează un melanș imagistic. Multitudinea palierelor tematice explorate însumează atât cartografieri ale unui spațiu ("pământul acesta să știi e și el o coajă de pâine/ o carne de mort") și ale unei generații literare ("poetii tinerei generații/ împrăștiati

precum pietrele kilometrice/ distanță precum copaci trăsnici"), cât și descrieri insolite ale unor "entități" ("o lighioană gonită cu lopata/ s-o invoc și s-o scuip între ochi/ ea nu-i decât un floștomoc de blană/ și rânjet de lepros/ abur de rană de sânge slinos").

O însemnatate aparte în poezia lui Slavomir Gvozdenovici o au locurile. Trimiterile spațiale (Timișoara, Alexandria, Ithaca) sunt puncte de întâlnire: între culturi și între personalități. Intersecțarea spațiilor transpare fulgorant și în poemele lui Ion Scorobete. Forță imagistică a poemelor sale redă fragmente ale unei lumi stoarse de vitalitate și supuse degradării. La antipod se situează poemele lui George Terziu. Textele sale mustesc de pasionalitate, fără a fi însă private de un ușor timbru ironic: "Te iubesc consistent, copilăros și fierbinte/ Fac pixuri, brelocuri, să trăim mai decent".

Solitudinea și viciul definesc poemele cu și despre gări, birturi și biserici ale Nicoletei Papp. Existenta devoratoare ce pune stăpânire pe "orașul în care cine are mulți prieteni nu are nicio/ sansă" e marcată printr-o stranie coexistență: "sita prin care se filtreză bere/ e locul unde vii și morți aprind lumânări". O poezie la fel de percutantă scrie și Aleksandar Stoicovici. Traiul mocnit și religiozitatea degradată ("dumnezeu e un ghem de lână/ de care am tras ani la rând/ până s-a deșirat") își fac loc în poemele sale.

Poezia și frânturile de viață sunt temele centrale ale scrierii lui Robert Șerban. Fără excese stilistice, poemele sale aduc în pagină scene aparent banale, în spatele căror planează, cel mai adesea, o morală. Așa se face că după ce versuri de-a rândul poezia e negată și atacată, se ajunge în final la concluzia că "fără să le spună nimeni/ oamenii știu însă că/ poezia este ceea ce rămâne din viață/ după ce o trăiesc".

Poemele lui Marcel Tolcea sunt veritabile povești de(spre) viață. "Narate" cu vîrvă și uzând pe alocuri de formule tipice basmului, precum și de o tonalitate ironică ("A fost odată ca niciodată un mărgean/ într-o apă splendidă, dragii mei visători"), textele de față se citesc cu febrilitate, surprinzând mereu cititorul.

Despre *11 pentru Timișoara* s-ar mai putea spune un singur lucru: că nu aduce laolaltă doar 11 poeți, ci și 11 moduri de a scrie și de a înțelege poezia.

¹ Editura Diacritic, 2014, 86 p.

² Editura Junimea, Iași, 2016, 114 p.

³ Editura Inspirescu, 2015, 132 p.

JURNAL FANTASMATIC 2010

TUDOR CRETU

12.07

Iluzia unui început de vedere cvadridimensională. Lucurile-și păstrează forma, dar capătă o stranie impozantă, un look imperial. Privesc în jur și mi-e frică să nu deraiez. Ar fi, tre' să recunosc, un început feeric de nebunie. De pildă, coala albă din imprimantă și, deasupra ei, capacul argintiu, lucios. Să luăm acest mic peisaj obiectual. A devenit dintr-o dată mult mai încăpător, mai spațios. Și-a păstrat trăsăturile, aspectul, dar mi-a dat impresia de întindere pe care poti să te plimbi. Curbura argintie de plastic arată exact la fel, dar s-a transformat în arcadă. Trecând pe sub ea, ai avea senzația unei singurătăți sublime, cosmice.

O nouă obiectualitate: noptiera, cu alambicatele-i dantelării de lemn, nu e cu nimic mai prejos decât un templu maiaș, iar parchetul e cea mai plenară dintre întinderi. Chiar aş vrea să privesc, de la poalele ei, noptiera: s-o contemplu ca pe o clădire.

Camera e plină de tunele și guri ale iadului: conturul curbat al "intrărilor" sub dulap, șlapii înșși ca niște tunele care se îngustează. Tipul de spațiu pe care, în condiții normale, îl evocă, prin analogie, prin racord metaforic, devine la fel de pregnant ca "sensul propriu" al obiectelor. O coexistență cât se poate de periculoasă și de armonioasă.

Și dacă nu există culori, de pildă, doar un fluid, un mercur anume, să zicem, a cărui curgere nu o percepem. Dacă ușa dulapului ar fi purtată pe umeri ca un platou, ca un obiect de cult de altfel de făpturi: mai transparente, mai usoare. Cu puține, foarte puține fire de păr, "atunci poate că viitorul". Adevărată splendoare a lumii. Aș vorbi despre suprafețe și dantelării ca Fidel Castro. Ore și ore.

07.08

Sâmbăta fastuoasă ca un voal și morții străjuind drumurile, foșnetul atlantic al lanurilor de porumb și coaja nordică a mesterenilor. Sandalele mă tăiau sub nodele. Mușama spălăcită, maro diareic, imprecis. Abraham lovea cu șpițul. În plex mai ales. Părul i se subția. Deschideam, mai des, geamurile după revoluție. La școală inclusiv, într-a patra. Desenam săgeți și scriam *PNL* sau *Ilieșcu*. Pe straturile netezite de pateu. De pe pâine. Ramele erau frigorifice, palmele crăpau. Buretele se fosiliza. Atunci am auzit prima dată de CAR, părținții lui Bostea s-au împrumutat. Pentru excursia de final.

Au urmat ani ca o pastă, netezită, cuțitele erau tot mai late. Urmele se străvedeau în iaurtul abia desfăcut. Picioarul era, întotdeauna, desculț. Și: am învățat engleză, mama – carioca era de spirt – a umplut pereții: prezentul simplu și viitorul continuu, trecutul în ce avea mai gramatical. Nimic nu se constituia fără să muști, zdravăn, din cârnatul de Comtim, din cel pipărat. Cimentul, pe holuri, era, și el, bulbucat. Așa vă trebe, sta scris, cu pila de unghii, în casa scărilor.

Tătele cele mari, sfârcurile cele

mai crete erau ale berăresei. Lala – zeea bondoacă ce-amuțea sala. Păru-i era mai negru decât cafeaua, decât cea din Twin Peaks inclusiv. Zațul, la urmă, aburea. Și plăcintele, tot cu asa ceva le umplea. Cămașa-i era mai fină decât indigoul, mai albă și fiartă chiar decât oul. Făcea burtă, -n rând cu bărbății, becurilor le știa, din cap, vații: pe colțuri și mese.

Am căzut la Dunăre, ca tata m-am lovit – cu genunchiul în colțul pontonului. Am văzut îngeri veghindu-mă, ca lenesi, ghemuți. Lemnul era veșnic și el: al tăbliei patului, când ne trezeam, Octavia, și beam ceva de aceeași culoare. Sheila, când îmi arătai ca-n EverRose omida frumoasă, pașnică – pe blatul rozaliu de napolitană, o cultivai. Apoi, zahărul în lumina hollywoodiană. Culorile-n genere proaspete, reci.

"Gaură o să-ti faci în stomac", mai știi doctorul Munteanu ridicându-ți capota. Nisip aveam, într-adevăr, senzația că torn, cu șmirglu că-mi frec esofagul. Și pata era un deliciu cum/când se resorbea – catifeaua era arămie. Tot ca pe o vietă o studiam. "Bem, beam". Coroanele arborilor erau cel mai luminos abajur. Dădeam cu cotul, m-antrenam ca un tungus, *toujours*. Rănilor, juliturile erau "semafoare în noapte". Ca-n faruri licăreau și prăjiturile coapte.

23.12

Are o cămașă de-un verde plin, verde-verde. Nici nu știi cum să zic. Insipid, dacă *insipid* ar însemna altceva, zemos. Să nu uit: cu buline perfecte, albe. A vorbit la miting. În 2004. Îi plăcea să prezinte. Mai marele Mikloș era un cartuș cu alice de carne. "Să acum vă invităm la tradiționalii mici". Își suflecă mâncările, se băsi. I se părea important să sublinieze ideea de tradiție. După două pahare de rosé, mai ales. De lichid zmeuriu. Se credea un fel de J.R. Se prostea. "Lichidu ăsta, nici nu stii ce e: suc, lichior. Uită-te, uită-te la el..." Și ridică un pic paharul. La vârsta la care altii își ridicau, deja, copilul. Era mai fericit

și credibil atunci. I se părea că bea mai mult, dacă se holba la coroanele arborilor. Mâinile îi amortea. Și-i zâmbea ierarhului Fruntaru. Devenea un flăcău mieriu. Și pleda pentru responsabilitate, pentru versul canonic. "Douămiistul Ghică e un dovleac cărlionțat, o căpățână scăpată din tractor (din remorca cu căpățâne). Să nu uit nici asta, Ghică e un Tânăr cu miez portocaliu. Se bucură și nasturii cămășii îți zâmbesc ca niște dinți rotunzi".

*

Contorizez. Sun pe toată lumea, urez. În 2000 am mai avut un moment de astă: beam Timișoreana și mâncam o brânză moale și sărată. (Venele mi se dilată ușor și prin ele curge zeamă de murătură). Îmi recitam în cap Bârsilă. "Vino acasă, este vremea spălatului de butoaie". Aș fi vrut ca portile să fie de gorun, mai ales cea de la grădină, și maica, taica, vii. Taica să poată, încă, înfige toporul din *ällalt* capăt al curții. Taica purta un șorț de șmirglu, albastru, țigara nu-i ardea, trăgea de un secul – încheiat – din ea. (Seculul era un burlan argintiu; fumega ca o țevă de tun). Taica îl lua pe tata în brațe, din lighean. Îl trecea gol prin frig, până-n sobă. Muierile-l blestemau, el își vedea de Mărășească.

Taica astă n-a existat.

*

Își bea cafeaua c-un mango lângă, aşa aș vrea să se vorbească de mine, într-un documentar soft. Tânărul cu sfetăr alb și mâncăci suflecate, moi. ("Forța noului val în cultura română" – sloganul unui fost candidat. Nu se mai știe nimic, s-a așternut și peste el un strat, o crustă de brânză întărită). Supraviețuiesc personajele mele ca cărănatii în cantă, în turură. Sunt, de mult, cioturi, ciotii, cum zicea Dariana. Fuma și ea Carpați, purta fustă roșie, se futea cu tractoriștii. Făcea cele mai bune căigane, ca-n Cezar Ivănescu: "făceai cele mai bune cafele". (Era să scriu *tigări*). Dimineața. Lingurile erau, toate, de lemn. O chemau

la postul de poliție. Cuptorul era electric. A lor e viață, a fantomelor ăstora – bătrânlul cu șapcă bleu ciel, cărunt ca un cais, care fumează, stă pup în prag. Și carnele lui e, un pic, oranž. Fruntea i-a crăpat, în felul butucilor, de mult. Eu vreau să fiu prozatorul simplu, ca propria-i mătreată de ușor. "Să duci scanduri de salcâm, pentru sicriu, pe sub salcâmii înflorîti". Tot prin 2000 îmi spuneam, prin aprilie. Murise nașă-me. Îmi dădea mereu bomboane rotunde, lucioase, ciocolatii. "Uite, Tudor, uite..." Le-aducea de la sârbi, le-arunca peste Dunăre. Vocea-i era metalică. Nu purta decât alb și negru. Se apleca, îmi șoptea. Culmea obrăzniciie la această femeie "s-a înregistrat" în 1985. A inversat culorile – fustă albă, cămașă neagră. Și pantofi joși, de lac. Cădeau nucile deja, de Sfântă Mărie Mică. Femeile se apropiau, în cârduri, de joc. Chicoteau și cărtău. Lepa Brena urma să se parașuteze. Lepa Brena nu mânca decât budincă, nu bea decât cafea. Himenul ei era cea mai aromată (și elastică!) crustă de budincă. În vaginul ei sụcul se păstra, ca-ntr-o peșteră, rece. Sfintele n-au carne.

28.12

S-a întors și Pionel. (Nici despre fărtatul cesta n-am scris până acum). E tot mai obsedat de corectitudinea politică. Își vorbește grav, în bucătărie: "Extremele trebuie evitate. De exemplu, pasta astă de hrean e prea rece. Chiar dacă-i mai bună așa, nu trebuie, totuși, exagerat. Mai bine, o spumă la temperatura camerei, o cremă să-i zicem. Chiar și de plastic topit. Știi cum tre' să te porti, ca și cum ai mângâia un câine. În permanență. Pe cap, normal. Un lup mic și negru, care a înțeles că tre' să se plece, să se lipească cu burta, cu puțulică de ciment, de gresia, de fapt, lucioasă și rece. Sau ca și când ai mângâia pe cineva care doarme. Fără să-l trezești. Și la sedința de locatari se poate ajunge, sunt convins, la o concluzie. (Convins – sună mult prea urât, ca și când aş fi un războinic care se dă pe față c-o cremă

fierbinte, roz-aprins). A fi *convins* înseamnă a ține deja în mâină, a ridica o armă cu ac de compas, un harpon. A o fi ridicat, de fapt, în dreptul tâmpiei.

Nu e bine să fii ferm, să-ți împrejmuiesti casa cu garduri din bare. Mai bine niște țevi de pușcă moi, cu păr calin pe dinăuntru. Am pretenția asta și de la stofe: să nu fie prea aspre. Basca, când mi-o potrivesc pe cap, tre' să se lase puțin, să-mi pară un strat umplut c-un iaurt mereu proaspăt, care a încetat să mai fie rece, pentru c-a înțeles să el.

E bine, de aceea, să te hrănești cu țelină fiartă. Cu linguriță. Supa, o spun franc, să n-aibă niciun gust, să fie, de fapt, chioară. Și tot mai transparentă. Eu cred că și sticla este, de fapt, prea tare. Trebuie înlocuită, mai ales la instituțiile publice, c-un soi de celofan. Apretat. Fără cute, desigur. Dar, oricum, moale. Iar criteriile, ce să mai zic, sunt mai toxice decât șoricul ars, decât prăjelile în ulei refozit. Din clăile de fân trebuie, evident, extrasă prăjina și lepădată ca o scobitoare; din alfabet, *ieliminate* consoanele. De unghii nu mai vorbesc: un medicament, neapărat, care să le îmboze..."

Și Pionel are un frate, se (re)organizează pe clanuri personagiile. Cel care nu mai scrie, cam din aceleași motive. "Sincer vă spun, (*sincer* – un cuvânt reconfortant, ca o înghețată-n cupe de metal), prefer relaxarea asta supremă. De ce? Uneori îmi trec mâna peste paginile tipărite, aşa... Ca pe tobogan mă simt. Sâmbăta la prânz mai ales, îmi pun halatul cafeniu-vișiniu, mătăsos, și m-așez solemn. Domle, azi citesc o pagină. Orice ar fi. Aprind o țigară subțire, de foi. Torn un lichior... Da, mai mult, vă spun, îmi trec mâinile, ca orbii, aşa peste foi. Până îmi pare că, nu știu, îs pânze de catarg sau draperii orizontale. Literele-s tot mai mărunte și dreptunghiul de text tipărit nu-i mai aşa de negru, se micșorează, devine gri. Iar eu împing cartea mai încolo și-mi pun, pentru altceva, ochelari".

*

Încerc să "deviez" erosul. E un abur, ca de cafea, care se adună sub piele. Citesc cu alt randament. Simt și ating altfel hârtia. E o redefinire a celei mai potente energii. Unde se poate ajunge, pe linia asta, în condiții cât de cât "profii", ascetice? Un capăt beatific tre' să existe. Erosul desexualizat, asumat și trăit ca energie și, implicit, ca stare convertibilă, ca suport pentru (aproape) orice. Privelîștile sunt altele – modificări infinitezimale în albul zăpezii de pe crengi și mand.

Am tot încercat să m-adun, să trag niște liniuțe, să "centralizez" treptele astea ale perceptiei. Obiectele sunt devin mai importante prin/ în virtutea aspectului. Statutul lor e de suprafață/ interfață evocatoare, de portal. Îți pare că te poți hrăni cu ele, că sunt, de fapt, medicamente. Complexele/ conexele se declanșează – un anumit tip de crem și senzația de dulce, de napolitană, mai precis, la fel de crem. Impulsul de a înmuia lucrurile în lapte, ca pe un pișcot.

Verdele, cel deschis în special, cum e coperta *Dicționarului de Idei Literare* (Marino), evocă licori acidulate, limonade minerale. Verdele mai închis e, pur și simplu, mineral. Alteori, rămân doar cu impresia de șters sau aprins, nu cu culoarea

în sine. Fadoarea griului de filă uzată, uzura, deci, primează asupra culorii în sine. Senzația unei pierderi la alb, după cum se zice *ardere la alb*.

O altă copertă, *Opium. Jurnalul unei dezintoxicări* (Cocteau), mi-a dat, de la început, impresia de înghețată. Din cauza amestecului de violet șters, de albastru vag, de alte asemenea, ține de lejeritatea nuanțelor, de feminitatea lor. Aici nu e fadoare, ci deschidere, o decolorare "pozitivă". În ea rezidă efectul. *Decadent* aş fi zis și la nouă sau zece ani, când habar n-aveam cenzamnă, când cuvintele însemnau, de fapt, altceva. Nuanțe de astea mi-au stârnit tot timpul în minte imaginea unei femei care se întinde, se abandonează. Într-o cameră ca a mea, cu ferestre deschise și cearșafuri motololite. E măroacă, dar frumoasă. Sandalele-s romane. Femeia (care se-ntinde) face ce face culoarea – se abandonează. E o pierdere de sine, o decolorare extatică.

Orice (element al unui) obiect e plural. Golarile pot da senzația de spații libere sau captive. (Mă tot gândesc, e o reverie imemorială, la o literă rezemată ca o furcă de perete, la fel de mare. Aici, între masa și dulap). Poezia obiectelor e, de fapt, o poezie a stazelor perceptiei. Natura lor malează realul. Iar un "real" atât de maleabil, de convertibil nu poate fi ceva *în sine*, nu poate avea calitate autonomă. Peretele din față mea e o verticală întindere elizee. Dimensiunea "obiectivă" se pierde. Total. Ceea ce realmente contează e că peretele, întinderea, de fapt, în care perceptia îl transformă, te poate înfiora ca un ocean, ca o "desăvârșire a cerului pe ape". Materia e masa de manevră a perceptiei.

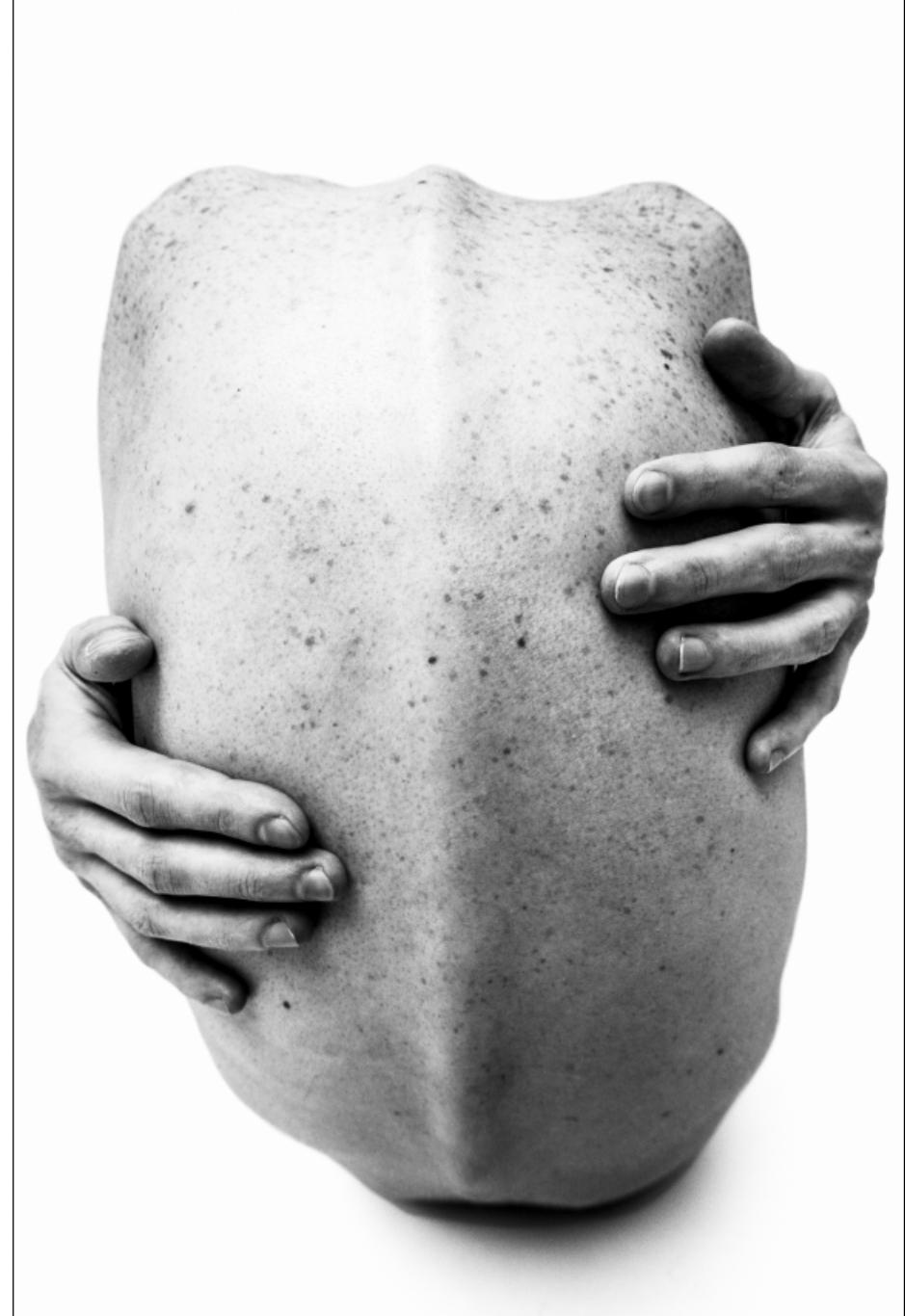
(Mă resetez/ încarc etc. Scriind zilnic și fumând trabuc. O blazare care mă transformă într-un protagonist de talk-show demn de Păunescu. Ce-am scris mai bun pare a data de veacuri. Din niște ani 60 în care clădirile erau din leătuiri. În ministere, aproape, picura ca-n peșteri. Făina era blondă. Și mult mai frumoasă. Timpuri originare – carne mai aspiră decât plitele, condimentată țigănește, multicolor. Mesele erau umede și ele. Nimic, niciodată, nu se usca. Predomina un anumit gri. Care, duminica, se-nverzea).

*

Nu însurubează capacul de Pepsi la loc. Se gândește la moarte și zâmbește ca Vighi. Dintii lui mari întețesc, în felul zăpezii, lumina; iradiază. E un personaj ca lemnul de plută, ușor. Caută și scormonește. "Moartea, ea..." Și se gândește la cearșafurile care se-mbăbă sub cadavre. La pachetul de cărți cu care unchii jucau 66 la priveghieri. Luminile erau, toate, aprinse. Bârnele, de brad. Femeile se linișteseră. Câte una își mai ștergea, plecată, lacrimile, față înroșită. El exulta: "s-a dus"... Cum se bucurau neamurile, acum treizeci de ani, când câte unul reușea să treacă, la sărbătoare sau Dunărea.

Ieși în față porții, în întunericul umed, și oftă. "Tu-ți dai seama...", ca și când mortul ar fi câștigat o bursă. Crengile dudului se întindeau, în noiembrie, ca niște gheare de vrăjitoare asupra casei. Becul lumina slab. Satul era cuprins de un gol solemn, de o linie rece. Aerul era mai curat. Undița mortului o uitaseră-n colț.

Se-ntoarsee și oftă, cu mâinile-n șolduri.

Bătuseră împreună atâtea poteci. Se opreau pe malurile înalte, nisipoase. Ochiurile mai linistite de apă erau sumbre, verzui. Mortul se apleca încet, cerceta. Arunca câte un păi sau un vârf rupt de buruiană. În zilele bune, cleanul se dă la orice. Făcea un pas înapoi și lansa. Nailonul se așternea lin peste luciu întunecat. Un clean avea să se repeadă, trebuie să, dintr-o clipă în alta. O făptură hapsănă, lungiuță, o arătare cu gura deschisă. Firul se-ntindea, zbârnăia. Smucea violent, pripit. Îi plăcea să strângă cleanul de un sfert în mâină. Să-i simtă carnea zvâncind. Strângea și el din dinti și-l dădea cu capul de pământ.

El, viul, rămasul, se retragea chiar și iarna la locul de baie. Stătea acolo singur și fuma. Fără filtru. Pieptul îl durea, coastele î se zdrumicau. Își vedea plămânnii aproape ca la "film", străjuși de gratii cețoase, curbate. "Ce viață o fost și pe-aici... Timpua așa trece, se fărâmă și el ca o prăjitură de-aia gretoasă, cu sirop".

Nici pe astă nu-l plăcea fetele. Câte una îi întindea, vara, când se strângău sub salcă, sticla de suc. Îi venea, instantaneu, să plângă. Înghiețea și întorcea, imediat, capul. Spre tufele de răchită. Lacrima-i dogora sub pleoapă. Îl mai împingeau, la răstimpuri, în apă. De când nu se mai supără, însă, îl cam lăsaseră în pace. Și, dacă lă bătaie, era capabil să se bucure. Chiar el aducea, la câte o masă, vorba. "Mai știi ce mi-ai tras-o la..." Și-i trânteau una, ami-

cal, călăului. "Şmechere..."

Amintirile sunt părțuri frumos mirosoitoare, de savurat în spații închise, securizate. Ce poate fi mai frumos decât o iarnă într-o cămară în care căcatul atârnă-n ruzi.

Uneori, îi era lene să mai bată drumul până la punte și o lăua prin repezină, la deal. Apa nu-i trecea de genunchi, dar simțea cum, în tibii, măduva se-ntărește, îngheță. Se oprea, cum se zice, în loc și strângă din dinti, să vadă cât rezistă. După care o zbughea. Nu se oprea până la saiven, unde-și freca picioarele cu ciorapii botiți. I-arunca imediat dup-aceea și își lăua bocancii pe piele, direct.

Căuta, întruna, pe net, despre morți și pomeni. "Colacii tre' să aibă ei o pastă secretă. Și bucile mortului, cumva, se rumenesc. Devii mai lucios după ce mori. Și sicriu... eu aş vrea unul – își împreună, în cerc, degetul mare și arătătorul, ca-ntr-o mudră – cioplit, să se vadă, aşa, urmele de daltă sau ce-o fi în lemnul albicios. Să zici, domle, că-i ca vana de lemn, ce frumoasă era, în care frâmânta mumă aluată. Tot o caută, să-i fac poză. Cotrobăi, mai mereu, prin podrum. Că vreau să i-o arăt la tamplar. Aș legăna-o, ca pe un nepotel, la piept. Chiar mi-ar plăcea să cresc în ea un copil. În scutece de ghips".

¹ Vers din *Copilaria lui Franz Kafka*, de Virgil Mazilescu.

POEME

IRINA NECHIT

O SĂ UITE VÂNTUL, O SA UITE PLOAIA

Ca pe un copil o să-l mângâi,
o să pregătesc o baie de aburi,
o să-l ţin aplecat deasupra ligheanului

Ca pe un copil o să-l învelesc în alb,
bucilele se vor împrăştia pe pernă

Fruntea am s-o acopăr cu un prosop cald,
o să uite vântul, o să uite ploaia

Urechile nu vor mai auzi
zvâcnetul săngelui din artere,
tâmpalele scâncind de durere se vor încâlzi

Ca pe un copil o să-mi mângâi capul,
o să-l legăn până se opreşte vântul,
o să-l încâlzesc cu mâinile,
capul meu speriat capul meu cuminte
se va odihni pe pernă.

COPILUL DIN MAŞINA GALBENA

Copilul roade cu unghia florile de gheăţă
îşi zgârie numele pe geam
dealurile albe nu se mai văd

mâna lui mică prinde fulgii din zbor
bărbatul de la volan îşi întoarce capul
spunându-i să închidă fereastra imediat
să se învelească cu pătura de lână

fulgii roiesc în lumina suspendată a farurilor
ninge liniștit peste câmpia cu iepuri adormiți
ninge peste brazdele adânci
o răstignire se pierde în întuneric

doar maşina galbenă înaintează
pe şoseaua pustie
copilul se culcă pe bancheta din spate
îşi atinge obrazul rumen
de perna mirosind a benzинă

roțile se rostogolesc fără zgromot
copaci dispar în ninsoare
maşina înaintează pe drumul acela neted
-

e atât de departe că nu i se mai văd
stopurile roșii din urmă.

A VENIT MAREA

În picioare pe scaun
şterg polită
mut scoicile
pun la vedere nava.

Această mare a ieşit ca din pământ
în camera de zi.

Am chemat-o şi a venit
m-a găsit cu o cărpă în mâna.

Fiuştă de uscat
am şters atâtă praf
încât din el pot face-un continent.

Pe scaun stau ca pe o stâncă.
Această mare va sări în aer
când voi sări în ea.

ARMATA

Nu m-au luat la armată
nu aveau mitralieră, aruncător de mine sau
măcar un pistol
şi pentru mine
nu aveau cizme pentru picioarele mele
nici sutien militar
pentru sănii mei

cum arată un sutien militar?

întrebăti-o pe demi moore
care a slujit în armata sua
de fapt nu ea a slujit,
ci personajul feminin pe care l-a jucat
personaj tuns zero
tăvălit prin glod
bătut de ostaşii sua cu bocancii -
pe mine filmul acela
mă face să râd
nu cred în el
nu cred în femeia-soldat

pentru mine o blindată
e doar o grămadă de oțel
moartea e mult mai frumoasă decât o
blindată
are păr negru
tinută de seară
decolteu adânc
si bretele subțiri

CU MĂNUŞI ALBE

Ştii să mă port cu mănuşi albe cu demonii
din mine şi din tine
au înţeles şi ei asta
îşi pun şi ei mănuşi albe

Oricât de mult şi-ar dori să ne zdobească
oasele
nu ni le rup
şi oricât ar vrea să ne spargă pupilele
nu o fac

Le-am simţit de atâtea ori privirile în ceafă,
am vrut să mă întorc şi să le spun
bună seara sau bună seara sau bună seara
pentru că ei prind contur doar noaptea pe
străzile noastre întunecate

Aş fi dezgustător de amabilă cu ei,
le-ăs fi strâns cu putere mâinile
nu mă tem că sunt reci
ale mele sunt şi mai reci
mai ales după ce cobor din ultimul troleibuz
cu ferestre îngheţate

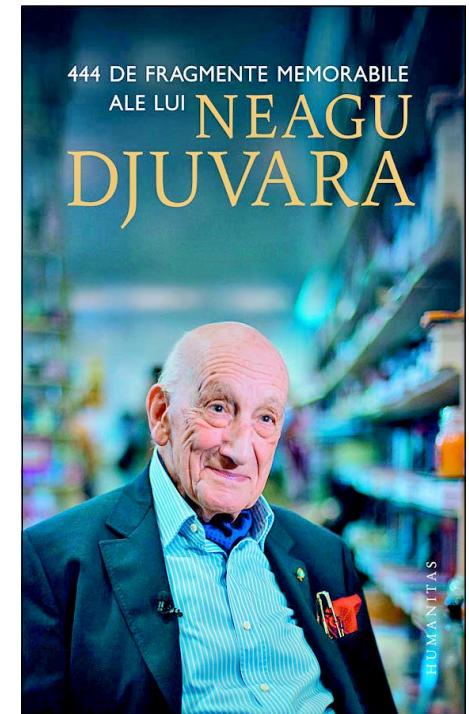
Ne-am fi atins degetele
ale mele mai scurte, ale lor mai lungi
dar purtăm - şi eu şi ei - mănuşi albe
atât de albe că până şi michael jackson ne-
ar fi învidiat

MAGIC. MAGIC NEAGU DJUVARA CRISTIAN PĂTRAŞCONIU

Dacă, având această carte în casă, se întâmplă să vrei să o ținem cît mai aproape, chiar să o măngâiați — ca și cum ati vrea să simțiți, să pipăiți o carte de înțelepciune —, să știți că nu sunteți singura sau singurul. I s-a întâmplat și subsemnatului. *444 de fragmente memorabile ale lui Neagu Djuvara*, bijuteria de carte scoasă de Humanitas la aniversarea acestui Mare Om, chiar este aşa: o carte care pulsează de înțelepciune. De firesc, de elegantă, de normalitate, de bun-simt boieresc, de inteligență, de bunătate — de înțelepciune. Nu îndrăznesc o cronică a ei — propun numai să nu o ocoliți, să o ținem în mînă și să îndrăzniți să o deschideți măcar o singură dată. Sunt convins că o veți face de multe ori, după aceea. Este inevitabil — aşa se întâmplă lucrurile cu o carte magică.

Cele *444 de fragmente memorabile ale lui Neagu Djuvara* sunt (selecția e făcută de Oana Bârna & Cătălin Cioabă) despre: Africa; Antonescu; Basarabia; boierii-mari; Bucureşti; Cadrilaterul; China; Cioran & Eliade; civilizația europeană; comunismul și sechelele lui; credință & Dumnezeu; cucerire și relații de cuplu; sine; dragoste; educație, lectură, scris; emigrația românilor; Europa mai mult sau mai puțin unită; evrei, sași, maghiari, sârbi; fanarioti; femei; francezi și influența franceză; Ialta; istorie, istoriografie; legionarism; marea expropriere; moarte; monarhie; musulmani; noi, români, cu bune și rele; occidentalizarea românilor; originea cumană a lui Negru Vodă; patriotism; politică, politicieni; predictii; români azi și în viitor; Rusia; sărbătoarea națională; SUA și războiul de 77 de ani; vîrstă; votul.

În primele zile de după ce volumul a ajuns la mine, l-am răsfoit — citind un fragment sau altul — de zeci, poate de sute de ori. M-am întors, am citit, am recitat mai ales pasajele despre credință și despre Dumnezeu. Aceasta, în primul rînd: "Dar, mai cu seamă, Doamne, cu ce aş putea asemui clipa aceea a mea, cînd mă rugam în acel colț de biserică veche, cu martori doar lumînările tremurînde, și te-am rugat să mă ierți, și am plîns, și ai venit o clipă de mi-ai poruncit — o clipă, dar o clipă fără seamăn, o clipă atât de plină, că încăpeau în ea și tot trecutul meu, și tot Pămîntul — incomensurabilă, incomparabilă cu alteva. Nu din mine putea să fi izvorit asemenea plenitudine, ci din afară, de Undeva... De atunci știi că ești..."

Dar și acesta: "Eu sunt tăiat pe din două. Adică este omul care crede profund, instinctiv în Dumnezeu, omul care se roagă de cel puțin două ori pe zi, având convingerea că dialogul cu Dumnezeu este indispensabil. Si mai este omul rationalist, care nu înțelege noima multor explicații din dogme."

Să acesta: "Eu sunt foarte religios. Mă rog dimineață, mă rog seara, mă rog pe stradă cînd merg, umblu pe stradă cîndinu-mi în cap Psalmul 50 al lui David, îl știu pe dinasfară. Am impresia că tot ce mi s-a întâmplat în viață îmi vine de undeva de sus. Nu am nici un merit, m-am născut la momentul potrivit, am avut mama cea mai extraordinară, devotată, și aşa mai de parte..." Si aceasta: "Sunt de felul meu bisericos... Am avut o viață dificilă, care m-a trimis deseori la biserică să mă rog, să mă linștesc, să mă spovedesc sau să cer un sfat bun de la un preot."

Aici, de altfel, cînd am început să scriu aceste rînduri am găsit și semnul de carte — o bandă îngustă, portocalie, din pînză. Si aici o să îl și las pentru o vreme... Nu ocoliți această carte! Si, după ce o aveți, deschideți-o măcar o singură dată. Veți vedea ce magie vă așteaptă acolo — și cît de imposibil este să îi rezistați...

SE POATE ȘI AŞA!

Pe cînd grupuscul scriitorilor "contestatori" își continuă atacurile împotriva Uniunii Scriitorilor și a conducerii sale, Gabriel Chifu, una dintre țintele obsesive ale "puciștilor", găsește admirabile resurse de noblețe sufletească și intelectuală de a se ridică deasupra învâlmășelii de injuri și acuzații aberante ce au o singură consecință: discreditarea meseriei de scriitor. În *România literară*, numărul 33, Gabriel Chifu publică aceste rînduri, mărturii ale unei conștiințe capabile să se ridice deasupra mizeriilor unui cotidian respingător: "De curând, la un eveniment cultural, am întâlnit un literat pe care l-am invitat să transmită texte spre publicare pentru *România literară*. Omul m-a privit parcă i-ar fi vorbit fantoma unui ins pe care el îl ucisese demult. M-a șocat perplexitatea sa și n-am înțeles-o. Abia mai târziu mi-am dat seama de unde venea stufoarea lui. Omul era unul dintre cei care, în aceste măceluri smintite care, de la o vreme, tulbură bietul district literar autohton, mă atacase sălbatic, fără să mă cunoască și fără temei, transferându-mi mie propriul său mod (viciat, locuit de dușmăni) în care concepe relațiile literare. Cînd am înțeles despre ce e vorba, am zâmbit în sinea mea și mi-am zis că trebuie neapărat să fac o listă cu cei care mi-au cerut capul, pentru ca să mă port rezervat când dau ochii cu ei. Nu de alta, dar altfel rîsc ca, întâlnindu-i, să le provoc șocuri, precum celui din această povestioară. Oricum, eu nu-i ţin minte pe cei care mă lovesc, ci doar pe cei care mă ajută. N-am organul urii, mă obosesc și mă plăcătesc certurile, e o energie consumată în van, destrucția mă deprimă, amicitia și generozitatea îmi dau sens. " (M. M.)

CARTEA CU TĂRÂNĂ

DANIELA ȘILINDEAN

Teatrul Maghiar de Stat Cluj
Cartea bătrânilor de Szilágyi Domokos
Regia: Mihaela Panainte
Cu: Aron Dimény, Ferenc Sinkó
Scenografia: Carmencita Brojboiu,
Dramaturgia: Nőra Balázs
Coregrafie: Yves Marc, Enikő Györgyjakab
Măști: Ilona Varga-Járó
Muzica: Șerban Ursachi

Cartea bătrânilor s-ar putea traduce prin carte de trecerei. Sau, mai precis, prin carte de trecerei în moarte prin vis. Este un spectacol care neliniștește, cu o atmosferă aflată la granița dintre vis și coșmar. "Domokos a scris acest poem după anumite desene, oferite de Plugor Sándor. Versurile sale sunt numerotate, sunt 699 de versuri, poate 699 de pași spre marea trecere, un parcurs interior al unui om aflat la sfârșitul unui drum și începutul altuia", spune Mihaela Panainte. Regizoarea a dramatizat poemul, reușind să însoțească, și nu să dubleze tulburătorul discurs poetic.

Fiecare secvență a spectacolului este precisă, fiecare pas pe care îl fac actorii Aron Dimény și Ferenc Sinkó ne dă certitudinea că este suma unei mărsăluiri, ecoul unor lungi și minuțioase puneri în idee și apoi în formă. Mihaela Panainte se folosește de puterea contrastului: corpul îmbrăcat – dezbrăcat, concret – abstract, cuvânt – aluzie, diafan – teluric, plutire – rigoare. La fel cum recurge la jocul cu umbra (la propriu și la figurat), dar și cu dublul, prin intermediul personajului Alter-ego care prilejuiește dialogul și reflectiile Bătrânlui asupra vieții, morții și existenței în/ după moarte. Unul lângă altul, Bătrânlul și Alter-ego-ul își rotunjesc mișcările, respîră același aer, se separă fundamental sau se întregesc unul prin celălalt.

Modul în care sunt construite personajele are ceva dintr-un mecanism bine pus la punct și trimite de la început la ritual: pernele sunt aşezate, batistele sunt împachetate, pregătirea este temeinică. În timp ce în fundal cîrpesc păsările, textul capătă învolburări, seninătatea este doar o aparență care se descompune cu repeziciune. Fetele sunt palide, întrâm abrupt în zona răposării: banii sunt puși pe ochi, chipul este acoperit, gura este închisă din nou și din nou. Mortul-viu vorbește, are conștiință de sine. Linia onirică este extrem de fin menținută. Cu fiecare acțiune a personajelor mai descoperim un teritoriu din lumea albăstruie a visării.

Ritualurile nu sunt, însă, îndeplinite până la capăt sau nu pot fi înfăptuite cum se cuvine, mortul trebuie spălat, dar ligheanul nu se lasă umplut. Sunetele de apă care picură completează acțiunea. O mâna se curăță pe alta, mortul este mânuit ca o păpușă, se spălă singur. Urmează tăierea unghiilor, a părului din nas, îmbrăcarea (deși corpul este deja întepenit). Își pune singur șosetele, își încheie nasturi, ia parte la propria găteală, ca pentru a-i da o mâna de ajutor celui care-l asistă. Rânduiala pentru trecerea *dincolo* se face tactică. Gesturile sunt în primă fază dublate, ele capătă importanță. Privirea este pierdută, mișcările sunt lente, dar extrem de precise.

Vorbele adaugă straturi de sens:
 "BĂTRÂNUL 144 De ziua morților/ 145 (ziua de naștere a morților)/ 146 îmi rad de pe față tuleiele./ 147 valurile moi ale mării din lighean./ 148 îmi spală picioarele./ 149 mă-mbrac în haine de sărbătoare, aşa mă duc/ 150 la cimitir, ca flăcul la vedere./ 151 Pământ e și acesta./ 155 Undeva, sub un pom roditor / 156 îmi aleg loc de veci. / 157 Și pornește alaiul./ 158 Eu în frunte./ 159 urmat de cei care plâng – plângând./ 160 în urma lor, cei care se bucură/ 161 de acoperirea fiecărui mormânt./ 162 (Și doliul poate fi distractie)".

Fășile de culoare transpusă în spațiu de Carmencita Brojboiu alcătuiesc tablouri impresionante care însoțesc gândurile Bătrânlui, sporind, prin alăturare, și mai mult tulburarea spectatorului. Din câteva tușe se nasc sugestii cu mare forță de evocare, de pildă, albul ligheanului se constituie în aură, iar postura corpului fără de vlagă ținut în brațe pare o Pietă. Sunetele contribuie și ele la neliniștea pe care îți-o imprimă cuvintele și gesturile. De fapt, partitura este alcătuită tâceri bine coapte, din scoarța vocii – care poartă versurile tulburătoare, din tonuri bine alese care prelungesc starea de noapte perpetuă, respirații îngreunate, zgomote ale bufnițelor și ale altor păsărilor aflate într-un tărâm al umbrelor. Lugubrul se instalează încă din primele clipe și îți suflă în ceară.

Măștile create de Ilona Varga-Járó au avut ca punct de pornire desenele lui Plugor Sándor, ilustrații la poemul lui Szilágyi Domokos. Atunci când sunt folosite măștile, – ele sunt expresive, grotesci, impozante –, te însărișă prin încremenire. Personajele sunt un profesor și un învățăcel. Pașii dascălului mărsăluiesc amenințător într-un episod de școală. "Elevul" este intimidat prin atitudine, își anunță răspunsul cu mâna ridicată, dă mereu soluția greșită, își ține mâinile la spate în semn de adâncă supunere – iată câteva dintre elementele ce anunță cum se desfășoară lecția dată de moarte, singura pentru care nu ești instruit. Cu toate

acestea, înregistarea se produce; domnul Moarte scrie table întregi, predă frenetic, joacă mima cu viață și exclamă cinic: "odată și-odată tot rămâi repetent, dragule."

Vecinătatea morții nu face abstracție de boala. Treptat, trupul atacat de boala realizează descompunerea în organe componente, care sunt toate suferințe; o listă de elemente nefuncționale. Învelișul de carne se transformă într-un străin de care trebuie să te despartă, pentru că îți face rău: "97 – Vai, ficatul, bila, intestinele mele./ 98 plămâni, rinichii mei, splina, inima mea./ 99 ochiul meu slăbit, arcul sprâncenelor mele./ 100 arcul fără săgeată/ 101 (sägeata m-a străpuns, trupul mi-l ucide)./ 102 ochiul mi-e opac la lumină - / 103 arcul sprâncenelor, cel fără de săgeată/ 104 sufletul mi-l omoară./ 105 îmi omoară trupul./ 124 Încetișor, trupul meu/ 125 îmi devine dușman./ 126 inamici vom rămâne/ 127 până la moarte./ 128 și atunci victorios este trupul-cadavrul./ 129 smerită se târâște viața-mi;/ 130 trupul mi-l îngroapă altul - / 131 chiar și până atunci, mă îngrop pe mine".

Logica visului este cea care guvernează pe deplin, astfel că gândurile se succed și cad fragmentate în discurs. Cu fetele acoperite de măști, cuplul se preface într-o imagine emoționantă a unor oameni îmbătrâniți ca o fotografie îngălbinită. Un stop-cadru ce sfidează moartea. Vremea pare să aibă atributele veșniciei, dar face ca ființarea să nu mai cunoască nuanțe, să se dilueze, mergând până la negare: "BĂTRÂNUL 330 Noi nu mai suntem nici curajoși, nici lași./ 331 nici părinți, nici fii, nici orfani -./ ALTER-EGO 332 pur și simplu: suntem./ BĂTRÂNUL 341 (uneori îi învidiez pe morți:/ 342 ei au trecut deja peste asta.)/ [...] ALTER-EGO 306 ceva nu-i deadevăratelea./ BĂTRÂNUL 307 Poate tocmai noi./ ALTER-EGO 308 Fosta-mi noi vreodată pe bune?/ BĂTRÂNUL 309 Nu am fost./ ALTER-EGO 310 Așa este?"

O scenă s-ar putea intitula: "doi într-un

siciu", căci "Moartea e frumoasă doar pe-rechi". Ciripit de păsări și zgomote de ciocan ne conduc către cimitir, unde se construiește sicriul. Nimic tragic, din contră: comicul își face prezență și, deși scena ar fi putut fi mai scurtă, pentru a evita elementele repetitive, se constituie într-un contrapunct. În sicriu se intră și apoi se ieșe, se invită, se adoptă un anumit protocol, chiar și limba-jul are caracter mai jucăuș. Dar acest moment de sagă nu face decât să sublinieze mai îngroșat caracterul grotesc al situației. **M**oartea este contemplată pentru că suferința este atât de mare, încât nu mai există o altă cale. Amânarea este imposibilă, nici doctorul, nici Dumnezeu nu pot interveni: "Zgrunțuroasă-i calea/ 394 sub pământ./ 395 Dar până atunci-până atunci -/ 396 vai, chinul trupesc --/ 397 Este frig aici înăuntru,/ 398 este frig afară,/ 399 ni se urcă dinspre picioare/ 400 râceleală tărânnii, [...] / 407 doar inima, doar inima/ 408 dacă inima n-ar mai hurui/ 409 dacă plămâni/ 410 ficatul/ 411 rinichii -/ 412 doar de data asta!/ 413 N-o să mai cer/ 414 niciodată!/ 415 Dumnezeul meu! / 416 Domnule doctor!"

Chipul lui Aron Dimény împrumută din imobilitatea măștii pe care a purtat-o. Devine o mască. Timpul se oprește. Mașinistii intră pe scenă și manevrează petecele colorate, elibereză spațiul. Fumul umple scenă, formând "norii cu cărlioniță mici și albi", cei care pot oferi o evadare temporară din calea morții. "Veni-va vremea:/ 375 casă ne va fi colo jos./ ALTER-EGO 377 Să facem până-atunci un-doi pași./ BĂTRÂNUL 378 pe norii cu cărlioniță mici și albi". Întunericul se adâncește, sunetul se amplifică, visul s-a încheiat. De acum poate începe moartea. Sau viața. *Cartea bătrânilor* reușește o compoziție în care culoarea, sunetul, textul, mișcarea și măștile sunt parte a unui instrumentar folosit cu mare finețe. Spațiul geometric în care contururile sunt apăsat trasate se înfruntă cu atmosfera onirică pentru a reda frânturi dintr-o posibilă carte cu tărânn.

CONTINENTUL GRI

SCRIITORII ÎN SUBTERANELE SECURITĂȚII

DANIEL VIGHI, VIOREL MARINEASA

"TINERI FĂRĂ
PERSPECTIVĂ DE
VIITOR"

Inspectoratul Județean Timiș al Ministerului de Interne

serviciul I b

Raport
27. 12. 1983

În data de 27. 12. 1983 am trecut la contactarea numitului I. A. de profesie sculptor și grafician, în prezent lucrează în atelierul de creație Extraceram. Legătura cu acesta a fost făcută de locotenent Rusu din cadrul serviciului S II cu care se cunoaste fiind colegi de școală. În cadrul discuțiilor avute în legătură cu Stoia Nicolae Glück, I. A. a arătat următoarele:

Îl cunoaște foarte bine pe Stoia Nicolae Glück din anul 1980. A fost prieten cu el și l-a vizitat de multe ori și la domiciliu. Este un om cult care a citit mult, în special filozofie indiană, platoniciană, etc. Are preocupări literare și în cursul anilor 1981-1982 avut preocupări de constituirea unui cerc de antropologie literară.

Pentru a-si realiza scopul atras de partea lui mai multi tineri cu preocupări literare fără perspectivă de viitor. Pentru a acoperi scopul urmărit cercul său l-a ales ca președinte pe numitul Secheșan Gheorghe Olaru care este membru de partid și după cum spunea Stoia Nicolae Glück "il pot împinge în față". Acest cerc a reușit să publice un număr în Viata studențescă¹ din lucrările lor, după care I. A. arăta că nu cunoaște ce s-a întâmplat fiindcă cercul s-a destrămat. Știe că Stoia Nicolae Glück a fost dat afară de la Muzeul Banatului și s-a angajat ca muncitor la întreprinderea 6 Martie. În cazul discuțiilor avute a spus că și-a depus forme de să plece definitiv din țară în RFG unde are rude din partea soției. În cursul anului 1983 s-a întîlnit cu el în oraș, fiind împreună cu un preot² din Timișoara al cărui nume nu și-l mai amintește dar despre care retine că și-a depus forme de plecare definitiv în RFG. Acest preot spunea că a semnat și el un Apel cu preotii de la Lugoj care a fost citit la radio Europa Liberă. Stoia Nicolae este prieten bun cu acest preot. Printre prietenii buni ai lui Stoia Nicolae se află numitii DANELIU GHEORGHE și MIHAI OLTEANU din Timișoara și un cetățean cu numele IOAN MORAR cu preocupări literare din Lugoj.

"ÎMBIBATI DE MISTICISM"

Despre Stoia Nicolae mai cunoaște că este prieten cu Bata Marianov Miodrag cu care se vizitează reciproc în familie și au aceleasi opinii. Pentru că așteaptă să plece în RFG Stoia Nicolae are unele legături prin care a reușit să scoată din țară mai multe lucruri ale sale printre care aproape toate cărțile pe care le-a avut în bibliotecă. Știe că, fiind împreună în vara anului 1983, Stoia Nicolae i-a spus că trebuie să se ducă în București unde are o întâlnire cu un cetățean prin care trebuie să mai trimită lucruri în străinătate. I-a mai propus lui A. I. să participe împreună cu alte persoane la unele întruniri pe care le organizează la un prieten din Timișoara. (...) Spune că aici fiecare poate să-și expună punctul de vedere în orice problemă fără să aibă reperecusiuni. I. A. a mai arătat că Stoia Nicolae este un tip nemulțumit de felul cum s-a realizat la noi în țară, toate lucrările lui sunt îmbilate de misticism. Părerea lui este că dacă Stoia Nicolae va reuși să plece în străinătate va desfășura o activitate intensă împotriva statului nostru pentru că este un tip capabil să facă

asa ceva. Pentru data de 29.12. 1983 de comun acord cu I. A. s-a stabilit să continuăm discuțiile la sediul inspectoratului.

ss indescifrabil

Raport 29.12.1983

În data de 29.12.1983 s-au continuat discuțiile cu numitul I. A. La discuții a participat și loctitorul șefului Securității, tov. colonelul Cristescu I. Cu această ocazie I. A. a relatat că Stoia Nicolae este prieten cu fostul preot Negoită care are depuse forme pentru plecarea definitivă din țară. În legătură cu ceilalți prieteni arătați anterior a subliniat că SECHEȘAN GHEORGHE OLARIU este profesor la Școala Generală nr. 26 din Timișoara și are preocupări literare. DANIEL VIGHI este scriitor și publică frecvent la revista Orizont, Ioan Moraru³ este profesor în Lugoj și poiet (sic!), Mihai Olteanu este pictor în Timișoara și face mai mult pictură mistică. Legat de propunerea făcută de Stoia Nicolae pentru a participa la un așa zis cineaclu, pe care dorește să-l organizeze la un cetățean de naționalitate sărbă din Timișoara, I. A. a mai arătat că erau de față cînd s-a făcut această propunere Mihai Olteanu și Gheorghe Secheșan. În cadrul cineaclului, după cele afirmate de Stoia Nicolae fiecare participant putea să-și expună lucrările și poziția în probleme literare, filozofice și politice în mod deschis, fără nici un fel de restricție. I. A. sustine că el nu a acceptat propunerea și nu cunoaște dacă acest cineaclu, organizat de Stoia, a luat sau nu ființă. Filozofia lui Nicolae Stoia este bazată pe filozofia greacă, indiană și în special pitagoricism. Întreaga lui filozofie este bazată pe numere. Biblioteca sa este formată în majoritate din cărți cu asemenea conținut. Este un element care combată filozofia materialistă și susține filozofia idealistă.

ss. indescifrabil

M.I.

I.J. Timiș
Securitate

REVOLUTIA AGRARĂ E O FALSEA PROBLEMA

Notă raport

Informatoarea "Sanda" a relatat că în data de 12.12.1983 Stoia Nicolae a fost la domiciliul acestuia și în discuțiile avute a spus că așteaptă să seosească în țară un cetățean din RFG prin care va căuta să scoată lucrările pe care sursa vrea să le trimită în RFG lui BÖKEL HERBERT⁴. Totodată a mai spus că el a trimis în străinătate tot ce a avut de trimis prin valiza

diplomatică a celor de la ambasada SUA din București

OBS. Stoia Nicolae este lucrat în DUI pe linia problemele "Eterul" (radio Europa liberă). A fost instruit(ă) în continuare cum să procedeze de către col. Cristescu I. ss. indescifrabil

ss. indescifrabil

I.J. al M. I.
Securitate

Raport
14.01. 1984

S-a cerut interceptarea corespondenței interne și externe începând cu data de 20.01. 1984 a numitului STOIA GLUCK NICOLAE. ss. indescifrabil

INSPECTORATUL JUDEȚEAN TIMIȘ
STRICT SECRET

AL MINISTERULUI DE INTERNE
SECURITATE

Nr. 1/B/0022205 din 18 I 1984

Către Ministerul de Interne
U.M. 0647
BUCUREȘTI

Rugăm folosiți mijloacele speciale de care dispune unitatea dumneavoastră pentru a ne trimit date despre:

Numele: STOIA GLUCK Prenumele: NICOLAE Pseudonimul: STOICĂNESCU țara: ROMÂNIA Localitatea: TIMIȘOARA Județul: TIMIȘ strada MIHAIL KOGĂLNICEANU nr 17 apartamentul 1

În mod deosebit interesează următoarele:
cu ce persoane întreține legături în țară și caracterul lor. Dacă face ceva comunicări legate de scoaterea unor obiecte din țară.

Datele obtinute să ne fie trimise la indicativul S1B/TM, tovarășului locotenent colonel LALESCU M., telefon 122 care va ține contactul operativ cu dumneavoastră în această problemă

Măsuri speciale ce urmează a fi luate.....

Termen de urmărire de la 20.01.1984 pînă la 20.06.1984

ŞEFUL SECURITĂȚII ȘEF SERVICIU
Col. MORTOIU AURELIAN lt. col.
CÂNTĂREȚU CONSTANTIN

Nr. 2896 /0113/001 din 24. 01. 1984 Strict secret

Problema: eterul
Sursa: Tomăneanu

Primește: lt. col. L.M.

exploatat Sinteză informativă

Notă

Sursa informează în legătură cu Stoia Nicolae următoarele:

cu ocazia revelionului sursa a intrat în contact cu Gheorghe Secheșan cu care ocazie i-a explicat că sursa intenționează să scoată un catalog de artă plastică, sens în care vrea să mobilizeze pe Nicolae Stoia, Daniel Vighi, Vasile Ciobanu, lucruri cu care Secheșan a fost de acord și s-a stabilit că în data de joi 19 ianuarie ora 17 să aibă loc o întâlnire a celor de mai sus la Nicolae Stoia. În data și la ora indicată sursa s-a dus la Nicolae Stoia din Piața Traian să întâlnit și cu Pruncu⁵ care împreună cu sursa au mers la Stoia acasă unde l-au găsit împreună cu Gh. Secheșan. După unele discuții pe care Stoia le-a avut cu Pruncu, ultimul arăta că are niște "probleme de viață" cruciale, acesta a plecat și au rămas sursa, Stoia și Secheșan.

După ce le-a explicat intenția sursa a purtat un dialog cu cei doi ajungindu-se la concluzia că să aibă loc o întâlnire și cu Daniel Vighi, care lipsise pe data de luni 23 ianuarie ora 17 la domiciliul sursei. Pe data de 23 ianuarie ora 17 ne-am întâlnit cu toții și după unele discuții pur filozofice, lingvistice, de istoria culturii, a religiei etc. sursa a intervenit și a arătat că "oameni ca noi ar trebui să intre în partid pentru a influența factorii de decizie politică", afirmații care au schimbat cursul discuției, sursa devenind tinta atacurilor și argumentelor lui Nicolae Stoia pentru care:

nu există compromis politic

aparatul politic a inventat o serie de măsuri pentru a împiedica omul să-și rezolve problemele ce tin de drepturile omului referindu-se concret la unele hotărâri de partid și stat Nicolae Stoia a arătat că:

revoluția agrară și hotărârile privind achizițiile și contractările cu produse agricole este o falsă problemă.

În perioada când lucra la muzeu a pregătit doctoratele unor persoane în care scop a intrat în biblioteci Academiei, arhivele statului și alte biblioteci din București mobilindu-se se cu o bogată informație privind istoria mișcării muncitorești din România, în spate înapoi de 23 august 1944 și că o parte din materialele pregătite le-a trimis în străinătate.

Nicolae Stoia este perfect avizat asupra poziției pe care va trebui să o adopte în Occident. În acest sens nu va fi tentat să intre în competiția "consumismului" occidental și va adopta o poziție care îl va scoate la lumină ferit de acestea tentații.

Sursa a reușit să stabilească că persoana la care Nicolae Stoia intenționa să organizeze un cineaclu de douăsprezece persoane este Bata Miodrag⁶, scriitor (poet Tânăr) care trăiește cu fiica unui profesor universitar, ea însăși cercetătoare.

Timișoara la 24 ianuarie 1984

Obs. Stoia Nicolae Glück este lucrat în DUI problema "Eterul".

Instructaj: (informatorul n.n.) cu ocazia întâlnirii pe care o au în data de 28.01.1984 să continue discuțiile cu aceștia și să se stabilească ce persoane cunoaște Stoia și care îl vizitează și dacă nu cumva prin acestea scoate lucruri sau alte date în exterior.

Măsuri: Notă va fi exploatată la DUI

Se vor face verificări în legătură cu toate persoanele recunoscute de informator că au participat la discuții la Stoia N. la domiciliul lui.

ss. indescifrabil

¹ De fapt, revista Forum studentesc.

² Probabil, Liviu Negoită.

³ Ioan T. Morar, poet, romancier, jurnalist.

⁴ Herbert Bockel a fost lector la catedra de germană a Universității din Timișoara.

⁵ Poetul autodidact Gheorghe Pruncu.

⁶ Milodrag (Bata) Konstantinovici, alt poet autodidact; în prezent, fotograf de elită pe Facebook.

HAIR DANA CHETRINESCU

O stire bombă face ravagii în presa franceză și nu are nimic de-a face cu camionul de la Nisa. Oricum, am promis solemn într-un număr anterior să nu mă mai ocup de teroriști, pentru că dezavantajul tratării unui subiect de *history in the making* este acela că, până la data publicării materialului, implacabil, se va fi petrecut undeva în lume ceva de două ori mai cumplit. Așa că am decis să mă limitez la freze. Coafura de astăzi îi aparține chiar președintelui republicii franceze, François Hollande. Nu pentru că ar fi ieșit din comun, ci pentru că cel care face ca nimeni să nu observe ceva ieșit din comun la această freză, coafură personal al președintelui, s-a remarcat printre semenii săi cu un salariu lunar de aproape 10.000 euro¹.

Probabil vi se pare mult. Exagerat de mult. Dar iată cel puțin trei justificări care merită luate în seamă. În primul rând, se știe că acest frizer merge oriunde merge președintele, stându-i la dispoziție zi și noapte. În al doilea rând, președintele nu este departe de personalul din sceneta lui Benny Hill, care vine la frizer să-i tapeze cele trei fire stinghere rămase pe vârful scalpului, iar acesta își face meseria fără să clipească, folosindu-și întreaga recuzită. În al treilea rând, ne putem lesne imagina cum ar arăta Hollande dacă nu ar avea un frizer care să-i sufle în cefă 24/7. Uitați-vă la posibilul său omolog transatlantic. Multe contradicții și mistere învăluie personalitatea lui Donald Trump, dar niciuna nu se poate compara cu nebuloasa mesei de pe fruntea-i cam îngustă. Într-o carte publicată încă din 2004, *Trump: How to Get Rich*², milionarul mărturisește – cam fără legătură cu subiectul, ce-i drept – că niciun animal nu a fost agresat atunci când el și-a creat inegalabila freză. Îl credem pe cuvânt. Părul său arată mai degrabă ca și cum omul ar fi defrișat o mîrădecă decât ca și cum ar fi dat iama într-un bârlog de iepuri sau bursuci. Totul sută la sută bio.

Dermatologi, hair stylisti și psihologi se întrec să elucideze misterul părului acestui președinteibl republican. Unii cred că sub căpăț se ascunde o chelie. Alții zic că și-ar fi făcut implant. Mulți, amintindu-și de scandalul divortului de Ivana, opinează că Trump și-ar fi făcut o operație estetică mai puțin reușită la scalp. Cei mai ageri, însă, au un verdict destul de clar – Trump nu a pătit niciuna din aceste neplăceri. Tot ce se vede este părul lui adevarat pe care și-l aranjează acum, la fix 70 de ani, exact ca acum 50 de ani, pe vremea când tânărul Donald se închi-pua congener cu John Lennon și Paul McCartney, în perioada lor pre-hippie. Această decizie se face vinovată de lipsă de imagine, dar nu și de fals în spray fixativ și ceară de păr. Reviste prestigioase precum *Men's Health* și *Vanity Fair* s-au întrecut, de-a lungul timpului, să ofere cititorilor o istorie ilustrată a părului trumpian. Din această epopee, constatăm că totul s-a petrecut, decenii la rând, liniar și previzibil. Niciodină, niciun punct culminant – Donald ne-a arătat același tapaj turtit, ce rezistă și în fața vânturilor celor mai năpraznice din Florida și Texas, ca în reclamele spray-ului Drei Wetter Taft, tapaj a cărui unică variație este degradeul – de la saten închis la culoarea bobocului de rată, uneori alternând cu galbenul aproximativ al dinților pătați de tutun.

Concluzia comparației dintre cei doi politicieni este foarte simplă: primului îi stă bine părul, deși are foarte puțin; celui de-al

doilea îi stă rău părul, deși are foarte mult (ca să nu spunem în exces). Trump ar trebui să ia măsuri urgente și să-i facă frizerului lui Hollande o ofertă de nerefuzat, în mulți, mulți dolari.

Soarta fericită a frizerului lui Hollande seamănă destul de mult cu soarta șoferilor parlamentari de la București, adusă pe tapet cu câteva luni în urmă când se discutau salariile și încadrările personalului acestei instituții. Ce-i drept nu-i de îci, de colo să te califici ca șofer la parlament. Candidații trebuie să susțină un examen scris, altul oral și o probă practică. Ei trebuie să știe ca pe apă toată legislația rutieră, plus șapte manuale tehnice de mașini, dar și de tractoare și autocisterne, pentru că parcoul auto de la Casa Poporului este foarte variat, pentru orice eventualitate. Șoferii trebuie să fie foarte buni, având nevoie de cel puțin 70 de puncte din 100 la toate probele.

Dar nici pentru vopsitorii de la parlament nu e viață mai roz, și aceștia trebuie să dea trei probe și să facă dovada unor cunoștințe teoretice și practice și unor calități umane de inviat în orice profesie. Ce are, însă, de făcut un șofer după ce i s-a cerut marea cu sareala la concursul pentru ocuparea postului e foarte relevant, chiar dacă nu și foarte consistent³. Într-o zi obișnuită de lucru, șoferul îl duce pe parlamentarul din dotare de la hotel la Cameră și înapoi. Dacă stăpânul nu petrece prea multe ore în Casa Poporului, ceea ce, după știm cu toții, se întâmplă foarte adesea, șoferul are un răstimp modest în care să-si tragă sufletul. El poate sta de vorbă cu colegii aflați în aceeași stare de aşteptare, poate lua o gustare discretă din portbagajul mașinii, poate trage un pui de somn pe scaunul din dreapta sau se poate proteja de caniculă la umbra unui copac. Acest răstimp este mai mult decât suficient pentru ca sindicaliștii să facă proiecte de viitor. Liderul lor, Vasile Stoica, era pregătit încă de anul trecut, așa cum reiese dintr-un interviu dat Antenei 3⁴, să ceară măriri salariale de cel puțin 35%. Reiese, atunci, că cei care mână demnitarii de colo-colo, de exemplu cei 150 de șoferi de la Camera Deputaților numai, câștigă 1.600 lei pe lună. Această nedreptate este strigătoare la cer, explica în continuare liderul de sindicat, dintr-un motiv pe care oamenii de pe stradă și autoritățile, dacă ar avea puțin bun simț, l-ar recunoaște și singuri, fără să fie salariații nevoiți să-l preciseze răspicat: Sunt șoferii aceștia șoferi obișnuiți? Nu; diferă materialul de transport. Una e să transporte produse agricole, și alta e să transporte parlamentari.

Corect! Este, deci, imperios necesar să se schimbe grila de salarizare în așa fel încât cine duce lubenită la piață preț de 300 de km să poată câștiga doar a mia parte din cât face într-o lună cel care îl traversează strada pe domnul Petre Petrescu, deputat al județului din care vine și lubenita de mai sus. Este la fel de necesar să se schimbe și organograma, pe lângă șoferi și vopsitori, parlamentul trebuie să angajeze și frizeri. Cine propune, la probă practică, o coafură à la Rod Stewart pentru Hollande, să câștige într-o lună greutatea lui în aur.

¹ Hotnews, 13 iulie 2016.

² Donald J. Trump, Meredith McIver, *Trump: How to Get Rich*, Ballantine Books, 2004.

³ Gândul.info, 8 august 2015.

⁴ Antena 3, 19 decembrie 2015.

FRIZERUL LUI HOLLANDE CIPRIAN VĂLCAN

«Salariul brut al frizerului președintelui François Hollande se apropie de 10.000 de euro pe lună, potrivit ediției de miercuri a săptămânalului satiric *Le Canard enchaîné*, citată de AFP. Contractul de muncă al lui Olivier B., „frizer personal al șefului statului”, a fost semnat în 16 mai 2012 de directoarea de cabinet a palatului Elysée din acea vreme, Sylvie Hubac, scrie săptămânalul. Documentul indică faptul că Olivier B. este „recrutat în calitate de personal contractual (...) pentru durata mandatului prezidențial în curs”, continuă *Le Canard*, potrivit căruia contractul „pe cinci ani îi aduce o remuneratie brută cumulată de 593.700 euro”, respectiv 9.895 euro pe lună. Aceste sume sunt însotite de „eventuale indemnizații de locuință și alte avantaje familiale”, adăugă săptămânalul.

Președinția nu a putut fi contactată pentru un comentariu, dar *Le Canard enchaîné* asigură că „Elysée confirmă pe toată linia”. Ziarul precizează că Olivier B. trebuie să fie disponibil la orice moment și îl însoteste pe François Hollande în majoritatea deplasărilor. Potrivit *Le Canard*, articolul 5 din contractul de muncă îi impune frizerului „să păstreze, în timpul și după expirarea contractului, secretul cel mai strict legat de activitatea efectuată sau de informațiile pe care le-a primit» (Hotnews, 13 iulie 2016).

Prezedintele Hollande ar putea să dovedească cu ușurință că lucrurile stăteau mult mai rău în trecut în privința celor care se ocupau de părul sau barba unor personaje ilustre. Regele Midas, al cărui gust artistic îndoelnic l-a făcut să prețuiască mai mult cîntecul lui Pan decât pe acela al lui Apollo, s-a trezit cu o pereche de urechi de măgar drept pedeapsă pentru inabilitatea-i de critic muzical improvizat. Disperat să ascundă aceste urme infamante ale propriei neghioibii, a început să poarte un soi de turban ce-i acoperea capul, ferindu-l astfel de orice priviri iscoditoare. Singurul care avea acces la teribilul secret era bărbierul său, însă acesta fusese avertizat că o oricît de mică indiscreție l-ar fi costat viață.

Speriat de amenintarea ce plutea asupra lui, bărbierul cu pricina n-a mărturisit nimănui taină la care devenise părtăș, însă ardea de nerăbdarea de a împărtăși cuiva incredibilă veste. În cele din urmă, incapabil să se mai abțină, a săpat o groapă în nisip și a șoptit în ea: „Regele Midas are urechi de măgar”. Ușurat, credea să scăpase de povară fără să existe vreun pericol. Nu luase însă în calcul vicleșugurile zeilor: ei au făcut să crească deasupra gropii mai multe trestii care, în bătaia vîntului, au transmis vesteas lumii întregi: „Regele Midas are urechi de măgar”. Se spune că Midas, neputind să suporte rușinea, s-ar fi sinucis bînd sănge de taur, așa cum avea să facă mai tîrziu și Temistocle în exilul său persan.

Unii exegeti moderni ai legendei pretind că un spor de confidentialitate ar fi aranjat mai bine lucrurile decât o amenintare cu moartea, dar pare greu de crezut că limbua bărbierului ar fi putut fi stăvilită de cîteva monede de aur în plus. Colaboratorii lui François Hollande par însă să privilegieze această ipoteză, așa că au trecut în contractul frizerului că trebuieu „să păstreze, în timpul și după expirarea contractului, secretul cel mai strict legat de activitatea efectuată sau de informațiile pe care le-a primit”. Nimic despre vreun neg apărut pe bărbia președintelui, nimic despre părul ce-i crește viril pe piept, nimic despre eventuala percu folosită pentru a-i ascunde chelia...

Gibbon ne povestește că atunci când a cerut să-i fie adus un bărbier, Iulian Apostatul s-a trezit în fața unui personaj îmbrăcat somptuos, ce semăna mai degrabă cu un inspector general de finanțe decât cu un om ce se ocupa de îngrijirea bărbii împăratului. Ceiindu-i informații despre veniturile ce-i permiteau să se îmbrace atât de ales, aflat cu stupoare că bărbierul cu pricina avea, pe lîngă un salariu ridicat și bacșuri copioase, o alocație zilnică pentru douăzeci de servitori și douăzeci de cai. Continuându-și investigațiile, împăratul a fost informat de sfetnicii săi de încredere că la curte se aflau o mie de bărbieri, o mie de paharnici și o mie de bucătari, „iar numărul de eunuci putea fi comparat numai cu cel al insectelor dintr-o zi de vară”.

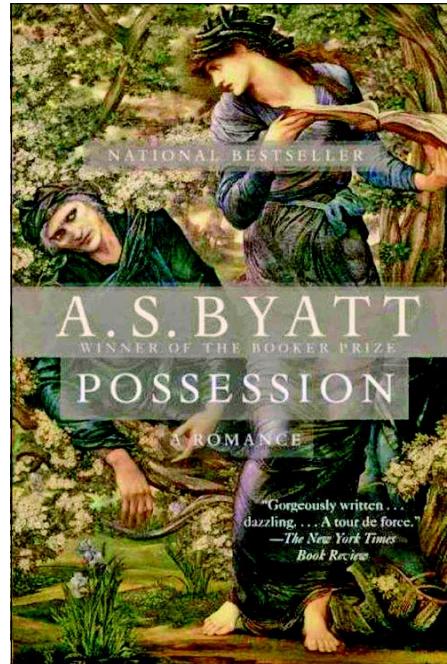
„Nimic de același fel pentru frizerul lui Hollande”, se vor grăbi să declare funcționarii de la Palatul Elysée, demonstrând cu date din bugetul Președintiei că Olivier B. nu are la dispoziție nici 20 de servitori, nici 20 de cai, ba nici măcar 20 de motociclete. În plus, fără putință de tăgădă, există un singur Olivier B., el nu are nici măcar un frate geamăn sau vreo sosie, așa că Președinția franceză cheltuie mult, mult mai puțin decât cheltuiau împăratii romani numai cu întreținerea bărbierilor, fără să-i mai punem la socoteală pe paharnici, bucătari și eunuci. Purtătorul său de cuvînt le-a mărturist deja unor ziaristi americani că François Hollande ar putea să fie un bun împărat al Romei după ce va pierde alegerile prezidențiale din 2017...

IUBIRI LIVRESTI CRISTINA CHEVEREŞAN

Dacă lista mea cu romane "de citit" includea de multă vreme și *Pasiune (Possession)* al britaniciei A.(nțonia) S.(usan) Byatt, întâmplarea care l-a propulsat în iulie 2016 spre vârful teancului a purtat numele HBO. Ecranizarea lui Neil LaBute (2002), cu Gwyneth Paltrow și Aaron Eckhart, mi-a atras atenția fără ca, inițial, să știu despre ce vorba. Firesc, dat fiind subiectul. Doi tineri universitari: el, angajat ca asistent într-un proiect post-doctoral cu mult înainte ca acestea să fi ajuns "la modă" în România; ea, o aprigă feministă, specialistă în opera unei rude îndepărtate. Ajung să colaboreze și să se îndrăgostească, cercetând și recompunând din detaliu inedite relația nebănuitură dintre cei doi poeti victorieni pe care îi studiază și cunosc chiar mai bine decât pe ei însăși: Randolph Henry Ash și Christabel LaMotte. Clasificată din titlu drept "romance", cartea se poate citi, deci, ca poveste de dragoste desfășurată pe două paliere temporale diferite, deși autoarea își propune (și reușește) mult mai mult.

Roland Mitchell și Maud Bailey se angajează într-o cursă împotriva timpului și a memoriei pentru a recupera clipe inefabile, ce vor schimba perceptia publicului și a criticii asupra autorilor ce-i fascinează. Dacă mizele și înverșunările academice pot părea insignifiante, pasiunea din spatele căutărilor e greu de negat. Totul pornește de la un studiu al arhivelor dedicate lui Ash, în timpul căruia lui Mitchell îi pică în mâină (la propriu!) două scrisori personale ale acestuia, adresate unei doamne necunoscute. Provocarea depășește rațiunea și puterea de control a intelectualului transformat subit în cleptoman: părăsește biblioteca însotit de documentele pe care intenționează să le returneze după o analiză aprofundată. Din aproape în aproape, urmăind cu atenție indicii ce vor face deliciul amatorilor de detectivistică, dar și al arheologilor literari care și dedică viața acestor sublime futilități, Mitchell scoate la suprafață un amor secret, a cărui dezvăluire i-ar putea schimba destinul profesional și contribuția la un domeniu de cercetare în care majoritatea lucrurilor esentiale par a fi fost deja spuse.

Ambițioasă, obsesivă, căutarea lui Roland și Maud atrage și alți colegi de breaslă care, pe parcurs, simt potențialul descoperirii și intră într-o competiție lipsită de scrupule "umaniste", disputându-și întărietatea de dragul unei faime pe cât de efervescente, pe atât de iluzorii. Deși critica a speculat că în spatele protagonistilor victorieni s-ar afla figuri cunoscute precum Alfred, Lord Tennyson, Robert Browning sau Christina Rosetti, scopul lui Byatt nu e de a recurge la metafiziunea istoriografică pentru a reînvia povesti apuse sau pentru a reduce la viață autori reali. Ea cucerește tocmai prin placerea dezlanțuită a imaginatiei, prin jocul hedonist cu tonalități, nuanțe, genuri, prin experimentarea care fluidizează categorii pre-stabilite și permite pastișei să întâlnească lirismul, parodia, nostalgia inherentă a memorialisticii sau ironia subtilă a romanului "de campus". Asemenea unui ventriloic de geniu, Byatt redă momentele de intimitate și meditație ale personajelor cu propriile lor cuvinte, schimbându-și cameleonice stilul în funcție de caracteristicile epocii și personalității acestora, citând scrisori, jurnale, poezii

niciodată scrise, dar reflectând preocupările și manifestările unui secol XIX prins între tradiție și modernitate mai mult ca oricând.

"Am trăit experiență teribilă a limbajului care vorbește pur și simplu prin tine: desigur, exact fenomenul împotriva căruia scriam. A fost un sentiment similar unei posedări, ca și cum toate poemele victoriene nescrise, care ar fi trebuit să existe, s-ar fi bulucit ca fantomele lui Homer, încercând să iasă la suprafață. Nu am avut probleme să le transcriu, nici nu a trebuit să mă gândească. Am fost pasionat toată viață de poezia victoriană, denigrată și disprețuită atât de T.S. Eliot, cât și de școala întemeiată de Leavis. [...] Ce am scris eu e, până la un punct, poezie modernă și victoriană în același timp, deși nu există un anacronism¹". Pe lângă evidenta ușurință de a jongla cu genurile și talentul incontestabil, scriitoarea face dovada unei erudiții și răbdări a construcției și detaliului destul de rar întâlnite în proza de factură recentă, care i-au și adus Booker Prize-ul anului 1990.

Dacă misterul învăluie înlănțuirea de evenimente trecute ce includ o legătură amoroasă ilicită, un copil ilegitim, o sinucidere, o exhumare, o relație emoțională între persoane de același sex, prezentul se concentrează asupra dilemelor și utopilor lumii academice, a legăturii dintre adevară biografic, etică, așteptări și prejudecăți, spațiu public și privat, notorietate și intimitate. A nu se înțelege că *Pasiune* e un teritoriu al inefabilului, filosoficului, livrescului prin excelență; dimpotrivă, totul e pus la îndoială, iar vocile principale sunt acompaniate de un întreg cor de glasuri adiacente, ale personajelor secundare, ce surprind clișeele, obsesiile, discursurile, teoriile adesea discutabile și lipsite de substanță ale unui univers savant, dominat de propriile incertitudini, nevroze, gelozii și idiosincrazi. În mai mult de 550 de pagini, Byatt reușește să aducă laolaltă iluzia și aluzia, întreprind fascinația pentru literatură într-o demonstrație de virtuozitate.

¹ 'A.S. Byatt interviewed by Philip Hensher'. *The Paris Review. The Art of Fiction* 168

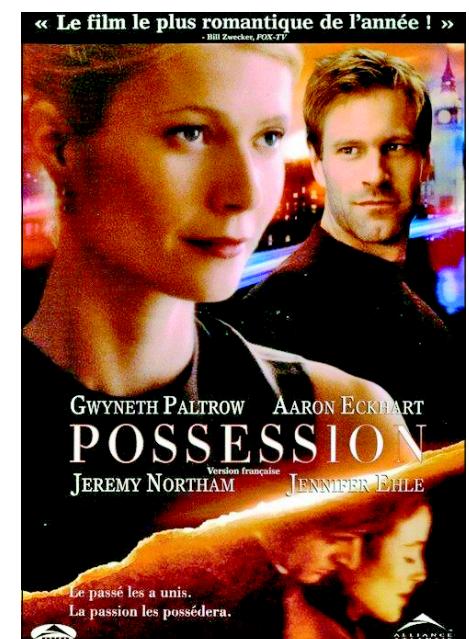
<http://www.theparisreview.org/interviews/481/the-art-of-fiction-no-168-a-s-byatt>

LOVE STORY CU DETECTIVI FILOLOGI ADINA BAYA

Povestea livrată printr-un anumit mediu de comunicare este doar bucata apetisantă de carne pe care un hot o poartă pentru a distraje atenția căinelui de pază al mintii, spunea Marshall McLuhan. A distraje de la mediul de comunicare în sine, desigur. Pentru că "mediul este mesajul", el este cel ce modelează în mod definitiv conținutul transmis, spunea teoreticianul canadian. Iată de ce convertirea unui roman într-un film – deci trecerea de pe pagina tipărită pe ecran – înseamnă, practic, rescrierea lui. Uneori ea presupune schimbări drastice, alteori, eforturi vizibile pentru a păstra atmosfera textului sursă. În cazul ecranizării romanului *Pasiune* de A.S. Byatt, cele două tendințe coexistă. Din păcate. Pentru că încercarea regizorului și co-scenaristului Neil LaBute de a păstra spiritul romanului și, în același timp, de a infuza povestea cu stilul său personal, duce la instaurarea unei evidente atmosfere disociate, schizoide pe întreg parcursul filmului.

Firul povestii din filmul *Pasiune (Possession)*, (2002) se mișcă agil între două etaje narrative, fixate în două cadre temporale distincte. La primul nivel se află înfiriparea unei relații între un cercetător american, Roland Michel (Aaron Eckhart), care studiază poezia victoriană la Londra, și o colegă de-a sa specializată în feminism și studii de gen, Maude Bailey (Gwyneth Paltrow). El e interesat de istoricul personal nedevălvuit al scriitorului victorian Randolph Henry Ash și apelează la ea pentru a afla detalii despre viața scriitoarei Christabel LaMotte, cu care suspectează că Ash ar fi avut o legătură. Cei doi cercetători își găsesc un interes comun în reconstituirea vieților private ale celor doi scriitori și în dezvăluirea unei conexiuni până atunci necunoscute între ei. Iar asta ne aduce la al doilea nivel al povestii de dragoste. Din scrisori vechi de un secol și jumătate, fotografii dezintegrate de timp, suvițe de păr ascunse în cutii îngropate și broșe moștenite de la străbunici, cei doi reconstituie povestea necunoscută de iubire dintre poetii (fictivi) Ash și LaMotte, cu toate picantele dramatice generate de faptul că el era deja căsătorit, iar ea avea o relație presupusă homosexuală cu o pictoriță.

Adaptare ambițioasă a romanului masiv care i-a adus scriitoarei A.S. Byatt premiul Booker, filmul regizat de Neil LaBute face niște tăieturi consistente printre detaliile stufoase ale povestii din care se inspiră. Demers inevitabil, poate vă gândiți, când vrei să traduci peste 500 de pagini de carte pe ecran. Problema e că nu taie suficient încât să putem spune că povestea e complet regândită. Pe de o parte păstrează aerul diafan, fidel textului, al etajului ocupat de iubirea victoriană. Dar pe de altă introduce în relația dintre cei doi cercetători contemporani câteva mărci personale, care amintesc de arhetipuri folosite de LaBute în conceperea de intrigă și construirea de personaje. Și care, din păcate, aduc turnuri narrative ce frizează neverosimilul, disociindu-se în mod nefericit de atmosfera victoriană ce evoluează în paralel.

În rolul americanului frust, mereu ironizat de colegii britanici, cu glumițele lui atât de ne-academice uneori, cu moralitatea flexibilă care nu îl împiedică să fure din bibliotecă textele de care are nevoie pentru cercetare, Aaron Eckhart reprezintă o inserție destul de neasortată cu restul povestii. De un pragmatism stereotip, adesea la limita vulgarului, el își face o intrare destul de neverosimilă în profilul lectorului studios de poezie victoriană. Tot sub semnul lipsei de credibilitate stă și seducerea relativ facilă a colegiei lui specializate în studii feminine. Trecerea de la sicane și de la o relație precaută, rece, la o poveste de dragoste și priptă și greu de crezut.

Construcția personajelor care domină etajul contemporan al povestii nu e singura care suferă de artificialitate. Demersul lor de cercetare – care dă povestii de dragoste o latură de intrigă cu detectivi – e mult prea plin de coincidențe improbabile. De la felul în care descoperă corespondența ascunsă dintre LaMotte și Ash, la cel în care dau – întâmplător – peste o mică cascădă ce a servit drept loc de inspirație al relației înfiripate cu peste un secol în urmă, filmul *Pasiune* e plin de cotiturile narrative care sună fals, în care suspansul se coagulează anemic.

ai degrabă esuată ca poveste cu detectivi filologi și neexcelând la capitolul originalitate ca love story, filmul *Pasiune* nu e tocmai o rescriere reușită a romanului lui Byatt. Interesant poate doar pentru cei pasionați de mediul portretizat – cercetarea literaturii victoriene –, filmul stârnește și menține cu greu atenția. Nici măcar prezența unor protagonisti care, altfel, au un portofoliu plin de roluri excelente, nu contribuie în vreun fel la reușită. Dimpotrivă, între Paltrow și Eckhart nu se prea leagă nimic, ba chiar am putea include *Pasiune* pe lista celor mai slabe performanțe din cariera lor. Prea puțin capabil să asigure un ton coerent între cele două povești de iubire paralele, filmul *Pasiune* rămâne doar o melodramă plină de locuri comune și replici răsuflate, care îți pune prea des răbdarea la încercare.

CRONICA MĂRUNTĂ ANEMONE POPESCU

● Literatura română poate cita câteva zeci de romane care s-au oprit la volumul întâi. Sau al doilea. Romane care anunțau prelungiri, continuări, proiecte. O arhitectură necesară abandonată. și mai demne de studiu ar fi operele scriitorilor care, tineri în anii treizeci, în anii patruzeci, mari speranțe atunci, sunt săliți să-și schimbe direcția. Să devină altceva. Sau sunt asasinați în închisori, ca Mircea Vulcănescu. Sau Anton Golopenția. Ne dăm seama de creația acestui extraordinar personaj al culturii noastre, Anton Golopenția, dacă citim cărțile lui: Sanda Golopenția, fiica gânditorului, ne dă șansa întâlnirii cu cărțile sale. ● Una dintre ele, *Îndreptar pentru tineret* ar fi trebuit încheiată în anii treizeci, atunci când colegii sau prietenii săi tineri alunecaseră spre dreapta. Sau spre stânga. El este legat de proiecte de durată, de școala lui Gusti, pe care o ilustrează. Cum e "în provincie" cu generația Tânără? În provincie nu există ruptura care există în București. Ce se întâmplă în Cluj, la Timișoara?

● Există o "cvadruplăalianță" formată din Anton Golopenția, Brutus Coste, Octavian Neamțu și V. Rădulescu Pogoneanu. Îi va scrie în noiembrie 1934 lui Octavian Neamțu: "Tu ar trebui să îsprăvesti serios cu Eminescu.... și fă în prealabil cura Zeletin pe care o cred neapărat necesară la tine.. Naționalismul în de el nu ne ajută mai mult decât orice vorbăraie..." ● Sunt în volum scrisori extraordinare către Mircea Vulcănescu ("Ar trebui creat un ziar, săptămânal măcar, al monografiștilor, care să-și asume deschis rolul de educator într-o Românie a tineretului de la noi. O altă "Dreaptă", o "Românie adevărată" sau așa ceva"). Sau o scrisoare către H. H. Stahl, cu ideea unei reviste care să reorienteze tineretul: "Tineretul de la noi e mai dezorientat decât oricând și viitorul țării e tot mai negru". Brutus Coste, născut și el în Banat, la Ciacova, Octavian Neamțu, la Caransebeș, sunt cărturi de seamă care pot ilustra proiectul "regionalist" al lui Anton Golopenția. Anton Golopenția putea realiza, împreună cu ei, o inițiativă importantă? Putea extrage Tânără generație din fascinația extemei drepte? Putea să fie lider? O scrisoare în care se arată fericit de căsătoria lui Petru Comarnescu vorbește despre proiectele utopizante ale autorului care ar fi vrut să scrie un "îndreptar pentru tineret".

● Proiecte regionale nu a părut a avea, decât în treacăt, Cornelia Ștefănescu. Cornelia Ștefănescu se revendică, aşa cum puțini scriitori ai locului se revendică, din Caransebeș. A scris despre oraș mereu, insistând asupra părții "înalte", nobile a orașului, Teiușul. Vila în care a locuit familia sa era cumpărată de la Gheorghe Baba (sau de la Corneliu Baba?) și, dacă ar fi fost un pic mai grijuilii cu imaginea orașului, liderii lui culturali puteau deschide în numita vilă "Muzeul Corneliu Baba – Cornelia Ștefănescu". Ar fi fost prea pretențioasă alăturarea? Nu cred că ar fi fost. Cei doi au ilustrat o istorie a culturii în care se puteau

salva de presiunile regimului, de agresiunea politică doar cei care credeau și credeau cu intensitate, în valorile culturale.

● Dacă prima pagină a unei cărți despre Cornelia Ștefănescu ar trebui legată de locul originar, de luminile dealului mirabil numit Teiuș, următoarele pagini ar trebui legate de statutul de discipol pe care și l-a asumat Cornelia Ștefănescu. Discipol, prieten, aliat, confident al lui G. Călinescu a fost Cornelia Ștefănescu aşa cum... nu a fost altcineva. Primul moment al "dialogului" este legat de felul în care G. Călinescu o salvează de la închisoare pe Cornelia Ștefănescu. Fusese iubită, prietena lui Dinu Pillat? Oare a fost pusă sub acuzare cu o asemenea violență fiindcă avea un dosar prost? Era fiică de ofițer important din armata regală și era oricum suspectă? Nu se cereau multe argumente, la începutul anilor cincizeci, pentru a fi aruncat în închisoare și a rămâne ani mulți acolo. Cornelia Ștefănescu scapă de închisoare, însă semnează un angajament de colaborare cu Securitatea.

● Detaliile dosarului le putem urmări în carteia lui I. Oprisan. *Asaltul cetății. Dosarul de securitate al lui G. Călinescu* (Ed. Saeculum I.O., 2014) Dosarul de securitate tipărit de I. Oprisan pune în lumină, mai întâi, personalitatea lui G. Călinescu. Persoana foarte apropiată de G. Călinescu, de soția lui, prezentă permanentă, vie, la Institutul cultural condus imprevizibil de G. Călinescu, Cornelia Ștefănescu informează, cu grija, cu atenție despre evenimentele din Institut, din familia scriitorului, despre relația lui G. Călinescu cu iubitele. Îl protejează, îl ocroteste. Este, fără îndoială, o Doamnă care are personalitatea ei: scrie despre fidelitatea ei față de Instituție, față de Maestru, dar și despre felul în care ea a rezistat asediului amoros al Directorului, Patronului, Maestrului. ● În prim-planul mărturisirilor, al informațiilor Corneliai Ștefănescu descoperite la CNSAS de I. Oprisan și Liliana Fischer, mai târziu Liliana Țopă, iubirea turbulentă a maestrului. Trăiește și Cornelia Ștefănescu, se întrebă comentatorii, o stare de gelozie? Consemnează avatarsurile amoroase ale Maestrului, dar și atenția lui G. Călinescu față de doamnele din preajmă. E atentă la viața particulară a Maestrului, dar și la felul în care sunt transferate în roman o seamă de evenimente. Ediția pe care o realizează din *Scrinul negru* e o cercetare de referință privind romanul românesc. Altfel, cercetările scriitoarei au direcții care atrag atenția asupra unor pagini mereu occulte din istoria anilor douăzeci, treizeci ai scrisului românesc. Mihail Sebastian, Martha Bibescu rămân nu doar mari personaje ale acestor ani, ci și autori de pagini esențiale privind literatura noastră. Cercetător exemplar, Cornelia Ștefănescu a adunat o viață documente, unele trăite, care aveau (au) nevoie de un muzeu în orașul său natal. Sau de o carte de amintiri, pe care Cornelia Ștefănescu n-a mai apucat să o termine.

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale artistului vizual ANDREI PĂCURARU

TUR DE ORIZONT

Domnul Paul se intitulează textul pictorului Constantin Flondor, din *Dilema veche*, scris la dispariția importantului artist vizual român, Paul Gherasim. Prietenia dintre cei doi, apartenența lor, de-a lungul timpului, la diverse grupuri culturale, emulația dintre ei, schimbul cultural din ambele sensuri sunt invocate de dl. Flondor. Iată un fragment: "În timpul experiențelor mele timișorene, în grupurile "111" și "Sigma" (anii '60-'70), reveneam ritmic la București, iar vizita la atelierul lui Paul de pe Șelari era nelipsită. Aici, alături de un pahar de vin bun, aveam să-i cunosc darurile de pictor, de povestitor și, mai ales, de sfătuitor. Treptat, în decursul anilor, se dezvăluia. Contemporan cu Eustațiu Stoenescu, Camil Ressu, Jean Steriadi, Theodor Pallady, Lucian Grigorescu și alții, prin mărturisirile molcome, pline de luare-aminte, cînd grave, cînd cu umor, chipurile devineau vii. Strategic, nu lipseau referințe la destinul picturii.

Tot în anii aceia aveam să descopăr lucrările lui Paul. Unele din atelier. Mi le dezvăluia, după caz, întorcîndu-mi-le cu fața de la perete. Eram copleșit de puterea și spiritualitatea geometriei lucrărilor din acei ani: *Bolți de lumină* (unele la dimensiunea de 200 x 200 cm!) sau *Octogoane*. Ca și vinul bun, ca și taina învăluită de imagine, sensul lor creștea în timp. Reveneam acasă, de fiecare dată, îmbogățit. Dar harurile lui Paul continuă să-și facă simțită prezența. Cumpătarea, distribuția, selecția, înțelepciunea în asocierea valorilor, imaginilor și a obiectelor se dezvăluie în conceperea și organizarea unor expoziții. Mi-aduc aminte de expozițiile organizate de Paul Gherasim la Timișoara. "Studiul 1", 1978, și "Studiul 2", 1981. Pentru mine, aceste două expoziții au însemnat, prin gîndire, curaj, prin magnetizarea unor importanți critici și prin gruparea pe secțiuni, un echivalent – la proporții naționale – al manifestărilor internaționale "Documenta" – Kassel. Se cuvine să reamintesc parte din secțiunile acestor expoziții. La "Studiul 1" – Utopia ca investiție a cercetării; Analize ale structurii; Configurări de simboluri; Forme de conceptualizare a percepției vizuale; Fondul memoriei semnificat în imagine, iar la "Studiul 2", cu genericul "Omul și natura / Locul și lucrurile – Simbioze": Natură, cultură și artă în tradiția satului; Integrare poetică: Loc-obiect-scară umană; Natura: joc și obiect pentru o pedagogie a imaginii."

TREI SFERTURI DE VEAC ÎNTR-UN CONT DE SCRITOR

Scriitorul și universitarul clujean Ion Pop a împlinit 75 de ani, motiv pentru care îi urăm și noi o viață lungă și frumoasă. În revista *Steaua*, poetul Adrian Popescu îi face prietenului său un portret, care este, totodată, și un omagiu. Desprende câteva tușe din *desenul* lui A.P.: "În perioada când furtunile politice s-au abăut peste nava *Echinoxului*, după 1971, navă gata să fie transformată abandonată (de armator), Ion Pop, Tânăr asistent universitar, are curajul să-l abordeze pe Ion Gheorghe Maurer, deputat de Cluj, cerându-i să nu sprijine intenția forurilor locale de a pedepsi publicația pentru diverse motive ideologice... Altele decât cele din '68-'69. Oficialul îi răspunde diplomatic, lăsând să se strecoare o geană de speranță, nu promite nimic limpede, dar este, cred, măgulit că la persoana sa de "intelectual comunist" s-a apelat în extremis, la capacitatea sa de a înțelege mai bine decât alții problemele de natură culturală. Ion Pop are noroc, noi prin el, revista este salvată. Mircea Zaciu, sfătuitor din umbra al grupării echinoxiste, un notoriu prieten al lui Ion Pop, se bucură public de intervenția mai Tânărului său confrate, a tenacelui maramureșan, care, vedem, are încredere în eficiența solicitărilor, scrise sau orale către autorități, în ideea de dreptate, indiferent de regimul politic.

Am preținut perenă, peste generații, a *Scolii Ardeleane*, transmisă de la cărtură sub vremi la cărtură sub vremi, răzbăte în aceste atitudini demne. Acum, la cei 75 de ani, bătuți pe măchii, cu un palmares literar impresionant, membru corespondent al Academiei Române, autor al unor lucrări de neocolit pentru cunoașterea avangardei literare românești și europene, poet apreciat la adevărată sa importanță odată cu masiva antologie din 2015 și volumul *Casa scărilor* din același an, Ion Pop poate privi senin în urmă: a sporit, nu a risipit ceea ce a primit ca talent (talant). Pentru mulți tineri, volumele lui de interviuri cu figuri de prim-plan ale culturii franceze, sau studiile lui de literatură română interbelică, sau cartea despre Blaga, ori cea despre Gellu Naum sunt repere orientative, esențiale. Definitorie prin diligentă, aplicatie și răbdare este lectura făcută de Ion Pop textelor tinerilor poeți, comentarii generoși și empatice. Există aici dorința de a fi mereu la curent cu năpărările lirismului, cu numele noilor veniți, niciodată tratate de sus, considerate potențial valoroase."

ROȘIORII DE VEDE

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăies
Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu
Secretar general de redacție: Adriana Babeti
Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Serban, Marcel Tolcea, Ciprian Vălcăan, Daniel Vighi.
Concepție grafică: Alexandru Jakabházi
Design pagini revista: Sorin Stroe, Elisabeta Cionchin.
www.revistaorizont.ro e-mail revorizont@gmail.com

**REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3,
 telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95
 Marcă înregistrată: M/00166
 Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA**

ISSN 0030 560 X

**ABONAMENTELE SE FAC LA POSTA ROMÂNĂ,
 POZIȚIA 19364 DIN CATALOG**

CU MATEI VIŞNIEC, LA AVIGNON

IOAN T. MORAR

A început cu un text pe care l-am scris pe blog și pe care-l reiau aici, să rămână scris și pe hârtie: "De fiecare dată, de Sărbătoarea Muzicii, îmi aduc aminte de prima mea vizită în Franță (și, de fapt, în Occident), începută pe 21 iunie 1990. Prisem o bursă UNESCO pentru tineri scriitori și astă însemnă că voi petrece o lună la Paris. Aveam o diurnă de la Uniunea Scritorilor, un ajutor pînă intram în "pîinea" de la bursă. Dar nu-mi rezervasem niciun hotel. Aveam în buzunar adresa regretatului meu prieten Țepi, Radu G. Țeposu, care ajunsese cu două săptămîni înaintea mea și stătea în Cité Universitaire, Maison du Mexique. Reușise să închiriez o cameră (era vară, studentii plecaseră) prin nu știu ce româncă despre care aflase că lucra acolo. Habar nu aveam cum se ajunge la Cité Universitaire. Îmi spuneam că, odată ajuns în Paris, mă descurc. Ștui limba, ajung eu cumva să dorm undeva.

Norocul meu a fost că am ajutat o doamnă în vîrstă să urce bagajele și să se instaleze în avion, la plecarea din București. Pe ea o aștepta fiul, doctor la Paris. Fiul doamnei m-a dus exact la singura adresă pe care o știam. Dar Țepi nu era acasă. Umbila toată ziuă la întîlniri cu diaspora, cu eventuali parteneri francezi. Voia să stabilească legături pentru revista *Cuvîntul*, pe care o conducea. Am stat cîteva ore în curte, apoi mi-am adus aminte că și Matei Vișniec locuiește în Cité.

Am reușit să găsesc clădirea și camera. Matei era acasă. M-a invitat să intru. Mi-a spus imediat: "Bâtrîne, dacă vrei, eu am o saltea și poți dormi la mine pînă-ți găsești un loc să dormi". Am fost tare surprins. Relațiile noastre din țară nu erau de frăție. Ne știam, ne nimerisem la aceeași masă la Casa Scriitorilor, discutasem și cam așt. Eu îl căutasem să-mi las bagajul pînă vine Țepi. Dar am rămas acolo două săptămîni. A fost unul dintre gesturile de solidaritate celă mai impresionante peste care am dat în viață. Îi mulțumesc, în gînd, în fiecare 21 iunie pentru asta. Un om minunat.

După ce mi-am lăsat bagajul, am ieșit cu Matei să-mi arate Parisul. Care era în sărbătoare: peste tot se cîntă, erau piane scoase în stradă, orchestre, coruri, grupuri vocale, folkiști singurati. Eu veneam de pe altă parte, din Bucureștiul răvășit de mineri, dintr-un oraș plin de bube și răni. Seară, adăstînd într-o braserie, uimit de ce-am văzut, mi-au căzut ochii pe un afiș în care se spunea că, potrivit unei legi din 19 și nu știu cât, nu se servește alcool "aux mineurs". "Mineur" înseamnă în franceză și miner, și minor. Dar cum pe la noi tocmai trecuseră mineri, am tresărit și l-am întrebat speriat pe Matei: "Cum, și aici minerii fac ravagii?" El m-a privit îngăduitor și mi-a spus că, de fapt, e vorba de minori!

Pentru mine, asadar, ziua de 21 iunie nu este numai Sărbătoarea Muzicii, ci și amintirea unui act de mare generozitate făcut de scriitorul Matei Vișniec. Au trecut ceva ani de atunci, dar eu nu am uitat să te pomenesc în gînd de 21 iunie și să-ți mulțumesc, Matei!"

După textul asta, Matei, emoționat de amintire, mi-a scris un e-mail. Apoi am vorbit la telefon, mi-a mulțumit și m-a invitat să ne vedem peste cîteva săptămîni, la Avignon, care e la o oră și jumătate de drum de mine. Avea, în ediția asta a Festivalului, patru spectacole. Am convenit să mergem la spectacolul lectură din 14 iulie, programat la ora 11.00. După care urma să stăm împreună cîteva ore. Să mergem la masă și să ne îmbăiem în fotofata evenimentului.

Plecăm pe la opt dimineață, să avem timp, deși, fiind zi liberă, automobilistii navetiști vor lipsi de pe autostradă. Pentru cei care au deschis mai tîrziu cartea de istorie, francezii sărbătoresc la 14 iulie "Căderea Bastiliei" ("din cauza gravitației" – ar spune poetul Marcel Tolcea). Calculul de acasă a fost bun pînă la intrarea în Avignon. Știam că există parcări la marginea orașului de unde funcționează navete pentru Festival. Oprim la prima parcare, lăsăm mașina și traversăm în diagonală, ca să ajungem în stația de navetă. O doamnă binevoitoare, cu experiență festivalului, ne dirijează înapoi, spre micul chioșc de la intrarea în parcare, să ne luăm bilete gratuite de navetă. Astfel, pierdem primul autobuz. Și, mai rău, aflăm că, în mod exceptional, de 14 iulie nu circulă navetele obișnuite (din sfert în sfert

de oră!). Transportul se face cu două autobuze de linie. Care și ele vin mai rar.

Din timp berechet pentru a ajunge înainte de începerea piesei, ajungem să ne uităm disperat la ceas. Sosește un autobuz normal, urcăm. E înghesuală, sănătoșe, pînă la urmă nimerim. Cînd ajungem în Cortul din curtea Teatrului e unsprezece și zece. Lectura a început, trecem grăbiți printre cei patru-cinci organizatori care ne-ar vinde biletă pentru spectacolele de mai tîrziu. Nică nu mai avem timp să le explicăm, mergem glonț, împreună cu alți patru înțîrziți, spre Cort.

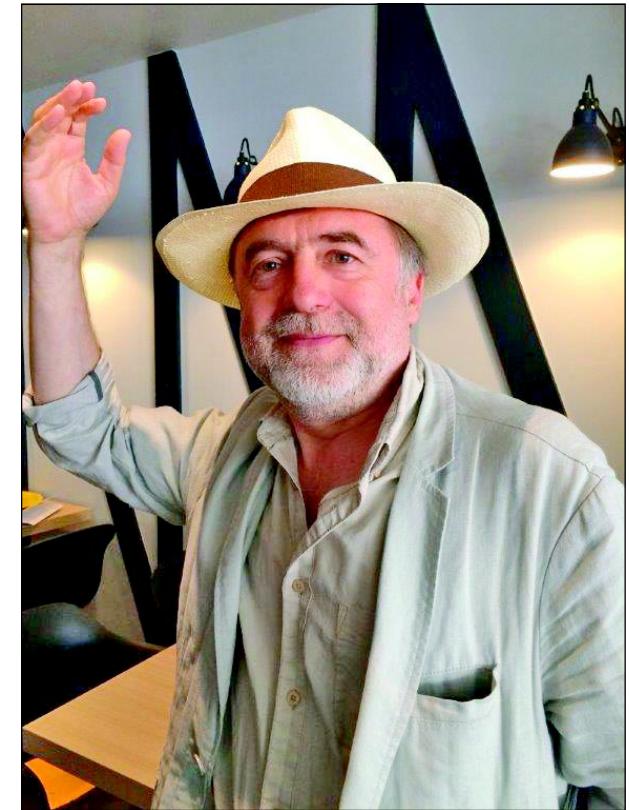
Cunosc oameni care întîrzie intenționat la evenimente publice: trec tanțoși prin multime, măcar aşa vor fi băgați în seamă de toată lumea. Eu, unul nu suport să întîrzi (și nu doar de cînd avem președinte un neam!) De cînd mă știu sănătoșe sănătoșe și așteptător, nu un așteptat.

Lectura a început. Matei, plus trei actori și o actriță, sănătoșe prin pupitrelor cu textul piesei. Ne strecurăm în spate, spre cîteva locuri libere. Nu e lumină, altfel s-ar vedea că sănătoșe ca racul de jenă. Piesa se numește *Migraaaanții sau, pe numele întreg cu care a fost publicată (la editura l'Oeil du Prince): Migraaaanții sau Sîntem prea numeroși pentru nenorocitul ăsta de vapor sau Salonul de închidere* (traducere foarte liberă). E un text dens, dramatic, dar și cu sarcasm, cu umor negru, în bunul stil Vișniec. O piesă despre migrație, despre sărăcie, ură, indiferență. Lectura captează, în sală nu se aude nici musca. Vuietul Festivalului, deși și dincolo de curte, nu se aude nici el. Aplauzele sănătoșe, și nu de compleztenă.

Autorul e asaltat de public, ne strînge sănătoșe, ne îmbrățișăm și apoi îl lăsăm pradă doritorilor de autografe. Matei e foarte cunoscut aici, e asaltat din toate părțile. Mă prezintă și pe mine diverșilor conlocutori. Directorul teatrului vine și el să dea sănătoșe cu dramaturgul francez de origine română. Directorul e maghiar, am aflat mai tîrziu de la Radu Dinulescu, prezent și el la lectură. Ultima dată ne-am văzut la Arad, unde el era director la Marionete, teatru pe care l-a scos prin Europa. Atunci am aflat că va merge în Noua Caledonie tot cu un proiect teatral, cu o coproducție româno-franceză. O destinație care, în viață mea, e mereu pe primul loc. Nu sănătoșe mulți români care au ajuns acolo.

Pînă scăpă Matei de obligații, ne tragem la umbră cu Radu Dinulescu și povestim ca și cum ne-am fi despărțit doar ieri. El e un obișnuit al Avignon-ului, doar anul ăsta a venit fără nicio producție în festival. A locuit șase ani în Marsilia și a produs și regizat spectacole. Acum e la Constanța, dar are colaborări și în alte orașe. A pornit un Festival de Circ în România. Cu o zi înainte a fost la o sală unde se prezintă doar numere de circ și a văzut, unul după altul, nouă spectacole. Ni se alătură și Andra, soția lui Matei, pe care nu am mai văzut-o de peste douăzeci de ani, de la Paris.

Scăpă și Matei din constrângerile protocolare și mergem agale, printre festivalieri de tot felul, entuziasmati, magnetizați sau doar obosiți, spre masă. Matei știe un loc, îl stie bine și Radu, braseria Le Conservatoire, de pe strada Saint Jean le Vieux (Sfîntul Ioan Bătrînul, îmi place cum sună). Poate și pentru că e mai ușor să devii sfînt la bătrînețe, nu?!). E unul din puținele localuri care nu s-au transformat în teatre efemere. "Sînt 150 de teatre, de săli, în perioada Festivalului", îmi spune Radu. Baruri, săli de conferințe, săli de sport, garaje mai acătării, magazii devin, pentru cîteva zile, cu aprobările necesare, săli de teatru pentru

spectacolele din OFF Avignon, parte mai spectaculoasă decît festivalul Oficial, supranumit IN Avignon. Trupele le caută, se programează, plătesc pentru spectacole și-să încercă norocul la public. E un uriaș poligon de încercare aici. "Sînt peste 1500 de spectacole numai în OFF".

Găsim o masă, feriți cumva de gălăgie, "brou haha" – îi zic francezii. Matei e bine, lucrează la RFI, aici face și corespondență zilnică pentru radio. Caiera lui se desenează tot mai sănătoasă și mai sigură în peisajul teatral francez. Pe stradă, după ce ne-am despărțit, unul din sutele de "ambulanți" care te invită la spectacole, avea invitații pentru *Rinocerii* lui Ionesco, primul text, nu cel care s-a jucat în general. I-am spus că am venit pentru un alt dramaturg român, iar el a spus, spontan: "A, Matei Vișniec..." I-am confirmat și mi-a spus că știe despre el, nu-l cunoaște, dar numele îi spune mult. Păcat că nu avem timp să-i vedem și spectacolele montate.

Mă bucur de succesul lui, care nu l-a transformat, nu i-a sucit mintile, nu l-a făcut să umble cu nasul pe sus. E același om cald, amabil, prietenos și disponibil care m-a găzduit pe mine în '90. Un dramaturg important, deja, dublat de un om bun. De un prieten, îmi spun eu cu mîndrie.

Aflînd de pasiunea mea pentru Provence, Matei, care face un film despre acest ținut, m-a rugat să ne retragem pentru zece minute și să facem un dialog înregistrat pentru radio. Ceea ce am și făcut cu multă plăcere. Găsim că Provența este încă un loc în care pasiunile noastre se întîlnesc. Și sperăm să se întîlnească și "persoanele" noastre mai des, atunci cînd el și Andra coboară dinspre Paris spre Sud. (Asta vine de la francezi: pariziennii nu vin în Sud, ci "coboară" spre Sud, pentru ca, după aceea, "să urce" spre Paris).

A fost o zi minunată care ar fi trebuit să se încheie cu bine într-o lume normală. Am întîlnit un prieten vechi, un scriitor important din generația mea, într-un spațiu care-i valda succesul. Am văzut o fărămă dintr-un festival legendar în care se întrec pe sine libertatea de expresie și mijloacele acestei libertăți. Teatrul își recăștigă, an de an, dreptul în Cetate. În Cetatea Avignon. O zi minunată pregătită pentru o seară minunată. Urmau focuri de artificii în toată Franța....

Dar noi nu trăim într-o lume normală, ci într-o lume distorsionată, speriată de propria-i identitate, în care un terorist arab intră, chiar la sfîrșitul acestei zile, în lumea adunată să se bucure de focurile de artificii, pe Promenade des Anglais, în Nisa. Un camion ucigaș propulsat de rezervoare de ură a pus un punct nedorit, greu, trist, însîngerat acestui text care celebrează prietenia.